

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta

Katedra křesťanské sociální práce

Diplomová práce

2015

Bc. Marie Mazáková, DiS.

Univerzita Palackého v Olomouci
Cyrlometodějská teologická fakulta
Katedra křesťanské sociální práce

Sociální a humanitární práce

Bc. Marie Mazáková, DiS.

*Integrace do české společnosti pohledem vietnamských
adolescentů*

Diplomová práce

Vedoucí práce: Mgr. Miloš Votoupal, PhD.

2015

„Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a že jsem všechny použité informační zdroje uvedla v seznamu literatury.“

Podpis:

.....

Marie Mazáková

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucí práce Mgr. Miloši Votoupalovi, Ph.D. za vedení této diplomové práce a velkou pomoc a přínos v oblasti narativního přístupu. Taktéž Nguyen Anh Duc a Linh Tran, bez jejichž počátečních kontaktů by se neuskutečnily žádné rozhovory k výzkumu. Následně bych ráda poděkovala všem respondentům, bez jejichž rozhovorů by tato práce nikdy nevznikla. Děkuji i mé rodině a Martinovi, kteří mě v psaní této práce podporovali, a sami byli také hnacím motorem, abych tuto diplomovou práci dotáhla až do samotného konce.

OBSAH

ÚVOD	7
TEORETICKÁ VÝCHODISKA	9
1 Integrace cizinců v České republice	9
1.1 Proces integrace cizinců	9
1.2 Integrace pohledem migranta	11
2 Identita	14
2.1 Identita – vývojový úkol adolescence	14
2.2 Etnická identita	16
2.3 Narativní identita	17
2.4 Identita druhé generace cizinců aneb identita ovlivněná procesem integrace 18	
3 Mladá generace Vietnamců v České republice.....	20
3.1 Vietnamská menšina v ČR	20
3.2 Život mladých Vietnamců v ČR.....	22
3.2.1 Vietnamská rodina	22
3.2.2 Vzdělávání aneb integrace vzděláváním.....	25
3.2.3 Přátelé a volný čas.....	26
3.3 Identita mladé vietnamské generace žijící v ČR	28
PRAKTICKÁ ČÁST	31
4 Cíl výzkumu.....	31
5 Výzkumné okruhy.....	31
6 Metodologie výzkumu	32

6.1	Narativní rozhovor.....	33
6.2	Narativní analýza.....	35
7	Výzkumný vzorek.....	36
8	Výsledky	38
8.1	Pohled mladých Vietnamců na svoji vlastní integraci v kontextu jejich životního příběhu	38
8.1.1	Příchod a první roky v České republice	39
8.1.2	Český jazyk a možnosti jeho zvládnutí.....	43
8.1.3	Význam tzv. „českých babiček“ v životních příbězích mladých Vietnamců.....	46
8.1.4	Vrstevníci	48
8.1.5	Role přátel	52
8.1.6	Role vietnamské rodiny.....	54
8.1.7	Vztah k rodné zemi – Vietnamu.....	57
8.1.8	Vnímání vlastní integrace	62
8.2	Identita mladých Vietnamců.....	66
9	Diskuze	76
	ZÁVĚR	80
	SEZNAM ZDROJŮ	83
	PŘÍLOHY	87

ÚVOD

„Viš, párkrát už mě někdo požádal o rozhovor... vždycky je zajímavé, jak jako žiju jako Vietnamec tady, co se mi tu líbí, furt dokola, nebo vyplňování dotazníků, ale já nevím... Teď je to jiný. Ty chceš znát můj příběh, jak tady žiji a jak se dívám na svoji integraci a tak, s tím jsem se nikdy ještě nesetkal... že by se někdo zajímal o to, jak na tyhle věci hledím jako já, ze své strany. Myslím, že je to dobrý nápad, málokoho tohle zajímá.“ (Rozhovor č. 6, S2, Vietnamec – 23 let, narozen v ČR)

V posledních letech začíná zájem o mladou generaci Vietnamců žijících v České republice výrazněji stoupat. Mladí Vietnamci představují skupinu, která v ostrém kontrastu vystupuje vůči generaci starších Vietnamců, kteří do České republiky přišli z Vietnamu s vidinou lepšího života. Vietnamské děti a adolescenti chodí do českých škol, jsou členy třídních kolektivů, plynule mluví česky a zároveň představují tu nejotevřenější skupinu Vietnamců, která je s českou společností nejvíce v kontaktu.

Téma integrace cizinců do české společnosti představuje v současné době velmi reflektované téma. V rámci studia sociální práce jsme se učili různé přístupy a metody práce s migranty a také se učili migrační a integrační politiku České republiky, avšak všechny tyto informace byly předkládány z pohledu majoritní společnosti. Z vlastní zkušenosti v oblasti sociální práce s cizinci však zastávám názor, že je pro sociálního pracovníka důležité a přínosné znát pohled na integrační proces ze strany samotného integrujícího se jedince. Z jejich pohledu na toto téma je možné získat poměrně významnou zpětnou vazbu. „Sociální práce by tak měla reflektovat postoje imigranta, postoje společnosti k imigrantům a zejména v rámci komunitních aktivit, činit opatření k tomu, aby odstraňovala předsudky vůči příchozímu obyvatelstvu zprostředkováním kontaktu s většinovou společností.“ (Trousil, 2007, s. 108) Sociální pracovník by se měl zajímat o postoje migranta, jeho pohled na situaci a proces integrace, protože jejich postoje a názory mohou být klíčové při rozvoji a inovaci sociálních služeb zabývajících se integrací cizinců, případně mohou dát směr a zaměření novým projektům v této oblasti, které by mohly vyplnit mezeru v poskytovaných sociálních službách. Reflexe postojů migranta ze strany sociálního pracovníka je spojená s kulturními kompetencemi, které by sociální pracovník měl mít. Kulturní senzitivita „označuje akceptující postoj a respekt ke kulturním odlišnostem. V SP (pozn. sociální práci) jde o záměrné a citlivé

vnímání kulturní diverzity klientů ze strany sociálních pracovníků a pracovníků.“ (Janebová, 2013, s. 120) Jedná se o určitou emoční empatii sociálního pracovníka vůči zkušenostem klienta pocházejícího z jiné kultury a zároveň i o znalost svých vlastních kulturních stereotypů a předsudků. (Tamtéž, 2013, s. 121)

Jako téma své diplomové práce jsem si zvolila *Integrace do české společnosti pohledem vietnamských adolescentů*. Tomuto tématu jsem se věnovala již dříve, ve své bakalářské práci. V souvislosti s pohledem na proces vlastní integrace do české společnosti se však chci zaměřit i na vnímání identity vietnamských adolescentů. Proces integrace ovlivňuje i vnímání osobní identity, protože se tito adolescenti pohybují ve dvou odlišných kulturních prostředích – ve vietnamském a českém. Vhled do oblasti vnímání osobní identity a pohledu na vlastní integraci do české společnosti mi alespoň částečně v rozhovorech pro bakalářskou práci zprostředkovali mladí Vietnamci, kteří se narodili ve Vietnamu a do České republiky přišli v průběhu svého dětství.

Cílem této diplomové práce je popsat a srovnat identitu a pohled na proces vlastní integrace u dvou skupin vietnamských adolescentů v Olomouci. Vzhledem k předcházejícímu výzkumu, kdy byla sledována skupina Vietnamců narozených ve Vietnamu, dodržuji metodologii výzkumu u nové skupiny respondentů stejnou. V souvislosti se zvoleným tématem identity a pohledu na proces vlastní integrace je výzkum postaven na narativním přístupu, který je zaměřen na subjektivní vnímání a pohled druhých lidí. V tomto případě se jedná o vnímání a pohled na proces vlastní integrace do české společnosti v kontextu jejich životních příběhů.

Tato práce je pojatá formou kvalitativního výzkumu a skládá se z teoretických východisek a praktické části. Teoretická východiska obsahují tři hlavní oblasti, které jsou pro výzkum klíčové, a sice oblast integrace cizinců, pojetí identity a život vietnamských adolescentů v ČR. V praktické části jsou definovány cíle a výzkumné okruhy, popsána metodologie, která byla při výzkumu použita, a následně interpretovány výsledky provedeného výzkumu.

TEORETICKÁ VÝCHODISKA

1 Integrace cizinců v České republice

V této kapitole se budu věnovat procesu integrace cizinců, čtyřem hlavním oblastem integrace, včetně jejich ukotvení v Koncepci integrace cizinců na území ČR, a také pohledu migranta na proces vlastní integrace do majoritní společnosti.

Velmi obecně lze pojem *integrace* charakterizovat jako „začlenění jedince do skupiny (společnosti) a jeho akceptování ostatními členy.“ (Jandourek, 2001, s. 109) Toto vymezení integrace však nijak nezachází do podrobností a dále již nerozvádí, o jaké oblasti začlenění se jedná, ani nijak nespecifikuje oblast integrace cizinců.

Integrace cizinců je velmi širokým pojmem, který v sobě zahrnuje nepřehledné množství nejrůznějších aspektů a oblastí, a dle Klvačové (2012, s. 16) je pojem *integrace* poměrně nejednoznačný. Problém nejednoznačnosti pojmu integrace vnímá v tom, že „přijímající společnosti (západoevropská, česká) nejsou schopny definovat obsah pojmu integrace a hodnoty, které by měli přistěhovalci převzít, tedy že nejsou schopny definovat, do čeho se vlastně mají imigranti integrovat.“ (Klvačová, 2012, s. 16) V odborné literatuře lze nalézt široké spektrum definic pojmu integrace, kdy se jednotliví autoři snaží integraci nějak blíže specifikovat a zaměřují se ve svých definicích na různé úrovně, dimenze, faktory integrace a mnoho dalších.

Ve své práci budu vycházet z definice integrace podle Heleny Dluhošové. Tato definice dle mého názoru nejlépe vystihuje podstatu integrace v tom, že se musí jednat o oboustranný proces, což je pro pohled samotných imigrantů na proces vlastní integrace klíčové. Dluhošová (2008, s. 77) popisuje integraci cizinců jako proces začleňování imigrantů do systému a struktur přijímající společnosti, ale zároveň také, což osobně vnímám jako důležité, jako oboustranný proces přizpůsobování, jak na straně imigrantů, tak i na straně přijímající společnosti.

1.1 Proces integrace cizinců

Adaptační proces cizinců lze rozdělit do čtyř hlavních skupin. Integrace jako první z nich představuje ideální formu soužití většinové společnosti a menšiny. Při integraci si minorita uchovává své původní tradice, zvyky, hodnoty i etnickou identitu. Druhý typ

adaptace je asimilace, kdy se jedná o plné přizpůsobení se majoritě bez možnosti zachování své vlastní původní kultury. Separace, jako třetí typ adaptace, představuje situaci, kdy si sice menšina uchovává svoji kulturu a etnickou identitu, ale je vyloučena většinovou společností a sociální vztahy mezi nimi se udržují v menší míře. Posledním typem je marginalizace, která představuje úplné vyloučení menšiny na okraj většinové společnosti, sociální vztahy s většinovou společností jsou udržovány na minimu a původní kultura nemůže být uchovávána. (Berry, 1988, podle Valtonen, 2008 s. 61 – 62)

Proces integrace do přijímající společnosti by měl být podle Dluhošové (2008, s. 77) oboustranný, zahrnující jak samotného migranta, tak i hostitelskou společnost. Zároveň představuje proces, který je klíčový pro spokojené a nekonfliktní soužití migrantů a hostitelské společnosti. Pokud integrace cizinců probíhá správně, může být obohacující pro obě zúčastněné strany a také minimalizuje problémy a konflikty spojené s migrací. Při integraci hraje důležitou roli osobní motivace migranta, s jakým cílem, vizí do země přišel, což velmi výrazně ovlivňuje intenzitu jeho vlastní integrace. (Dluhošová, 2008, s. 78)

Do velké míry je integrace ovlivněna politikou státu, do nějž cizinec přišel. Na území České republiky jsou pro integraci cizinců klíčové dva dokumenty, které jsou schváleny vládou a identifikují dlouhodobý záměr státu v této oblasti. Dokument *Zásady koncepce integrace cizinců na území České republiky* vydaný v roce 1999 byl prvním dokumentem zabývajícím se oblastí integrace cizinců. Na zásady obsažené v tomto prvním dokumentu navázala o rok později *Koncepce integrace cizinců na území ČR* (dále jen KIC), vydaná v roce 2000 a aktualizována v roce 2006. Tato koncepce určuje směr a definuje základní oblasti, v níž se má proces integrace realizovat. Každý rok je vládě předkládána Zpráva o realizaci KIC. (Leontiyeva, 2011, s. 17)

Jako hlavní oblasti, v níž by měl proces úspěšné integrace cizinců probíhat, jsou podle KIC stanoveny znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost, orientace cizince v české společnosti a rozvoj sociálních vztahů mezi cizincem a členy majoritní společnosti. (Usnesení vlády ČR č. 126, 2006, s. 11) Aktualizovaná KIC zdůrazňuje oproti původní KIC z roku 1999 fakt, že by měla být integrace chápána jako oboustranný proces přizpůsobování se. Toto přizpůsobování je postaveno především na

přizpůsobování na straně migranta, kdežto v případě přijímající společnosti se jedná o vytváření podmínek pro hospodářskou, společenskou, kulturní a politickou účast migrantů. (Klvačová, 2012, s. 19)

1.2 Integrace pohledem migranta

Podle některých autorů by měla být integrace považovaná za oboustranný proces začleňování migranta do majoritní společnosti. Toto pojetí integrace je zahrnuto i v aktualizované KIC a, aby mohla být integrace opravdu chápána jako oboustranný proces, je nutné se zajímat o subjektivní hodnocení různých aspektů integrace obou zúčastněných stran. V posledních letech přibývá etnografických výzkumů a sociálních studií, které se zabývají subjektivním pohledem migrantů na proces integrace.

Rákoczyová a Trbola v publikaci *Sociální integrace přistěhovalců České republiky* z roku 2010 mapují pohled a míru integrace cizinců do české společnosti. Význam této publikace spočívá především v zaměření na sociální integraci z pohledu migrantů, kdy proces integrace byl zkoumán ve čtyřech dimenzích integrace – strukturální, kulturní, interaktivní a identifikační. Tyto čtyři dimenze odpovídají typologii dimenzí sociální integrace dle Friedricha Heckmanna (Rákoczyová, Trbola, 2010, s. 25).

Pohledu migrantů na proces vlastní integrace se v České republice věnuje Petra Klvačová, která ve své studii identifikuje tři hlavní oblasti, které jsou z pohledu migrantů klíčové k posouzení integrace jako úspěšné.

Migranti považují zvládnutí místního jazyka, konkrétně českého jazyka, za klíčové pro svoji úspěšnou integraci. Příběh integrace v této oblasti začíná zpravidla stavem, kdy český jazyk vůbec neuměli a ve společnosti nebyli schopni se dorozumět, a končí ve chvíli, kdy již český jazyk ovládají a kdy se jen málo nebo vůbec neliší v dorozumění od české většiny. (Klvačová, 2012, s. 34) V procesu zvládnutí češtiny hrají důležitou roli migrantovy osobní motivace, které tento proces ve většině případů urychlují. Hlavními motivy jsou především neodlišovat se jazykem od okolí – tedy většinové společnosti, mít větší šanci získat kvalifikované zaměstnání, úspěšně studovat a porozumět hlubším významům a konotacím českého jazyka („společenský jazyk“). Je zajímavé, že migranti považují neúspěchy a potíže, které zažívali po svém příchodu do ČR, za důsledek své žádné nebo špatné znalosti češtiny a vnímají zvládnutí jazyka jako

základní podmínku pro úspěšné začleňování do společnosti v dalších oblastech. (Tamtéž, 2012, s. 42 – 43)

Pro migranty jsou sociální kontakty a vztahy s příslušníky většinové společnosti velmi důležité a významné. „Skrze vztah k lidem, s nimiž se jim (pozn. migrantům) podařilo v novém prostředí navázat přátelství, vypravěči často vyjadřují svůj pocit přináležitosti, pocit, že sem patří, že jsou zde doma.“ (Klvačová, 2012, s. 45) Migranti se mnohdy zpočátku svého pobytu setkávají s tím, že do českého kolektivu nezapadli, a mohou se uzavírat před vnějším světem etnicky naprosto odlišné většinové společnosti, což může do určité míry souviset i s prožívání kulturního šoku. I v této oblasti velmi záleží na osobních motivacích samotného migranta, kulturní odlišnosti i samotné osobnosti migranta. Migranti mohou vnímat navázání kontaktů s Čechy jako svůj velký osobní úspěch. (Tamtéž, 2012, s. 51)

Poslední hlavní oblastí, kterou migranti ve své integraci považují za důležitou, je podle Klvačové (2012, s. 52) získávání pocitu domova. Migranti po určitém čase začínají považovat Českou republiku za svůj domov a začínají se distancovat od své původní země. Vnímají, že jsou se zemí původu spojeni především skrze rodinné a sociální vztahy, vzpomínky na vlastní minulost a citové vazby, nicméně si vůči své zemi vytvářejí odstup, kdy především popisují odlišnosti mezi oběma zeměmi, odlišné mentalitě obyvatel, zvyčích, způsobu života apod. Často také popisují, že už by ve své zemi původu nemohli nebo ani nechtěli žít. Vytvářejí si pocit „dvojího domova“ – první domov byl v zemi původu a jako druhý domov je považována Česká republika. (Tamtéž, 2012, s. 53 – 54)

Při pohledu na proces integrace jako celku popisují migranti své úspěšné začlenění do české společnosti nejen jako výsledek své vlastní snahy, ale také jako důsledek jejich přijetí ze strany jejich okolí, příslušníků většinové společnosti. Může se jednat jak o přijetí ze strany sousedů, spolupracovníků, ale v případě dětí i ze strany jejich spolužáků a kamarádů. (Mazáková, 2012, s. 45)

V této kapitole jsem se věnovala integraci cizinců v České republice. Nejprve byly definovány pojmy integrace a migrace. Migrace je chápána jako pohyb osob z jednoho státu do druhého s cíle usídlit se zde na neurčitou dobu. Integrace je pojata

jako proces začleňování cizinců do struktur hostitelské společnosti, který však probíhá oboustranně, jak ze strany samotného migranta, tak i ze strany hostitelské společnosti. Adaptační proces migrantů do struktur hostitelské společnosti může mít čtyři hlavní podoby – integraci, asimilaci, separaci a marginalizaci. V oblasti integrace v České republice je klíčovým dokumentem Koncepce integrace cizinců v České republice, aktualizována v roce 2006. Dle této Koncepce je integrace cizinců rozčleněna do čtyř důležitých oblastí, v nichž by se měla integrace realizovat, a na jejichž úspěšném zvládnutí je postavené i úspěšné začlenění do české společnosti. Těmito oblastmi jsou znalost českého jazyka, ekonomická soběstačnost a nezávislost, orientace ve společnosti a sociální vztahy s majoritním obyvatelstvem. Z pohledu migrantů jsou pro úspěšnou integraci do hostitelské společnosti klíčové tři oblasti, které musí migrant zvládnout. Jedná se o zvládnutí místního jazyka, navázání vztahů s příslušníky většinové společnosti a získání pocitu domova v hostitelské zemi.

2 Identita

Pojem *identita* původně vznikl v psychologii, ale velmi rychle se rozšířil do dalších společenských věd jako například sociologie, filosofie nebo politologie. Utváření identity lze označit jako celoživotní proces, avšak období, v němž se identita jednotlivce nejvíce formuje, je adolescence. „Jako hlavní vývojový úkol tohoto období určil E. Erikson v 60. letech právě utváření identity. Od této doby byla oblast identity zkoumána a zpracována psychology a sociology z různých úhlů pohledu a paradigmat.“ (Mazáková, 2012, s. 12)

V této kapitole se budu věnovat několika úhlům pohledu na utváření identity. Budu se věnovat pojetí identity v období adolescence, etnické identity a nakonec narativní konstrukci identity. Pro

2.1 Identita – vývojový úkol adolescence

Pojem *adolescence* označuje období mezi dětstvím a dospělostí jedince, toto období bývá též nazýváno dospívání. Období adolescence bývá datováno v rozmezí od 15 do 20 let, případně až do 22 let. Adolescence je charakteristická tím, že v ní probíhá mnoho významných změn ve fyzické, kognitivní, emocionální a sociální oblasti. Taktéž probíhají změny v souvislosti s formováním osobní identity, vyvíjí se u jedince seberegulace a sebereflexe ve vztahu ke své vlastní osobě, což se projevuje sebeuvědoměním a pocitem vlastní autentičnosti. V oblasti fyziologických změn dochází k pohlavnímu dozrávání, po kognitivní stránce dochází k rozvoji sebereflexe a seberegulace, emocionální změny se projevují v citlivějším prožívání a v sociální oblasti dochází ke změnám ve vztahu vůči rodičům, vrstevníkům a vyvíjí se také partnerské vztahy. (Macek, 2003a, s. 9 – 10)

Koncept identity jako hlavního vývojového úkolu v období adolescence rozvinul E. Erikson v 60. letech 20. století. Identita se podle něj začíná právě objevovat až v adolescenci, přičemž úplné zformování a dosažení identity je z jeho hlediska považováno za hlavní vývojový úkol tohoto období. Úspěšné zvládnutí tohoto vývojového úkolu je klíčové pro úspěšný vývoj v dalších etapách života jedince.

„Dosažení identity znamená získat pocit vlastní jedinečnosti (individuality), dále pocit vlastní celistvosti (wholeness and synthesis), tj. sjednocení různých dílčích

zkušeností se sebou samým, též dosažení pocitu určité osobní stability a sjednocení vlastní zkušenosti v čase (minulost, přítomnost a perspektiva sebe sama – sameness and continuity) a konečně pocit spolupatříčnosti k určitým ideálům a hodnotám, resp. pocit vlastní sociální hodnoty a podpory od druhých.“ (Macek, 2003b, s. 181 – 182) V případě, že formování identity neproběhne správně, může vzniknout tzv. difúzní (zmatená, chaotická) identita, kdy jedinec odmítá vymezit sám sebe od ostatních lidí. Tento typ identity se většinou projeví až v pozdějších vývojových etapách života jedince, přičemž komplikuje úspěšné plnění dalších vývojových úkolů. (Tamtéž, 2003b, s. 182)

J. Marcia rozvinul Eriksonovu teorii identity, ve svém konceptu operuje s klíčovými pojmy *explorace* (krize, aktivní hledání sebe sama a experimentování) a *závazek* (přijetí rozhodnutí a odpovědnosti za realizaci určitého plánu). Na základě přítomnosti a nepřítomnosti explorační a závazkové identity Marcia definoval čtyři stavy identity.

Rozptýlená identita se vyznačuje orientací na prožívání „zde a nyní“ a jedná se o nepřítomnost explorační i závazkové identity. Předčasně uzavřená identita je charakteristická přijímáním obrazu okolního světa i sebe sama bez nějakého vlastního aktivního hledání. Stav moratoria je spojený s aktivním hledáním, přijímáním nových hodnot a zkoušení nových rolí, jedinec také prožívá krizi identity skrze pochybnosti a pocity úzkosti. Dosažená identita, jako poslední stav identity, je charakteristická přijetím závazku a aktivním hledáním sebe sama. U tohoto typu identity se dostávají pocity vlastní autentičnosti, prožitek kontinuity, sebezpřijetí a sounáležitosti s určitými lidmi nebo skupinami. (Bačová, 2008, s. 116)

V souvislosti s utvářením identity v období adolescence je důležité zmínit koncept identity od M. Berzonskyho, který definuje tři styly identity a na ně navazující sociálně – kognitivní strategie jejího formování. Jedinci s převládajícím informačním stylem identity jsou orientováni na hledání informací, jsou aktivní v procesu svého sebepoznávání a naopak stále nejsou spokojeni s dosaženým stavem poznání. V souvislosti s tím mají potřebu si neustále ověřovat a upřesňovat poznatky o své osobě. Tento styl odpovídá stavu moratoria a dosažené identity. (Macek, 2003b, s. 191) Normativní styl je charakteristický předčasným uzavřením identity. U jedince neprobíhá aktivní hledání a uvědomění sebe sama probíhá na základě reakcí svého okolí, zejména významných osob v jeho životě. Jedinec jejich hodnoty a představy automaticky

internalizuje bez jakékoliv potřeby vlastního ověření. (Tamtéž, 2003b, s. 191) Pro difúzní styl identity je typické odmítání svého vlastního odlišení a vymezení od ostatních lidí a vyhýbání se aktivnímu hledání své vlastní identity. Chování jedince s tímto stylem identity vychází z aktuální situace a jeho potřeb a svoji identitu tvoří „ad hoc“. (Tamtéž, 2003b, s. 191)

2.2 Etnická identita

Obecně je možné etnickou identitu definovat jako vnímané členství v určité etnické skupině, kterou si jedinec volí nebo mu je přiřazena okolím. Důležitou roli však v rámci etnické identity hraje pojem *eticita*.

Maříková (1996, s. 276) vnímá etnicitu jako „vzájemně provázaný systém kulturních (materiálních i duchovních), rasových, jazykových a teritoriálních faktorů, historických osudů a představ o společném původu, působících v interakci a formujících etnické vědomí člověka, jeho etnickou identitu a orientaci.“ Etnicitu lze považovat ze sociálního a kulturního hlediska za jednu ze základních charakteristik člověka. „Nositelem etnicity v její autentické podobě je jednotlivec, ale jeho etnicita dostává smysl teprve členstvím ve skupině s etnicitou stejnou nebo jinou.“ (Tamtéž, 1996, s. 277)

Etnická identita je podle Bačové (2003, s. 233 – 234) „sebedefinování a definování osoby jako člena etnických společností. Jinými slovy, etnická identita označuje prožívání členství a loajality ke skupině, ke které, podle svého úsudku a úsudku jiných, osoba patří svým původem.“ Etnická identita v tomto případě může být většinovou společností jedinci připisována na základě jeho odlišných vnějších znaků (barva pleti, exotický vzhled apod.), ať už jedinec o členství v dané skupině stojí nebo ne. Bonilla – Silva (1999, podle Tesař, 2007, s. 34) vnímá v tomto kontextu etnickou identitu spíše jako vnitřní cítění jedince a jeho vyjádření vnímání vlastní odlišnosti, kdežto rasová identita je člověku připsána společností, aniž by byl brán ohled na jeho subjektivní cítění.

Vnímání etnické identity může být rozdílné, čemuž se věnuje Bittnerová (2005, s. 414), která ji rozděluje na žitou a deklarovanou. Identita deklarovaná, uvědomovaná, představuje to, jak členové etnické skupiny nebo společnosti vysvětlují a ukazují svoji etnickou rozdílnost a příslušnost. Naopak identita žitá vychází z každodenního kontaktu

jedince s příslušníky etnické skupiny, ale i z většinové společnosti, z kulturního střetu a konfliktu. V průběhu těchto každodenních interakcí dochází k potvrzování vlastní jinakosti, odlišnosti. (Bittnerová, 2005, s. 414)

2.3 Narativní identita

V narativním přístupu je identita jedince vnímána jako koherentní „já“ ve vyprávěném životním příběhu, prostřednictvím kterého se jedinec snaží dát svému „já“ jednotu a smysl vytvářením svých životních příběhů. Osobní identita se promítá ve vyprávěném životním příběhu, skrze který je jedinec integrován do společnosti. McAdams (1997, s. 63) k otázce identity v životním příběhu poznamenává, že „identita je příběh, který moderní já (I) konstruuje o mně (me).“

Jeden z konceptů *narativní identity* vychází z pera Paula Ricoeura, základy svého pojetí zformuloval v polovině 80. let 20. století. Zjednodušeně řečeno znamená narativní konstrukce identity to, že je identita jedince vytvářena prostřednictvím životního příběhu. (Hamar, 2008, s. 66)

Ricoeur ve svém díle zpracovává otázku stejnosti a jinakosti identity, kdy se zabývá pojetím identity *idem* a *ipse*. Identita *idem* je chápána ve smyslu totožnosti, dokonalé podobnosti a je charakteristická stálostí v čase. Tudíž i přes změny atributů, zůstává tato identita ve svém substanciálním smyslu stejná. Naproti tomu představuje identita *ipse* spíše identitu „někoho“. Tato identita je udržovaná prostřednictvím vůle jedince a projevuje se jeho aktivní orientací a intencí (jednání, chování jedince). (Hamar, 2008, s. 41 – 42) Narativní identita jedince má svoji dynamiku a není chápána jako neměnná v čase, právě naopak. V průběhu času se identita mění, díky jednání člověka (identita *ipse*), ale zároveň zůstává v substanciálním smyslu stejná.

Narativní identita jedince je „neoddělitelně spjata s jeho jednáním, přičemž toto jednání je neoddělitelně spjata s narativem. (pozn. vyprávěním)“ (Hamar, 2008, s. 44) Samotná konstrukce narativní identity se potom následně uskutečňuje v životním příběhu jedince, který v sobě zachycuje jeho jednání v průběhu času.

Koncept narativní konstrukce identity od Paula Ricoeura je v první řadě nejvíce aplikovatelný na jedince, nicméně lze jej aplikovat i na sociální skupiny a komunity. Národy, etnické skupiny a další komunity si vytvářejí svoji sdílenou identitu prostřednictvím vyprávění, která vytvářejí její historii, přičemž přetrvání této sdílené

identity přímo závisí na všech příbězích komunity, které jsou vytvářeny a předávány. Tedy, komunita získává svoji identitu prostřednictvím přijímání těch vyprávění (narativ), která si sama vytvořila. (Ricoeur, 1990, s. 247 – 248)

2.4 Identita druhé generace cizinců aneb identita ovlivněná procesem integrace

Pro účel této práce je důležité se zabývat identitou osob, které jsou příslušníky etnických skupin. Specifickou část v tomto ohledu tvoří skupina druhé generace – generace, která do nové země přišla buď v průběhu svého dětství, nebo se zde již narodila. Jejich identita a proces formování jejich identity je do velké míry velmi ovlivňován faktem, že jsou vystavováni dvěma odlišným kulturním a sociálním prostředím.

Na druhou generaci migrantů působí na jedné straně vliv rodičů, potažmo etnické skupiny, z níž pochází a v níž žijí, a na straně druhé národní vliv většinové společnosti. V souvislosti s těmito vlivy může dojít k tzv. ztrátě identity, kdy jednotlivec není schopen díky působení různých vlivů rozpoznat své vlastní *já*. Toto může vést až ke krizi identity. (Heřmanová, 2006, s. 93)

K vývoji identity u osob vyrůstajících ve dvou kulturních prostředích Phinneyová (1990, podle Jiskrová, 2012, s. 11) uvádí, že jejich identita může mít „jeden ze čtyř výsledků – asimilaci (identifikaci s majoritou), separaci (identifikaci s minoritou), marginalizaci (pocit, že jedinec není platným členem ani jedné z těchto skupin) a bikulturalitu (pocit platného členství v obou skupinách).“ Identifikace s většinovou společností a zároveň identifikace osobní, v tomto smyslu etnická, může v realitě vedle sebe koexistovat, jak poznamenává Valtonenová (2008, s. 143).

Migranti druhé generace se nacházejí ve stavu, kdy je jejich stará a nová kultura dohromady zkombinována k dosažení určitého stupně kulturní integrity, přičemž tento proces započal již při jejich příchodu do země, potažmo při příchodu jejich rodičů. (Hall, 1992, podle Valtonen, 2008, s. 149) Druhá generace při své integraci musí podle Valtonenové (2008, s. 144) překonávat mnohé překážky, které však mají již poněkud jiný ráz než u jejich předcházející generace. Jedná se například o oblast státního občanství v nové zemi, kdy je občanství vydáváno na principu rovnosti, nicméně ve

společnosti bývá tradiční diskuze o rovnosti založena na předpokladu kulturně homogenní společnosti.

Migranti si v procesu vlastní integrace vytvářejí identitu úspěšně se integrujícího cizince. Tato identita spočívá v několika oblastech, které Klvačová (2012, s. 33) identifikovala jako znalost jazyka, navazování sociálních kontaktů a vytváření pocitu domova. Všechny tři aspekty, pokud jsou v procesu integrace úspěšně zvládnuty, utvářejí jejich identitu „úspěšně se integrujících cizinců“. Zároveň se jejich identita formuje díky momentům, které jejich úspěšnou integraci nějak narušovaly a ztěžovaly. (Klvačová, 2012, s. 74).

V této kapitole jsem se věnovala tématu identity. Identita je dle Ericksona hlavním vývojovým úkolem v období adolescence a jedná se o uvědomění si své vlastní kontinuity. Dalším důležitým pojetím identity je etnická identita, která charakterizuje určitou sounáležitost, členství a sebedefinování sebe sama jako člena určité etnické skupiny. (Bačová, 2003, s. 233 – 234) K etnické identitě však zároveň podotýká Bittnerová (2005, s. 414), že tato identita může být rozdělena do dvou částí, a sice na identitu deklarovanou – uvědomovanou, a identitu žitou – prožívanou v každodenním životě. Důležitým pojetím identity pro tuto práci je narativní konstrukce identity, kterou rozvinul P. Ricoeur a podle níž je narativní identita konstruována prostřednictvím vyprávěného životního příběhu. Osobní identita jedince je neoddělitelně spojená s jeho jednáním a chováním, které je zase neoddělitelně spojeno s narativem – vyprávěním. (Hamar, 2008, s. 44 – 45) Identita druhé generace migrantů je velmi specifická a je ovlivněna působením dvou odlišných kulturních a sociálních prostředí – prostředí majoritní skupiny a prostředí minority. V průběhu integrace si dle Klvačové (2012, s. 33) vytvářejí identitu úspěšně se integrujícího cizince, v níž hrají klíčovou roli tři oblasti: zvládnutí místního jazyka, navázání sociálních kontaktů s příslušníky majoritní společnosti a vytvoření si pocitu domova.

3 Mladá generace Vietnamců v České republice

Ve vietnamské menšině tvoří specifickou a velmi zajímavou skupinu mladá generace, vietnamské děti a adolescenti, kteří se buď na území České republiky narodili, nebo kteří sem přišli v průběhu dětství a vyrůstali zde. Podle Jirasové (2006, s. 337) uvádí, že „vietnamské děti jsou (ať už se k tomu vnitřně staví jakkoliv) těmi nejotevřenějšími reprezentanty vietnamské kultury u nás. Jsou mostem mezi příliš do sebe zahleděnými světy dospělých a svou bezprostředností a samozřejmostí ve fungování v české společnosti nevědomky napomáhají překonávat předsudky a rušit tabu.“ Důležitost této skupiny Vietnamců spočívá v tom, že mají zásadní vliv na názor českých občanů na vietnamskou menšinu, a mohou stávající názory a způsob nahlížení do velké míry pozměnit.

3.1 Vietnamská menšina v ČR

Spolupráce mezi Československou republikou a Vietnamskou demokratickou republikou byla oficiálně navázána v roce 1950, ale až o šest let později začali do ČSR přicházet první vietnamští migranti. (Ičo, 2010, s. 9) V pozdějších letech přijížděly do Československa ročně tisíce vietnamských pracovníků, studentů, učňů a stážistů na základě různých bilaterálních dohod. Vietnamci zde pracovali nejvíce v technických oborech – strojírenství, textilnictví nebo potravinářství. (Müllerová, 2004, s. 83 – 84) Nejvíce vietnamských občanů zde bylo v 80. letech, kdy se jejich počet pohyboval kolem 35 000. (Boušková, 1998, s. 35) Vzájemná spolupráce obou států v této době vycházela zejména z důvodu politické spolupráce a vzájemné podpory zemí v rámci Východního bloku. Vietnamská demokratická republika v této době také řešila hlubokou hospodářskou krizi kvůli dlouhotrvající válce a potřebovala nový impulz a podporu v mnoha odvětvích – školství, zdravotnictví, průmysl, apod.

Po roce 1989 se v souvislosti s politickým převratem vzájemné vztahy mezi oběma státy utlumily a pro Vietnamce pobývající v ČSR se situace velmi zásadně změnila. Z dočasné, regulované a státem garantované migrace, kdy bylo hlavním cíle získání znalostí a dovedností v oborech, které byly pro Vietnam a jeho rozvoj klíčové, se stala spontánní ekonomická migrace. Místo privilegovaných a pečlivě vybíraných jedinců začali přijíždět lidé z chudších provincií Vietnamu za účelem zlepšení životní úrovně rodiny. (Martínková, 2011, s. 15) Po pár letech se mezinárodní vztahy opět

obnovily. Přesto zde mnoho Vietnamců v podstatě uvízlo a raději zvolili pobyt zde, než aby se vrátili domů s prázdnou. Zůstali zde a využili možnosti začít podnikat díky živnostenskému oprávnění. Ičo (2010, s. 15 – 16) uvádí, že pro Vietnamce bylo „logickou volbou podnikání ve službách, maloobchodu, stánkovém prodeji. Vyplnili tak mezeru ve zprostředkování levného zboží z Asie, ve kterém měli oproti jiným skupinám výhodu kontaktů a orientace v prostředí.“

Oficiální statistiky Českého statistického úřadu uvádí, že ke dni 31. 12. 2013 pobývalo na území České republiky celkem 57 406 osob s vietnamským občanstvím. (ČSÚ, 2014c, s. 6) Přesný počet Vietnamců na území České republiky však nelze zjistit, protože uvedené statistiky zachycují pouze počet osob s vietnamským občanstvím a část Vietnamců žijících dlouhodobě v České republice již získala české státní občanství.

Vietnamská minorita žijící na území České republiky je z pohledu české společnosti charakteristická svojí izolovaností a uzavřeností. „Může za ni velká kulturní odlišnost, jazyková neznalost, téměř permanentní pracovní nasazení a v současné době také obrovské provizorium, jímž je poznamenán pobyt většiny Vietnamců příchozích v posledních letech. Díky němu je pro ně nejen nemožné se asimilovat do naší společnosti, ale i zařídit si život podle svých vlastních zvyků.“ (Kolektiv autorů, 2002, s. 374) Provizorní podmínky jsou typické pro Vietnamce, kteří v České republice nepobývají příliš dlouhou dobu a stále považují svůj pobyt zde pouze za dočasný, kdy v co nejkratším čase chtějí vydělat co nejvíce peněz a poté se vrátit do Vietnamu. Pokud zde však Vietnamci žijí delší časové období, narodí se jim zde děti a ty následně dochází do školy, život v provizorních podmínkách už pro ně není tak výhodný a možný. Svůj pobyt stále považují za dočasný, ale svůj návrat oddalují.

Druhá generace Vietnamců, generace vietnamských dětí a adolescentů, kteří se buď na území ČR narodili, nebo sem přišli jako děti a vyrůstají zde, představuje ve vietnamské menšině poměrně odlišnou skupinu, která se vůči starším Vietnamcům v mnoha směrech vymezuje. Vietnamské děti a adolescenti studují na českých školách, výborně mluví česky a jsou oblíbenými členy českých kolektivů. V rámci vietnamské menšiny představují nejvíce integrovanou skupinu.

3.2 Život mladých Vietnamců v ČR

V této kapitole se budu zaměřovat na život mladých Vietnamců v České republice. Tato generace je ovlivněná dvěma odlišnými kulturními i sociálními prostředími – vietnamským a českým. Tato generace Vietnamců do velké míry představuje určitý most mezi českou společností a vietnamskou menšinou, protože představují nejvíce integrovanou skupiny této menšiny. Mladí Vietnamci jsou součástí třídních kolektivů, plynule mluví česky, mají mnoho českých přátel apod., na druhou stranu žijí ve vietnamské rodině, která žije podle tradičních vietnamských zvyků a tradic, a také jsou součástí vietnamské komunity v místě, kde bydlí. Tyto dvě odlišné kultury a prostředí tvoří nerozdílnou součást jejich životních příběhů, kdy se navzájem prolínají, střetávají, ale také i doplňují.

Podle Jirasové (2006, s. 337) je život mladých Vietnamců ovlivňován třemi hlavními oblastmi: vietnamskou rodinou, zapojením do vzdělávacího systému a vztahů s vrstevníky. Tyto tři hlavní oblasti lze považovat za možné nástroje pro posouzení míry integrace vietnamských dětí do české společnosti. V následujících podkapitolách se budu jednotlivým oblastem podrobněji věnovat.

3.2.1 Vietnamská rodina

Vietnamská rodina hraje v životech mladých Vietnamců velkou roli. Rodinné vazby jsou většinou velmi pevné a stabilní, možná dokonce i stabilnější než v samotném Vietnamu, jak poznamenává Ivo Vasiljev (Vasiljev, 2006, s. 120 – 121). Pevnější a stabilnější vztahy v rodině mají příčinu v tom, že se rodina musela po příchodu do nové země – do České republiky – vypořádat s mnoha problémy, od vyřizování dokumentů kolem jejich pobytu, přes neznalost jazyka až po finanční potíže spojené s novým začátkem. Kromě toho jsou poměrně silné vztahy mezi jednotlivými rodinami i v rámci vietnamské komunity, kdy si navzájem velmi pomáhají. Větší soudržnost rodin lze pozorovat jak při pohledu na samostatnou nukleární rodinu (poznámka pod čarou – vysvětlení nukleární rodiny – kdyby někdo do něčeho ryl), tak i ve vztazích uvnitř vietnamských komunit, ale také i ve vztahu vůči svým příbuzným, kteří zůstali ve Vietnamu. Velmi často totiž rodina žijící v Česku (nebo kdekoli v Evropě) posílá peníze příbuzným ve Vietnamu. Na tento jev poukazuje Kocourek (2006, s. 156), kdy uvádějí, že „tím, že rodina opustila Vietnam, dostala se do velkého konfliktu s tradicí, neboť opustila prarodiče a rodinné předky. Nemůže dostát naplno své povinnosti postarat se o

staré rodiče...“ Tento konflikt se starou rodinnou tradicí se přenáší v životech Vietnamců i na jejich děti. „Vietnamci žijící u nás tedy pravidelně posílají svým rodičům peníze a jezdí je navštěvovat, nejčastěji na lunární Nový rok, ale často nikdy nepřekonají výčitku vlastního svědomí, že se nechovají správně. Česká společnost funguje jinak a mladí Vietnamci často touží osamostatnit se, mít vlastní byt a nesdílet dům, každodenní život, ani své starosti s rodiči. Zároveň trpí stejnou výčitkou jako starší generace: podle tradice by neměli odcházet. Logicky nastává konflikt a s jeho výsledkem se nemohou nikdy všechny strany zcela smířit.“ (Kocourek, Pechová, 2006, s. 156)

Vietnamská rodina je místem, v němž se udržuje tradiční vietnamská kultura, dodržují se tradiční zvyky a svátky, mluví se vietnamsky a děti jsou vychovávány podle vietnamských společenských pravidel. V případě výchovy dětí však tradiční vietnamská pravidla už nejsou tak striktně dodržována jako ve Vietnamu, ale i tak na jejich dodržování vietnamští rodiče hodně dbají. Zde je možné vysledovat určitý posun a vliv integrace do české společnosti, protože i sami Vietnamci vnímají, že určité zvyklosti a pravidla nemají v nové zemi své opodstatnění a účel. Typickým příkladem může být třeba pohlazení dítěte po vlasech, kdy dle vietnamských tradic je pohlazení po vlasech přípustné pouze mezi rodiči a dětmi, pohlazení dívky po vlasech znamená narušení zóny dívčiny intimity a pohlazení také může znamenat povýšený postoj osoby, která hladí. Tato tradice v českém prostředí velmi rychle mizí. (Kocourek, 2006, s. 151)

Ve vietnamské rodině se mluví vietnamsky, ale i přesto však není výjimkou, že vietnamské děti svůj mateřský jazyk moc dobře neumí. Jirasová (2006, s. 328) se domnívá, že vietnamské děti mnoho prostoru pro zlepšení své vietnamštiny nemají, protože jsou jejich rodiče často do pozdních večerních hodin v práci a děti většinu svého času po škole tráví ve společnosti českých babiček, s nimiž se učí češtinu a píšou si úkoly do školy. V některých rodinách se po delší době pobytu v České republice stává, že se děti dobře naučí česky, ale vietnamštinu zapomínají. V extrémních případech se potom může stát, že si rodiče se svými dětmi nerozumí, kdy rodiče mluví vietnamsky a děti česky, přičemž znalost češtiny u rodičů bývá vždycky značně omezená. (Kocourek, 2006, s. 144)

Slavení svátků hraje ve vietnamských rodinách velkou roli. Tradiční vietnamské svátky se slaví podle tradičního kalendáře, nicméně jsou do velké míry ovlivněny a

přizpůsobeny českým podmínkám. K nejvíce dodržovaným vietnamským svátkům patří oslava lunárního Nového roku (Tet Nguen dan). Při oslavě tohoto svátku se shromáždí všichni členové rodiny ke společnému obřadu před oltářem předků a k večeři. Příchod nového roku se oslavuje přesně podle vietnamského času, v závislosti na jiné časové pásmo tedy oslavují nový rok kolem šesté hodiny večerní. Výjimkou při oslavách tohoto svátku však není ani to, že se mnozí Vietnamci snaží v tuto dobu odjet do Vietnamu a tyto svátky oslavit společně se svojí rodinou. (Vasiljev, 2006, s. 121)

Další stále velmi dodržovanou tradicí je uctívání předků. V domácnostech bývají umístěny domácí oltáře s tradiční výzdobou a fotografiemi rodinných předků. Jirasová (2006, s. 329) uvádí, že v případě rodin žijících v České republice se o oltářík vždy stará nejstarší muž v rodině. Zároveň s tím však i souvisí i potřeba mít v rodině mužského potomka, který bude později tyto posvátné obřady vykonávat a udržovat domácí oltář, aby mohla tradice pokračovat s novou generací dál. (Vasiljev, 2006, s. 121)

Vietnamské tradiční svátky tvoří však jen jednu část oslav, které Vietnamci v České republice slaví. Kromě toho jsou často ve vietnamských rodinách slaveny i české svátky, zejména se jedná o Vánoce nebo Velikonoce. Jirasová (2006, s. 329) k slavení českých svátků uvádí zajímavý postřeh: „Hlavní roli z pohledu dospělých Vietnamců v tomto přijetí hraje praktičnost, je lepší slavit ve dnech, kdy mají volno všichni, než si brát dovolenou na vlastní svátky. Dalším faktorem je atraktivnost, např. vánoční výzdoba v ulicích, sváteční nálada.“ Ve vietnamských rodinách se dnes už poměrně běžně oslavují i narozeniny. Podle tradičních zvyků se ve Vietnamu oslavuje den úmrtí rodinných předků, kdy se zpravidla pořádá větší hostina pro rodinu a přátele. (Vasiljev, 2006, s. 121)

Kvůli velké pracovní vytíženosti vietnamští rodiče se svými dětmi netráví moc času. Velmi často jsou pro vietnamské děti najímány tzv. české babičky – starší české ženy, které se o dítě/děti starají poté, co přijdou ze školy, učí se s nimi a hlídají je, než se vietnamští rodiče vrátí večer z práce. Vietnamští rodiče se naopak velmi snaží a zajímají o to, aby mělo dítě vše potřebné k životu v českém prostředí. Čas strávený v českém prostředí, s českými vrstevníky nebo českou babičkou je tak v mnoha případech mnohonásobně větší než čas strávený s vietnamskými rodiči, což může v konečném důsledku mít za následek odcizování se vietnamské kultuře nebo vietnamství samotnému. Jakmile se vietnamské dítě stane součástí majoritní

společnosti, může začít přejímat i její názory a naladění vůči vietnamské menšině, potažmo vůči své vlastní rodině, a tím se může odcizení ještě více prohloubit. (Jirasová, 2006, s. 332) Stejně tak má na postupné odcizování se vietnamské kultuře vliv i dobrá znalost českého jazyka (a na druhé straně neznalost českého jazyka ze strany rodičů). Toto všechno má potom za následek, že rodiče ztratí přehled o tom, co si děti mezi sebou povídají, co je baví, čím žijí, což vede ještě k většímu odcizení rodičů a dětí. (Tamtéž, 2006, s. 333)

3.2.2 Vzdělávání aneb integrace vzděláváním

Podle Českého statistického úřadu (ČSÚ) studovalo ve školním roce 2012/2013 na základních, středních a vyšších odborných školách celkem 6624 Vietnamců. (ČSÚ, 2014a, s. 1) Na vysokých školách studovalo v akademickém roce 2012/2013 celkem 903 vietnamských studentů. (ČSÚ, 2014b, s. 1)

Úcta ke vzdělání a učitelům je ve vietnamských rodinách stále velmi silná. Děti jsou v této úctě vůči vzdělání vychovávány a také je jim odmalička vštěpováno, aby své studium a studijní prospěch považovaly za svůj hlavní úkol. (Martínková, 2011, s. 35) Vasiljev (2006, s. 120) k podpoře ve vzdělávání ze strany vietnamských rodičů dodává, že „k tomuto tradičnímu vztahu ke vzdělání v našich poměrech přistupuje ještě touha rodičů i přání samotných dětí, aby se děti vypracovaly na lepší a důstojnější místa ve společnosti, než bylo nepřízní osudu dáno jejich rodičů. Často je k tomu vede i pocit ponížení, které vnímají v přezíravých postojích majoritní společnosti.“ Vietnamští rodiče dobrému vzdělání přikládají velkou důležitost. Sami, ač někteří mají vystudované vysoké školy ve Vietnamu, pracují v kamenných obchodech nebo na tržnicích a jejich přáním je, aby se jejich děti měly lépe než oni. S tím souvisí potřeba mít dobré vzdělání, a proto se snaží své děti při studiu v co největší míře podporovat. Na úspěchy svých dětí ve škole jsou vietnamští rodiče velmi hrdí a pyšní a není žádnou výjimkou, že jsou vietnamské děti často nejlepšími žáky tříd.

Kromě hodin strávených ve škole mívají vietnamské děti často ještě odpolední doučování. Doučování může probíhat buď ve škole, často kolektivně pro více dětí zároveň, nebo i soukromně v rodině. Zároveň je velmi častým jevem najímání českých babiček, které děti hlídají po škole, píšou úkoly a zároveň s ním procvičují český jazyk. „Výhodou českých babiček je to, že se vietnamské dítě velice rychle naučí česky, má někoho, kdo mu pomůže s úkoly, s nimiž si jeho rodiče nedovedou poradit. Na druhou

stranu může být nevýhodou, že se nenaučí svůj mateřský jazyk – vietnamštinu, nedozví se nic o vietnamské kultuře, tradicích a zvycích, ani o své mateřské zemi – Vietnamu.“ (Mazáková, 2012, s. 22)

Vietnamské děti, které přijedou z Vietnamu, bývají hned po příjezdu zařazeny do českých škol. Pokud již ve Vietnamu začaly chodit do školy, často bývají zařazeny do nižších ročníků kvůli jazykové neznalosti, nicméně malé děti se český jazyk naučí poměrně rychle spontánním odposlechem a prožitkem a také bývá časté, že se o ně stará česká babička. (Kocourek, 2006, s. 143 – 144) Samotný příchod do nové země s diametrálně odlišnou kulturou, infrastrukturou a sociálním fungováním má na vietnamské děti určitý dopad, kdy mohou prožít silný kulturní šok. Vietnamské děti mnohdy prožívají nevolnost, bolesti hlavy, horečky, zažívací potíže, protože tak obrovská změna prostředí se zákonitě musí projevit jak na jejich psychice, tak i fyzické kondici. Kocourek (2006, s. 143) uvádí, že je nutné dát vietnamským dětem po příjezdu dostatečný prostor a čas na aklimatizaci a nelze po nich ve školách požadovat velké výkony.

Zařazením vietnamského dítěte do české školy začíná proces jeho postupné integrace do české společnosti. V třídním kolektivu jsou vietnamské děti nejvíce v kontaktu se svými vrstevníky z majoritní společnosti. Jirasová (2006, s. 330) uvádí, že se v některých případech „dítě cítí osamělé kvůli svému jazykovému handicapu a případné přátelství mezi českým a vietnamským dítětem nepřesahuje rámec školy, tzn. netráví společně volný čas po vyučování.“ Pokud však už je znalost českého jazyka u dítěte na dobré úrovni, nebo se zde vietnamské dítě narodilo, potom nejsou problémy při navazování a udržování přátelství s českými dětmi tak velké.

3.2.3 Přátelé a volný čas

Vietnamské děti si nejčastěji vyhledávají kamarády a přátele v místech, kde se nejčastěji pohybují – tedy ve škole a v místě bydliště. Přátelství s českými vrstevníky je do velké míry ovlivněno úrovní znalosti českého jazyka, kdy v případě velkých jazykových bariér má vietnamské dítě větší problémy s navázáním a udržením přátelského vztahu. Pokud však dítě plynule mluví česky, navazuje kontakty mnohonásobně snadněji a často přátelství přesahují i rámec školy. (Jirasová, 2006, s. 330) Mladí Vietnamci nevnímají při výběru přátel rozdíl mezi Čechem nebo

Vietnamcem, přátele si vybírají bez ohledu na národnost. Hlavním faktorem je dle Jirasové (2006, s. 338) to, zda si mají spolu o čem povídat a zda se dovedou domluvit.

„V komunikaci s vrstevníky děti neřeší otázku srovnávání Vietnamu a ČR, ale zajímá je, co se děje ve světě (proamerickém světě), a zda s ním držíme krok. Je otázka, jestli v tuto chvíli můžeme mluvit o integraci vietnamských dětí do čistě české společnosti. Možná bychom se měli zamýšlet nad nějakým globálnějším rozměrem, nad integrací v rámci „západního světa“.“ (Jirasová, 2006, s. 339)

Zajímavou skupinu přátel však představují i samotné vietnamské děti. Mnohdy se jedná o přátele v místě bydliště, v rámci komunity nebo děti vietnamských přátel rodičů. Významnost této skupiny přátel spočívá v silném pocitu sounáležitosti a vzájemnému porozumění kvůli společnému původu, prožívání a sdílení stejných nebo podobných pocitů a řešení obdobných problémů, které všichni mladí Vietnamci více či méně pociťují a ve svém životě řeší/uvědomují. (Mazáková, 2012, s. 44)

Způsob trávení volného času bývá u vietnamských dětí velmi ovlivněn velkým pracovním vytížením rodičů. Kvůli této vytíženosti se vietnamští rodiče velmi málo zapojují do české společnosti, kvůli jazykovým bariérám nenavštěvují divadla, kina nebo jiné kulturní akce. Ve svém volném čase se věnují tradičním zvykům, modlitbám za předky a úspěchy v podnikání. (Brouček, 2003, s. 20) Velkou část svého volného času mladí Vietnamci stráví přípravou do školy a pomocí v domácnosti. Zároveň není výjimkou, že pomáhají rodičům s vedením a prodáváním v obchodech nebo stáncích. Ve volném čase se potom věnují hrám se sourozenci nebo kamarády venku, čtení knížek nebo sledováním televizních pořadů a také dochází do různých kroužků – nejrůznější sporty, hra na hudební nástroje, výtvarné nebo taneční kroužky, apod. (Jirasová, 2006, s. 322)

Vietnamští rodiče zároveň dbají i na udržování vztahů s příbuznými ve Vietnamu. Přejí si, aby si jejich děti byly vědomy svých rodinných kořenů a znaly své příbuzné. Pokud jim to rodinný rozpočet dovolí, posílají své děti na prázdniny do Vietnamu ke svým příbuzným. Děti se tak více seznámí se svojí širší rodinou, poznají život ve Vietnamu a také se mohou zlepšit ve vietnamštině. (Jirasová, 2006, s. 322 – 333)

3.3 Identita mladé vietnamské generace žijící v ČR

Téma identity vietnamských dětí je velmi široké, protože v sobě obsahuje mnoho různých aspektů, úhlů pohledu, odlišností, výjimek či sekundárních souvislostí. Důležité je si však uvědomit, že jejich identita v sobě nese především vliv dvou odlišných kultur a prostředí, ve kterých se děti pohybují.

Při utváření identity vietnamských dětí hraje podle Kocourka a Pechové (2006a, s. 156) velkou roli i skutečnost, že si jejich rodiče velmi přejí, aby jejich děti dosáhly dobrého vzdělání a následně se úspěšně prosadily ve společnosti. To ale souvisí s dlouhodobou intenzivní integrací do české společnosti. Vietnamské děti tráví v české společnosti a prostředí převážnou část svého času, navazují kontakty s českými vrstevníky a postupně se odcizují nejen svým rodičům, ale také vietnamské kultuře, potažmo vietnamství. Postupně ztrácí k vietnamské kultuře a prostředí vztah, kdy vnímají, že tradiční vietnamské chování, zvyky a tradice ztrácí v českém prostředí svůj kulturní a sociální opodstatnění, o to více je jim naopak bližší kultura česká. „Díky svému vysokému pracovnímu vytížení, mnohdy nestihli vštípit svým dětem tradiční hodnoty a vzorce chování, které pak přesto po dětech velmi často intenzivně vyžadují. Snaží se v dětech probudit pokoru, poslušnost, udržování rodinné sounáležitosti, uctívání rodinných předků a dodržování dalších vietnamských tradic.“ (Kocourek, Pechová, 2006a, s. 156)

Podle Broučka (2003, s. 52 – 53) provází vietnamské děti téma dvojí identity, které pramení z tzv. kulturního dualismu, kdy se vietnamské děti pohybují ve dvou odlišných prostředích – vietnamském a českém, a zároveň s tím „přepínají“ jak mezi vietnamským a českým chováním, tak i mezi identitami. Vietnamské děti se v českých kolektivech považují za člena skupiny – Čecha, a svoji odlišnou etnickou příslušnost si téměř neuvědomují. Svoji vietnamskou identitu prožívají doma v rodině, při kontaktu s vietnamskou komunitou nebo například v kontextu potřeby obrany vietnamské menšiny vůči většinové společnosti. „Identifikace s menšinou se projevuje zejména tím, že s ní sdílí tlak a kritiku ze strany většinové společnosti, než zdůrazňováním výrazných předností vietnamské kultury. Přirozeně patří do obou prostředí, do českého i do vietnamského, a oběma prostředím se musí přizpůsobovat. Každé na něj vytváří jiný tlak a očekává od něj odlišné postoje, které však nutně nemusí být konfliktní. Přesto však považuje za normální vystupovat na straně vietnamské menšiny.“ (Brouček, 2003,

podle Mazáková, 2012, s. 24) V souvislosti s dvojitou identitou často mladí Vietnamci používají dvě křestní jména – české jméno, které používají v kontaktu s českými vrstevníky, a vietnamské jméno. Martínková (2011, s. 33 – 34) se domnívá, že používání dvou jmen může být zapříčiněno tím, že pro Čechy bývají vietnamská jména obtížně vyslovitelná, tudíž je nevědomky komolí. Naopak Jirasová (2006, s. 331) zmiňuje jako důvod k používání českého jména určitou snahu o symbolickou sounáležitost s českým prostředím.

Poměrně rozšířenou asociací spojenou s identitou vietnamských dětí a adolescentů je termín „banánové děti“. Tato metafora vznikla jako obrazné pojmenování vietnamských dětí, kdy jsou na povrchu žluté, ale uvnitř bílé. Šárka Martínková (2011, s. 36) poznamenává, že se vietnamské děti často ve svém nitru cítí být Čechy, kdy jsou jejich hodnoty a styl života velmi podobné českým, ale navenek stále vypadají jako Vietnamci. Jsou do určité míry nuceni dodržovat normy chování vycházející z vietnamských tradic a pravidel chování, zároveň však přebírají styl života a hodnoty české společnosti.

V oblasti identity vietnamských dětí lze však zaznamenat ještě odlišný pohled, který zastává Martina Jirasová. „Rozdíl mezi vietnamstvím a češtvím už není tím zásadním rozdílem. Nastupuje spíše rozdíl mezi tradičním vietnamstvím a něčím novým, co bylo vytvořeno díky kombinaci kulturních vlivů. A nejsou to zdaleka jen vlivy vietnamské a české.“ (Jirasová, 2006, s. 339) Poukazuje na fakt, že vietnamské děti nemají ani čistě českou, ani čistě vietnamskou identitu, ale jde o určitou kombinaci obou dohromady. V tomto bodě je zřejmé, že se jedná o vliv integrace na identitu.

Vietnamské děti, zvláště ty, které do ČR přišly během svého dětství, mohou v souvislosti se svojí identitou pociťovat nejistotu a méněcennost. Jejich identita může nést známky určité nejasnosti nebo dokonce ztráty identity. „Dospívající, kteří si dosud nestačili vystavět pevnou identitu, mohou prožívat stav krize identity, sklíčenost a zmatenost. V případě nevyřešené krize se u nich může projevit odcizení, kdy potlačují svoji přirozenost.“ (Heřmanová, 2006, podle Mazáková, 2012, s. 25)

Určitou známkou krize identity mohou být pocity odcizení, kdy mladí Vietnamci sami sebe vnímají jako cizince. Mazáková (2012, s. 52) tyto pocity nazývá jako „pocity věčného cizince“. Jedná se o stav, kdy mladí Vietnamci, kteří vyrůstají v ČR od svého dětství, případně od svého narození, a považují Českou republiku za svůj domov,

pociťují beznaděj nad tím, že nejsou českou společností přijímáni jako její plnohodnotná součást a stále je na ně pohlíženo jako na cizince kvůli jejich barvě pleti a vizuálním odlišnostem. Českou společností jsou stále považováni za Vietnamce, tedy v konečném důsledku za cizince, přestože tu mají svůj domov a neuvažují o návratu do Vietnamu. Na druhou stranu se mladí Vietnamci cítí být cizinci i v samotném Vietnamu, kde je mnohdy místní lidé, ale i jejich přímí příbuzní, považují za „Čechy“. Tato generace Vietnamců není ani v jedné z těchto zemí plně přijímána, v Česku jsou považováni za Vietnamce, ve Vietnamu naopak za Čechy, a proto si mnozí z nich uvědomují, že jsou do určité míry „věční cizinci“, což se v konečném důsledku může podepsat na krizi jejich osobní identity. (Mazáková, 2012, s. 52)

Tato kapitola byla věnována tématu vietnamských adolescentů žijících v České republice. Počátky historie vzájemných česko – vietnamských vztahů spadají do poloviny 50. let 20. století. Nejvíce integrovanou část vietnamské komunity představují vietnamské děti a adolescenti, kteří se buď na území ČR narodili, nebo zde od dětství žijí. V následující části jsem se věnovala životu vietnamských dětí a adolescentů v ČR, přičemž jsem tuto kapitolu rozdělila do tří částí, z nichž první se zabývala životem vietnamských dětí v rodině, druhá pojednávala o vzdělávání v českém školním systému a integraci skrze začlenění do českých kolektivů a třetí byla věnována oblasti přátel a způsobům trávení volného času. Mladí Vietnamci se už od útlého dětství pohybují ve dvou velmi rozdílných prostředích – ve vietnamském, které představuje jejich biologická rodina a komunita, a v českém, které je charakteristické začleněním do školních kolektivů a navazováním přátelství s vrstevníky z majoritního obyvatelstva. Sřet těchto rozdílných prostředí ovlivňuje do velké míry formování identity mladých Vietnamců, čemuž se věnuje poslední kapitola této části. Mladou generaci Vietnamců provází téma *dvojí* identity, kdy v závislosti na prostředí střídají identitu vietnamskou a českou. Zároveň bývá často v odborné literatuře identita této generace nazývána jako *identita banánových dětí*, tedy „zvenku žlutí, uvnitř bílí.“ (Martínková, 2011, s. 36)

PRAKTICKÁ ČÁST

Tato diplomová práce je postavena na kvalitativním výzkumu. Proto budou v této části práce formulovány výzkumné okruhy a výzkumné cíle. Následně budou popsány kritéria pro výběr cílové skupiny respondentů, uvedena zvolená metodologie výzkumu, kam také zařazuji části o narativním rozhovoru a analýze, technika sběru dat a nakonec předloženy výsledky provedeného výzkumu.

4 Cíl výzkumu

Na základě rozhovorů realizovaných při mé bakalářské práci bylo zjištěno, že generace vietnamských adolescentů žijících v současné době v Česku není jednodílnou generací banánových dětí, jak je českou společností vnímána. Z rozhovorů s mladými Vietnamci narozenými ve Vietnamu jsem zjistila, že tato skupina je pouze určitou podskupinou této generace. Uvnitř této generace lze identifikovat více skupin, které se od sebe odlišují, a sice skupinu narozenou ve Vietnamu, skupinu narozenou v České republice, ale jsou zde i méně početné skupiny narozené ve smíšených vztazích/manželstvích. Pohled těchto mladých lidí na svoji identitu a proces integrace do české společnosti se nějakým způsobem může lišit, což mne přivedlo k dalšímu zkoumání této oblasti a rozšíření výzkumu o další skupinu Vietnamců. Proto bych se chtěla tématu pohledu na vlastní integraci a identitu věnovat v této diplomové práci.

Cílem této práce je popsat a srovnat identitu a pohled na proces vlastní integrace u dvou odlišných skupin vietnamských adolescentů v Olomouci. V této práci budou využity výsledky výzkumu provedeného k bakalářské práci, ale zároveň bude proveden i nový výzkum, který se bude zaměřovat na skupinu vietnamských adolescentů narozených v České republice.

5 Výzkumné okruhy

Hlavní výzkumné okruhy jsou zvoleny s ohledem na předchozí výzkum, který byl realizován k bakalářské práci s názvem *Identita vietnamských adolescentů v procesu jejich integrace do české společnosti*. Hlavními výzkumnými okruhy tedy jsou:

- Jaký je pohled mladé generace Vietnamců na jejich vlastní integraci do české společnosti v kontextu jejich životního příběhu?
- Jak mladá generace Vietnamců vnímá svoji identitu?
- Mají vyprávění respondentů nějakou určitou pozorovatelnou podobnost?

6 Metodologie výzkumu

Cílem této práce je popsat a srovnat identitu a pohled na proces vlastní integrace u odlišných skupin vietnamských adolescentů v Olomouci. Vzhledem k povaze zvoleného tématu identity a pohledu na proces vlastní integrace je výzkum postaven na narativním přístupu, který je zaměřen na subjektivní vnímání a pohled druhých lidí. V tomto případě se jedná o vnímání a pohled na proces vlastní integrace do české společnosti v kontextu jejich životních příběhů.

V kvalitativním výzkumu jde zejména o získání komplexního pohledu na zkoumaný jev a o objasnění, jak na určité skutečnosti pohlíží malý soubor jedinců. Zároveň je tento způsob výzkumu charakteristický tím, že relativně málo využívá standardizovaných metod získávání dat v terénu při zkoumání výzkumného problému, např. standardizované dotazníky apod. (Hendl, 2005, s. 51 – 52) Zároveň však bývá tomuto typu výzkumu vytýkáno, že se jedná o subjektivní dojmy určité skupiny osob na daný jev, a kvůli svému flexibilní a nestrukturované povaze jej lze těžko zobecnit na větší část populace. (Tamtéž, 2005, s. 52) Výzkum je pojat jako mnohopřípadová studie a komparace, v němž je výzkumný cíl sledován nejprve na vícero případech a následně porovnáván mezi oběma skupinami rozhovorů.

Sběr dat pro výzkum byl proveden prostřednictvím polostrukturovaného narativního rozhovoru. Hendl (2005, s. 176 – 177) uvádí, že u narativního rozhovoru tazatel podněcuje svými otázkami u respondenta spíše vyprávění o jevu, které tazatel ve výzkumu pozoruje. V případě výzkumu prováděného k této diplomové práci bylo pozorovaným jevem vyprávění o procesu integrace do české společnosti v rámci životních příběhů respondentů a následně vyprávění o vnímání vlastní identity.

Vzhledem k předešlému výzkumu, v němž jsem se zaměřovala na dvě široké oblasti, a sice pohled na vlastní integraci a vnímání vlastní identity, jsem v novém výzkumu u nové skupiny respondentů sledovala opět ty stejné oblasti. Hlavní vyprávění respondentů tedy nejprve započalo vyprávěním jejich životního příběhu, následně po

dovyprávění jsem se téma rozhovoru zaměřila na oblast jejich identity a posléze jsem se doptávala předem připravenými doplňovacími otázkami. Seznam doplňujících otázek je přiložen v příloze č. 1.

Rozhovory první skupiny respondentů byly provedeny v průběhu listopadu 2011 až února 2012, zaznamenány na diktafon a poté doslovně přepsány. V druhé fázi výzkumu bylo realizováno 7 rozhovorů, jeden z respondentů byl přiřazen do skupiny respondentů narozených ve Vietnamu kvůli nastaveným kritériím pro výběr respondentů. Rozhovory s respondenty druhé skupiny byly realizovány v průběhu března a dubna 2015, taktéž byly všechny rozhovory nahrány na diktafon a poté přesně přepsány. První skupina obsahuje celkem 7 rozhovorů, skupina druhá celkem 6 rozhovorů.

Po přepisu bylo u všech rozhovorů provedeno tzv. otevřené kódování. Při otevřeném kódování je text rozdělen do jednotek – může se jednat o slova, několik vět nebo odstavce – a těmto jednotkám je přiřazen nějaký kód, který charakterizuje vlastnost této jednotky. Následně jsou z těchto kódů sestavovány obecnější kategorie, které se skládají z kódů podobných významů a rysů. (Hendl, 2005, s. 247) Po základní analýze v podobě otevřeného kódování byly kódy na základě podobných významů shromážděny do několika skupin – kategorií. S těmito kategoriemi následně bylo pracováno prostřednictvím tématické analýzy a v samotném závěru tohoto analytického procesu byly kategorie sloučeny do nad-kategorií. Přehled kódů a kategorií je uveden v příloze č. 2. Kromě tématické analýzy byly při zpracovávání výsledků výzkumu použity prvky narativní analýzy – konkrétně byl text rozdělen na fabuli a syžet a identifikovány klíčové mezníky (etapy) a body obratu v životních příbězích respondentů. Podrobněji se věnuji narativní analýze v další kapitole.

6.1 Narativní rozhovor

Základním kamenem provedeného výzkumu je narativní rozhovor, jehož prostřednictvím byl uskutečněn sběr dat. Narativní rozhovor vychází z narativního přístupu. Tento přístup je v posledních letech mnohem více aplikovaný i v oblasti sociální práce, kdy sociální pracovník pracuje s klientem rozvíjením alternativních konstrukcí jeho životního příběhu a následně se zaměřuje na klientovo zplnomocňování. (Freedman, Combs, 2009, s. 6) Narativní rozhovor má široké uplatnění nejen v sociální

práci nebo klinické psychologii, ale zároveň je velmi dobře použitelný i v rámci kvalitativního výzkumu jako metoda sběru dat.

Použití narativního rozhovoru při sběru dat v rámci kvalitativních výzkumů stojí na myšlence, že některé subjektivní skutečnosti vnímané z pohledu dotazovaného nelze zachytit či zaznamenat u cíleného standardizovaného dotazování, ale tyto subjektivní pohledy na události/skutečnosti se mohou v mnohem větší míře vyjevit u volného vyprávění. V narativním rozhovoru jde především o vyprávění o zkoumaném jevu. Z tohoto důvodu bývá tento typ rozhovoru často používán v biografickém výzkumu. (Hendl, 2005, s. 176)

V narativním rozhovoru je vyprávěn příběh. Jedná se o příběh, který jedinec vypráví co nejvěrohodněji a je vyprávěn v takovém rozsahu, co se vypravěč rozhodne vyprávět o svém životě a co si přeje, aby o něm lidé věděli. (Atkinson, 1998, s. 8) Při výzkumu se však může tazatel cíleně zaměřit i na určitou oblast, časové období v životě dotazovaného v souvislosti se zkoumaným tématem. Někteří autoři se však domnívají, že je pro výzkum důležité celé vyprávění o životě dotazovaného, bez ohledu na zkoumané téma. Dotazovaní přikládají svým zkušenostem různé významy a ty je možné pochopit a interpretovat pouze v kontextu jejich celého životního příběhu. (Rosenthalová, 1995, podle Hendl, 2005, s. 176)

V narativním rozhovoru hraje „vyprávění“ klíčovou roli. Kvale (1996, dle Miovský, 2006, s. 158) k narativnímu rozhovoru uvádí, že „úkolem tazatele je podněcovat u dotazovaného spíše vyprávění než klasickou konverzační výměnu“. Charakter vyprávění by měl mít tazatel při rozhovoru stále na zřeteli a měl by u respondenta toto vyprávění v co největší možné míře podněcovat vhodnými otázkami, narážkami, komentáři apod. Při rozhovoru by tazatel neměl zasahovat od dějové linie, měnit téma vyprávění nebo respondenta přerušovat, ale spíš nechat rozhovoru volný průběh a případně se vrátit k nějakým nesrozumitelným oblastem vyprávění, vyžádat si vysvětlení nebo upřesnění. V případě, kdy respondent přejde od vyprávění svého životního případu k nějakému vysvětlování jevů nebo popisu cizích zkušeností, měl by jej tazatel vhodnými otázkami a poznámkami nasměrovat zpět k vyprávění. (Miovský, 2006, s. 158) Popisy stavů a zkušeností, vysvětlování důvodů, příčin nebo cílů jsou v narativním rozhovoru přijatelné a do určité míry možné, pokud dokreslují zkušenosti a

životní příběh respondenta, nicméně se při rozhovoru musí dbát na to, aby se stále jednalo o vyprávění.

Podle Rosenthalové (1995, podle Hendl, 2005, s. 177) hraje vyprávění o životě respondenta klíčovou roli při interpretaci jednotlivých témat v jeho životním příběhu. Při analýze je nutné se nejprve soustředit na celou historii jeho života, a teprve v návaznosti na to se zaměřit na tu určitou část jeho života, kterou během výzkumu sledujeme a zkoumáme. Podle této autorky se narativní rozhovor skládá ze dvou hlavních částí. První část nazývá jako „fázi hlavního vyprávění“, kdy na tazatelovu výzvu respondent začíná vyprávět svůj životní příběh. Po ukončení vlastního vyprávění nastupuje druhá „dotazovací“ část, v níž tazatel pokládá respondentovi otázky týkající se samotného vyprávění (internální otázky), ale také témat, která jej zajímají (eternální otázky).

6.2 Narativní analýza

V narativní analýze je objektem zkoumání příběh samotný, přičemž jde o rekonstrukci významu onoho zkoumaného jevu, nikoli o ověření hypotéz. Cílem je vidět, jakým způsobem dávají respondenti v rozhovorech smysl událostem a svému konání ve svých životech. Ptáme se především, proč byl příběh vyprávěn právě takhle? (Riesmann, 1993, s. 1 – 2)

Riesmannová (1993) rozděluje narativní analýzu celkem do tří částí. První z nich je rozhovor, který musí mít charakter *vyprávění* příběhu. Po rozhovoru následuje přepisování rozhovoru. Zde Riesmannová (1993, s. 56) doporučuje začít s hrubým přepisem, kde kromě zapsání textu rozhovoru budou zaznamenány i další jevy provázející konverzaci (např. pláč, smích, dlouhé pauzy, ztišení hlasu atd.). K textu přepsaného rozhovoru je třeba se opakovaně vracet a znovu jej číst. Poté je třeba určit, kde příběh začíná a kde končí, což může znamenat jak textové, tak i analytické problémy. (Tamtéž, s. 58) Analýza, jako poslední fáze, však od přepisu nelze nějak striktně oddělit. Je třeba v textu vyznačit části, co respondent říká, ale také i části, jak o tom mluví. Riesmannová (1993, s. 61) k tomu podotýká, že je lepší začít se strukturou textu, aby se výzkumník vyhnul tendenci číst příběh jen po obsahové stránce. Zde je důležité si klást otázky: Jak je příběh organizován, strukturován? Proč respondent rozvíjel svůj příběh právě tímto způsobem?

V rámci výzkumu probíhá narativní analýza nejprve opakovaným čtením textu, aby si výzkumník vytvořil celkovou představu o analyzovaném textu. Poté by se měl výzkumník při dalším čtení textu soustředit na odlišné aspekty příběhu: obecné téma, dílčí témata, struktura příběhu apod. (Čermák a kol., 2013, s. 78)

Čermák a kolektiv (2013, s. 79 – 80) rozdělují proces narativní analýzy do 4 etap. V první etapě se analyzovaný text rozdělí do dvou navzájem provázaných částí – na fabuli (co bylo vyprávěno) a syžet (*jak* to bylo vyprávěno). Druhou fází analýzy je identifikace klíčových mezníků v příběhu, tedy rozdělení vyprávění do dílčích částí, epizod. V této části se text rozdělí do dílčích částí, označí se konkrétní události atd., ale zároveň musí být tyto mezníky a epizody nazírány z hlediska příběhu jako celku. (Tamtéž, 2013, s. 80) Třetí fází představuje identifikace bodů obratu, kdy se v analyzovaném textu zaznačí *uzlové body*, *zlomové momenty*, kde dochází k výrazné dějové změně. Také je vhodné se v této fázi zaměřit i na *vývoj* příběhu, tedy, zda příběh graduje, odkud vychází, kam směřuje, jaké jsou dějové linie atd. (Tamtéž, 2013, s. 80) Poslední etapou narativní analýzy je identifikace žánrové konfigurace vyprávění.

7 Výzkumný vzorek

Kritéria pro výběr respondentů se skládají z kritérií pro skupinu respondentů narozených ve Vietnamu, tato kritéria jsou přejatá z bakalářské práce, a kritérií pro skupinu dotazovaných narozených v České republice, tato kritéria byla nově stanovena.

Kritéria výběru respondentů první skupiny – skupiny narozené ve Vietnamu byly následující:

- Věk 18-26 let
- Pobyť v ČR nejméně 5 let
- Student/studentka střední nebo vysoké školy
- Místo narození: Vietnam
- Místo bydliště: Olomouc

Kritéria pro výběr respondentů druhé skupiny – skupiny narozené v České republice, byly stanoveny takto:

- Věk 18 – 26 let (kritérium věku jsem zvolila záměrně kvůli stejnému kritériu pro výběr respondentů u předcházejícího výzkumu)
- Student/studentka střední nebo vysoké školy (mladí vietnamští adolescenti jsou většinou studenty prestižních středních a vysokých škol, zřídka se u nich naleznou případy, že by ve svém studiu po základní škole nepokračovali. Toto kritérium souvisí s kritériem věku respondentů. V tomto věku studuje významná část vietnamských adolescentů na středních a vysokých školách.)
- Místo narození: Česká republika (toto kritérium považuji u této skupiny respondentů za klíčové, které odlišuje obě skupiny respondentů od sebe navzájem)
- Místo bydliště: Olomouc (zacílení výzkumu na jedno konkrétní místo, stejně jako v případě předcházejícího výzkumu)

Výběr respondentů byl proveden na základě tzv. metody sněhové koule („snow – ball technique“). Miovský (2003, s. 19) k této metodě uvádí: „Metoda sněhové koule je určena k získávání nových případů na základě procesu postupného nominování dalších osob již známými případy. Vlastní proces výběru začíná u jednoho nebo více jedinců, o nichž se ví, že splňují daná kritéria.“ S těmito osobami je proveden rozhovor, v němž jsou požádáni o navrnutí, nebo-li „nominaci“, dalších osob, které splňují daná kritéria pro výběr respondentů, následně je i s těmito dalšími osobami provedeno interview. V této metodě výběru respondentů jde o získání co nejreprezentativnějšího výběrového vzorku bez nějakého výběrového nebo nominačního zkreslení. (Miovský, 2003, s. 19)

Kontakt s respondenty první skupiny, skupiny narozené ve Vietnamu, byl navázán díky vietnamskému tlumočnickovi. S těmito respondenty byly provedeny rozhovory, v nichž byli požádáni o navrnutí někoho, kdo daná kritéria splňuje, a pomohli mi s těmito kandidáty navázat kontakt.

Kontakt s respondenty druhé skupiny – narozených v České republice – proběhl na základě nominace několika osob respondentem z první skupiny, který znal možné kandidáty, kteří splňují všechna kritéria, přičemž klíčovým bylo narození na území ČR. Následný postup výběru respondentů dle metody sněhové koule byl naprosto totožný jako u předchozí skupiny respondentů.

8 Výsledky

V této části budou prezentovány výsledky provedeného výzkumu. Pro lepší přehlednost výsledků bude tato kapitola rozdělena tématicky do dvou velkých celků, přičemž v tom prvním bude zachycen pohled mladých Vietnamců na svoji vlastní integraci a v následující části bude rozebráno vnímání jejich identity.

První část pojednává o jednotlivých integračních prvcích, pocitech a vnímání vlastní integrace. V této části se objevují témata jako příchod do ČR, narození v ČR, průběh dětství, vietnamská rodina, začlenění ve školním kolektivu, role přátel apod.

Druhá část výsledků pojednává o identitě mladých vietnamských adolescentů. V této části je zpracována otázka, kým se cítí mladí Vietnamci být, ale zároveň se zde objevují i faktory, které jejich identitu do velké míry ovlivňují. Tím největším faktorem působícím na jejich identitu a s nímž se otázka identity do velké míry prolíná, je integrace do české společnosti.

8.1 Pohled mladých Vietnamců na svoji vlastní integraci v kontextu jejich životního příběhu

Proces integrace do české společnosti probíhá v životě mladých Vietnamců už od útlého věku. Tento proces je u vietnamské mládeže otázkou mnoha let a jsou zde patrné určité rozdíly a odlišnosti, které závisí na širokém spektru různých faktorů, přičemž tím hlavním faktorem je místo narození. Tento faktor v podstatě způsobuje ty nejzásadnější odlišnosti při pohledu na vlastní integraci u vietnamských adolescentů, jak bylo zjištěno analýzou rozhovorů s respondenty. Samotný pohled na vlastní integraci však nelze vytrhnout z kontextu životního příběhu mladých Vietnamců, a proto je třeba nejprve věnovat pozornost celkovému procesu integrace a teprve potom se zaměřit na otázku jejich vlastního pohledu na toto téma.

V životních příbězích respondentů z obou zkoumaných skupin, ať už narozených ve Vietnamu (S1) nebo narozených v České republice (S2), lze vysledovat určité podobné rysy, ale naopak i menší či větší odlišnosti. V rozhovorech s respondenty z obou skupin se objevovala určitá stejná nebo podobná témata, která jsou v jejich životních příbězích důležitá. V rámci jejich pohledu na proces vlastní integrace se nejvíce objevovala témata jejich příchodu a života v České republice, rodiny, zařazení

do školy, zvládnutí českého jazyka a přátel. Těmto tématům se budu podrobněji věnovat, protože jsou pro pochopení vnímání integrace zásadní.

8.1.1 Příchod a první roky v České republice

Mladí Vietnamci narození ve Vietnamu začínali své vyprávění narozením a dětstvím prožitým ve Vietnamu. Zde strávili různě dlouhou dobu, přičemž nejkratší zaznamenaná doba pobytu byla jeden rok a nejdelší zase jedenáct let. První vzpomínky na Vietnam v průběhu jejich dětství však byly poměrně odlišné. První polovina respondentů uvedla, že si na své dětství ve Vietnamu vůbec nepamatuje. Absenci vzpomínek však lze jednoduše vysvětlit tím, že tito respondenti odjeli z Vietnamu do Evropy nejpozději do tří let jejich věku. Z výpovědí respondentů lze vycítit, že pociťují smutek nad tím, že si na své krátké dětství ve Vietnamu nevzpomínají, že si nepamatují na své příbuzné, ani na místo, kde bydleli a odkud se přestěhovali do Česka. „*Já jsem se narodila ve Vietnamu... A potom jsme se přestěhovali sem do ČR. (...) Třeba z Vietnamu, než jsme sem jeli, to si nevybavuju vůbec nic. A kolem toho příjezdu sem do Česka teda taky nic, tak byly mi čtyři roky...*“ (Rozhovor č. 7, S1, studentka VŠ, 16 let v ČR) „*A nejsmutnější je vždycky, když třeba mamka říká, jak se mnou dědeček chodil tam a tam, ukazuje mi fotky, ale já si z toho nic nepamatuju. To mě mrzí, no... což je hodně smutné.*“ (Rozhovor č. 4, S1, studentka, 18 let v ČR) Naproti tomu druhá polovina respondentů narozených ve Vietnamu odjela do Evropy v pozdějším věku, v rozmezí od pěti do jedenácti let. Díky tomu si své dětství strávené ve Vietnamu mnohem více pamatují a jejich vzpomínky se nejčastěji dotýkaly jejich prarodičů, kamarádů z vesnice nebo města, dětských her nebo prvních let ve škole. „*Jo... já si nejvíc hrála s kamarádkami a se sestřenicemi. Už si nepamatuju, na co jsme si hrály, ale vždycky u toho byla velká sranda. Bavilo nás popichovat kluky, honili jsme se po vesnici... to bylo super, no.*“ (Rozhovor č. 6, S1, studentka VŠ, 14 let v ČR)

Vietnamské rodiny se do České republiky stěhují většinou postupně, jak uvádí Martínková (2011, s. 32). Jakmile se první příchozí v českém prostředí zadaptuje a je schopný finančně zabezpečit celou rodinu, přijede za ním druhý partner i s dětmi a usadí se zde. Postupné stěhování do Česka podle tohoto uvedeného schématu jsem zaznamenala u obou skupin respondentů.

U všech respondentů narozených ve Vietnamu jsem zjistila, že se jejich rodina do České republiky stěhovala postupně, kdy do Česka odešel jeden z rodičů buď ještě před

rokem 1989, nebo na začátku devadesátých let. Nejčastějším uváděným důvodem k rozhodnutí začít nový život v ČR byla práce. „*No, rodiče se do Česka dostali ještě za komunismu, jeli za prací... jako v podstatě všichni Vietnamci, kteří sem jeli nebo jsou tady. Napřed přijel taťka, potom teprve já s mamkou asi po třech letech, co už tu taťka byl.*“ (Rozhovor č. 5, S1, student VŠ, 14 let v ČR) Respondent dále v rozhovoru uvádí, že ve Vietnamu tou dobou byla bída, a celá jejich rodina pocházela z chudších poměrů. „*Taťka věděl, že Vietnamci jezdí do Evropy a jejich rodiny jsou potom na tom celkově líp. Tak si jednou prostě řekl, že nechce, aby jeho děti vyrůstaly v bídě ve Vietnamu, že pojede do Evropy za prací... A tak se sem dostal.*“ (Rozhovor č. 5, S1)

Naproti tomu u skupiny respondentů, kteří se narodili v České republice, jsem zaznamenala určité odlišnosti. Postupné stěhování rodiny z Vietnamu do Česka probíhalo ve většině případů stejně jako u předchozí skupiny, ale rodiče většiny respondentů se do Česka dostali už v průběhu 80. let, někteří hned na začátku 90. let, a hlavním důvodem bylo studium na českých školách, převážně vysokých. „*U nás to bylo vlastně tak, že tady v Česku můj taťka studoval vysokou školu, on sem přijel už zmlada během komunismu...*“ (Rozhovor č. 4, S2, studentka VŠ) „*Táta přijel sem, protože ho nevezli na medicínu ve Vietnamu... nó, chybělo mu půl bodu. A navíc ho chtěli naverbovat do armády, tak přijel sem a studoval tady na vysoké škole, na zemědělce... Dojel už v osmdesátých... na konci osmdesátých let. A... hm... moji rodiče se znali už z Vietnamu, ale vzali se až tady, svatbu měli tady v Česku.*“ (Rozhovor č. 5, S2, studentka VŠ) U dalších dvou respondentů bylo rozhodnutí rodičů k emigraci odůvodněno ekonomickými faktory, tedy jeli do Česka za prací. Obecně lze dobu příchodu rodičů zařadit do 80. let nebo brzkého počátku 90. let, těsně po revoluci. Ve většině případů se potom manželka nebo partnerka přistěhovala do ČR během několika málo let, většinou během tří let.

Následné vzpomínky na dětství a prožívání životních změn se u jednotlivých skupin respondentů velmi odlišovalo. Zásadním faktorem, který v těchto odlišnostech hraje roli, je místo narození. Nejprve se budu věnovat skupině, která přijela z Vietnamu, následně potom skupině z Česka.

Vzpomínky na nepřítomnost jednoho z rodičů, který odjel do zahraničí pracovat, byly u respondentů poměrně malé. Většina si tuto skutečnost příliš neuvědomovala díky svému nízkému věku a také tomu, že zůstali v péči druhého rodiče a dalších příbuzných.

„Když mi byly tři, tak mamka odjela pryč a já jsem vlastně byl malej, takže mi jako bylo jedno, že jako byla pryč... já jsem ji nijak nepostrádal nebo jsem si to možná ani neuvědomoval a nevěděl. Jako byl tam se mnou táta, ségra, babička s dědou... ti se o mě starali.“ (Rozhovor č. 1, S1, student VŠ, 16 let v ČR)

Po příchodu do ČR se první vzpomínky respondentů nejvíce dotýkaly náročné situace v rodině, což se projevovalo častým stěhováním se za prací po celém území České republiky, vysokému pracovnímu nasazení obou rodičů až po postupné zlepšení finanční situace rodiny. Zároveň se výpovědi shodovaly i v tom, že po několik prvních měsíců nebo let, bydlely rodiny respondentů v provizorních podmínkách, kdy nejčastěji bydleli u přátel nebo u lidí, kteří rodině pomáhali vyřídit potřebné dokumenty. (Mazáková, 2012, s. 37) *„Pořád jsme se stěhovali. Bydleli jsme ze začátku u známých, než se našim podařilo koupit vlastní byt.“ (Rozhovor č. 2, S1, studentka, 19 let v ČR)* Náročnou finanční situaci rodiny si však respondenti ve většině případů neuvědomovali skrze svůj nízký věk, ale respondenti, kteří do Česka přišli v pozdějším dětském věku, si už této skutečnosti vědomi byli. Jeden z respondentů uvedl, že si to nejvíce uvědomoval tím, že se podvědomě srovnával se svými českými vrstevníky a spolužáky. *„Byl fakt, že jsem docela... že jsem záviděl těm českým děckám, že měli víc než já, že my jsme neměli nic... skoro. Já jsem neměl třeba ani hračky, ale musím říct, že jsem s tím byl smířen. Musel jsem, jinak to nešlo.“ (Rozhovor č. 1, S1)* Proč se však vietnamské rodiny často stěhovaly? Jak ono stěhování mladí Vietnamci prožívali? Respondent na jiném místě ve svém příběhu vypráví: *„Neměl jsem to rád... to stěhování pro mě vždycky znamenalo, že už neuvidím kámoše (pozn. kamarády). Jako bylo mi jasný, že naši na tom novém místě třeba budou mít lepší práci, nebo už třeba budou mít vlastní obchod, ale já to nenáviděl, víš? Prostě jsem ztratil kamarády a musel si zase zvykat na nové...“ (Rozhovor č. 6, S2, student VŠ)* I u dalších respondentů byl zaznamenán smutek a pocit ztráty v souvislosti se stěhováním se do nového bydliště kvůli pracovním příležitostem rodičů.

První roky strávené v cizí zemi byly pro respondenty velmi náročné. Ti, kteří do Česka přišli ve velmi útlém věku, si na svůj příchod a první roky nepamatují. Ostatní respondenti se cítili vytržení ze známého prostředí, prožívali kulturní šok a byli v novém prostředí zmatení a osamocení. *„Celej rok... ten první rok to bylo hrozný. Pořád jsem brečela a řvala, že se chci vrátit domů, k nám do vesnice, za babičkou a kamarádkami. Naši už fakt nevěděli, co se mnou mají dělat.“ (Rozhovor č. 6, S1)* „Cítil

jsem se jako v cizím světě. Prostředí jiné, lidé světlí, jiná architektura, hlavně zima a šedá obloha, nikde nebyli moji kamarádi z vesnice, ani babička, děda, no... byl jsem úplně odříznlý od všeho, co jsem znal. Nedokázal jsem se v tom všem jiném vyznat... a hlavně jsem chtěl zpátky domů.“ (Rozhovor č. 1, S1)

V souvislosti s příchodem do Česka v průběhu dětství se mladí Vietnamci potýkali s velkými jazykovými bariérami. Oblast výuky českého jazyka a způsobů učení je velmi obsáhlá a rozličná, jak uvedu podrobněji dále. Důležitým rysem této skupiny respondentů je to, že se jejich jazyková bariéra projevovala velmi silně v oblasti komunikace a kontaktu se svými českými vrstevníky. Tito respondenti začali navazovat přátelství a více komunikovat až v době, kdy už lépe mluvili česky. *„Nechtěl jsi třeba v tomto období jít za svými kamarády, s nimi si hrát? – Ani jsem nevěděl, kde bydlí... neuměl jsem se zeptat.“ (Rozhovor č. 1, S1) „Jo, některé spolužačky se třeba za mnou zastavily, abychom si šly hrát ven, ale já jim nerozuměla... tak už třeba příště nepřišly.“ (Rozhovor č. 3, S1, studentka, 18 let v ČR)*

Vzpomínky na dětství v souvislosti s příchodem z Vietnamu logicky u druhé skupiny respondentů, narozených v Česku, chybí. Tito respondenti ve svých rozhovorech vzpomínali na své dětství v úplně odlišném kontextu. Je zde velmi patrné to, že se u nich již od útlého věku neprojevovala jazyková bariéra, jako tomu bylo v případech předchozí skupiny. Své dětství, které tito respondenti prožili odmalička v Česku, většinou popisovali jako klidné, bez nějakých větších problémů. Ve dvou případech se vzpomínky na dětství spojovaly se vzpomínkou na obchod, v němž pracovali rodiče. *„Vlastně taťka dělal vždycky na tržnici, tam byla kdysi tržnice, kde bylo více obchodů zároveň, no a taťka dělal tam. A to si vždycky pamatuju, že jsem ho tam vždycky chodila navštěvovat, a často jsme si tam zahráli tenis... jako bylo to dost vtipný, jako že v tom obchodě, přes celej ten obchod si pinkat míčkem a hrát si tenis, přes ty hromady oblečení a věci...“ (Rozhovor č. 3, S2, studentka)*

Velmi důležitou roli hráli v příbězích respondentů kamarádi a přátelé. V útlém věku si na kamarády nijak nevzpomínají, spíše se o jejich přítomnosti zmiňují až v souvislosti se školou nebo školkou. *„Kamarádky a kamarády jsem měla spíš až na škole. Jako já jsem česky uměla dobře, ale do té doby jsem byla spíš sama. Jo, měla jsem jednu spolužačku, ale to bylo jen na jedný škole, protože jsem se hodně stěhovala. A hodně měnila školy. (...) Hmm, jako že vzpomínám si, že jsme si chodily ven hrát. Ve*

volném čase. To byla paráda. Hrávaly jsme vybíjenou. Ale před školou jsem skoro kamarády neměla, byla jsem sama, co si pamatuju.“ (Rozhovor č. 1, S2, studentka VŠ)
V tomto věku už byli mnohem více v kontaktu i s českými vrstevníky.

8.1.2 Český jazyk a možnosti jeho zvládnutí

Otázka učení českého jazyka je poměrně rozsáhlá, neboť v sobě zahrnuje spoustu možností a cest, jak se mladí Vietnamci učí česky. Znalost místního jazyka je pro integraci vietnamských adolescentů, v tom věku ještě dětí, velmi cenná a důležitá. V této části budou nastíněny možnosti, jak se mladí Vietnamci učí češtinu, nejprve se budu věnovat

V případě mladých Vietnamců narozených ve Vietnamu byla situace po jejich příchodu do ČR složitá. Pro ně, jako pro nově příchozí, bylo důležité se co nejrychleji naučit místní jazyku – češtině. A také je u nich patrná určitá variabilita možností, jak se lze naučit rychle česky. U pěti respondentů – pěti dívek – jsem se setkala s tím, že měly své české babičky a tetičky, které se o ně v průběhu dětství staraly, komunikovaly s nimi v češtině, po škole jim pomáhaly s úkoly, případně je doučovaly češtinu. *„Třeba to, jak jsem se naučila česky, si taky moc nepamatuju. Ale vím, že jsem měla jednu paní, která mě hlídala po škole, protože rodiče neměli čas stejně jako všichni Vietnamci. Hlídala mě po škole a pomáhala mi s úkoly. Víím, že byla moc hodná a docela mě to i bavilo. U ní jsem se naučila česky, ale jak? To si nepamatuju.*“ (Rozhovor č. 7, S1)
V životních příbězích jsou české babičky pro mladé Vietnamce důležité, nicméně ve většině případů byla česká babička ze strany respondentů považována za nejjednodušší a nejrychlejší možnost, jak dítě přirozenou formou naučit českému jazyku. Při rozhovorech však jen asi dvě respondentky uvedly, že se se svými babičkami stále stýkají, ovšem spíše sporadicky. U této skupiny respondentů nebyl v jejich vyprávění tolik cítit onen emocionální vztah k českým babičkám, jako tomu bylo v případě respondentů narozených v Česku, kteří měli všichni české babičky již od předškolních let.

Dle mého názoru je však důležité nastínit i situaci zbývajících dvou respondentů, kteří do Česka přišli z Vietnamu v průběhu svého dětství, protože jejich případy ukazují další možnosti, jak se vietnamské děti mohou učit český jazyk a jakým způsobem se integrují do české společnosti. Oba tyto respondenti už byli staršího věku, kolem 6 až 9 let. V případě prvního z nich se jednalo o samostudium pomocí česko – vietnamského

slovníku a časopisů a brožurek vydaných speciálně pro cizince. Oproti případům dívek, které měly české babičky, byl proces jeho učení češtiny o mnoho pomalejší. Tento respondent se začal do kolektivu zapojovat a navazovat kontakty se svými spolužáky zhruba s dvouletým zpožděním, což bylo způsobeno jazykovou bariérou, která přetrvávala delší dobu kvůli pomalejšímu učení češtiny. „*Nastoupil jsem tehdy do druhé třídy a uměl jsem říct akorát ahoj... ale mluvit dobře česky a nějak se bavit se spolužáky jsem začal až tak ve čtvrté, páté třídě. A... no, zavřel jsem se doma a pořád jsem se učil. Učil jsem se česky. Denně jsem se učil 300 českých slovíček, abych uměl mluvit...*“ (Rozhovor č. 1, S1)

Naopak situace druhého respondenta, který neměl českou babičku, byla velmi odlišná a nezvyklá. „*Když jsem v těch deseti přijel, tak jsem asi necelej rok bydlel v jedné české rodině a k našim jsem jezdil párkrát v týdnu a o víkendech. Ta rodina bydlila na vesnici a měli takovej malej statek, měli tam prasata, králíky, slepice a tak. (...) Když mě naši v šesti letech poslali zpátky do Vietnamu, tak se jim potom narodil brácha. A jak byl malej, tak ho taky dali do té rodiny. Když jsem potom já přijel z Vietnamu, tak mě automaticky dali do té rodiny, abych se taky naučil česky. A ještě mě chodila doučovat jedna učitelka... asi dvakrát, třikrát týdně a doučovala mě češtinu a jiný předměty.*“ (Rozhovor č. 5, S1) Jirasová (2006, s. 323) k tomu poznamenává, že často mívají vietnamské děti domluvené odpolední doučování. Někdy se rodiče domluví přímo se samotnými učiteli, kteří potom dítě individuálně doučují po škole, v některých školách však může být odpolední doučování organizováno přímo ze strany samotné školy. Poslední možností doučování jsou potom české babičky. Doučování od učitelů není nijak zvláštním jevem. V odborné literatuře však nejsou zmínky o tom, že by vietnamské děti pobývaly většinu svého času v nějaké české rodině. Na základě případu tohoto respondenta jsem si již ve své bakalářské práci pokládala otázku, zda je tento případ naprostou výjimkou, nebo zda je pobyt v české rodině běžným zvykem ve vietnamských rodinách? (Mazáková, 2012, s. 40)

Je zajímavé, že v příbězích respondentů byl velmi patrný rozdíl ve vnímání jazykové integrace. Mladí Vietnamci, kteří do ČR přišli jako děti, si jazykové bariéry byli velmi dobře vědomi a silně emotivně ji prožívali. Mnohdy právě kvůli jazykové bariéře prožívali pocity osamělosti, vyloučení, ale současně je to motivovalo k tomu, aby tuto bariéru co nejdříve překonali. „*Pamatuju si, že asi v páté třídě na základce k nám přišla další Vietnamka, která sem zrovna přijela, takže česky neuměla nic kromě*

„děkuji“ a dobrý den“. Pomáhala jsem jí se naučit česky, když jsem viděla, jak s tím boju

je, jak je to pro ni těžké se ten jazyk učit... tak jsem najednou dostala pocit, že vlastně já už mám dávno vyhráno. Že to nejtěžší jsem už zvládla, protože jsem se naučila česky.“ (Rozhovor č. 7, S1) Na příkladu této Vietnamky lze zaznamenat zlomový okamžik. Zvládnutí českého jazyka pro ni znamenalo výhru a překonání jazykové bariéry. Jiný respondent (č. 5, S1) uvádí, že považuje jako klíčové pro úspěšnou integraci zvládnutí jazyka, jakýsi pomyslný základní kámen, na němž může v budoucnu stavět.

O roli osobní motivace v procesu zvládnutí češtiny se ve své studii zmiňuje Petra Klvačová (2012, s. 42): „Hlavní důvody, které migranti uvádějí v souvislosti se snahou zvládnout češtinu, tedy možnost neodlišovat se v interakcích od příslušníků většinové společnosti, mít šanci získat kvalifikované zaměstnání, dosáhnout úspěchu ve studiu a porozumět hlubším významovým rovinám jazyka („společenskému jazyku“) a skrze ně také přijímající společnosti a její kultuře, spolu navzájem souvisejí a prolínají se.“ Není poté žádnou novou informací fakt, že migranti připisují vinu za své neúspěchy a potíže, kterými procházeli po svém příchodu do České republiky, právě své žádné nebo špatné znalosti češtiny. Zvládnutí jazyka proto považují za základní podmínku pro úspěšnou integraci v dalších oblastech. (Tamtéž, 2012, s. 42 – 43).

Respondenti narození v Česku se ve svém vyprávění nevěnovali tomuto tématu tolik pozornosti a důležitosti jako respondenti narození ve Vietnamu, kteří zvládnutí českého jazyka považovali jako by za základní kámen své integrace a po jejím zvládnutí vnímali mnohem větší integrovanost do české společnosti. Respondenti už od útlého věku, dvou až tří let, všichni měli svoji českou babičku nebo tetu. Není však vůbec výjimkou, že mají i českého dědečka či strýce/strejdu. *„Narodila jsem se tady, takže jsem s češtinou žádný problém neměla. Byla jsem vždycky u babičky, ta se o nás starala, když byli rodiče v práci do večera. S babičkou jsme mluvily česky, a když jsem šla do školky, tak si pamatuju, že už jsem česky mluvila... Šlo to nějak prostě samo, nevím...“* (Rozhovor č. 2, S2, studentka) Od velmi útlého věku už se setkávali s českým jazykem, v němž mluvili s českou babičkou, a touto konverzací a každodenní interakcí se českému jazyku naučili velmi dobře. Respondenti uváděli, že už ve školce nebo ve

škole mluvili plynule česky a že samotný proces učení českého jazyka si ani nijak neuvědomovali a ani nevnímali nějakou složitost či obtíže spojené s učením češtiny.

Jakmile mladí Vietnamci nastoupili do školních zařízení, proces jazykové integrace se zrychlil, protože ve škole (případně školce) byli zařazeni do kolektivu českých vrstevníků a byli nuceni začít komunikovat v češtině. U nově příchozích z Vietnamu to zpočátku bylo náročné, jak je patrné v případě respondenta, který se česky učil sám, a zpočátku komunikoval pouze základními slovíčky a frázemi. Jestliže byla školní výuka doplněna doučováním nebo přirozenou interakcí a komunikací v češtině, pokud se o dítě po škole starala česká babička, byla jazyková integrace Vietnamců velmi efektivní a rychlá.

8.1.3 Význam tzv. „českých babiček“ v životních příbězích mladých Vietnamců

Zajímavou kapitolu představují v životech mladých Vietnamců tzv. „české babičky“. V odborné literatuře se o této instituci zmiňuje mnoho autorů, např. Jirasová (2006), Martínková (2011), Brouček (2006) a další. V předchozí části jsem se otázce českých babiček věnovala jen z hlediska jazykové integrace vietnamských dětí, jejich úloha však má v příbězích i další rozměry. Obecně je v literatuře funkce babičky prezentována následujícím způsobem: „V některých případech funguje instituce tetičky nebo babičky, která si dítě bere na celé odpoledne k sobě, pomáhá mu s úkoly a hlavně s ním procvičuje češtinu.“ (Jirasová, 2006, s. 323)

Na základě rozhovorů jsem zjistila, že české babičky jsou u respondentů obou skupin vnímány velmi pozitivně, ale současně je na ně pohlíženo odlišným způsobem u každé skupiny respondentů. Pro skupinu respondentů narozených ve Vietnamu jsou české babičky především synonymem pro to, aby se mladí Vietnamci naučili co nejrychleji a nejlépe češtinu. Při rozhovorech jsem zjistila, že význam a důležitou roli babiček vidí nejvíce v učení českého jazyka, protože toto bylo pro ně v procesu integrace do české společnosti klíčové. Navíc se česky učili v pozdějším věku a o to naléhavější ta potřeba dorozumět se v českém jazyce byla.

Trochu odlišná situace byla u skupiny respondentů narozených v Česku. U této skupiny nezávisle na sobě jsem zaznamenala, že význam babiček spočívá nejen ve výuce jazyka každodenní přirozenou interakcí, ale že mají vedle toho mnohem důležitější emoční význam pro respondenty.

Většina mladých Vietnamců narozených v Česku má ke svým českým babičkám vytvořený velmi vřelý vztah, ve dvou případech je respondenti vnímali mnohem více jako skutečné prarodiče, čemuž tak v případě skupiny z Vietnamu není. Všichni respondenti se svými českými babičkami nebo tetami až do současnosti udržují poměrně intenzivní vztah a vzájemně se navštěvují. „*No, já jsem u babičky byla asi od dvou nebo tří let. A potom vím, že mě doprovázela do školky a později i do školy, jenže potom jsem začala docházet už k jiné babičce... nebo to byla spíš teta než babička, byla prostě mladší... Ale se svou babičkou a dědou jsem se i tak stále potkávala. (...) A vlastně k té tetě jsem spíš chodila na doučování, tam jsem ten vztah k jí nikdy necítila, jen jsem se s ní učila. A vlastně jsem se s tou svojí babičkou a dědou hodně sblížila, měla jsem je hodně ráda, oni byli opravdu skvělí lidé, ale potom nejdřív babička umřela na rakovinu a později i děda, když jsem byla v pubertě. A celkem hodně špatně jsem to nesla.*“ (Rozhovor č. 3, S2) V životních příbězích mladých Vietnamců je velmi patrné, že se české babičky, případně prarodiče, staly velmi významnou a současně mnohdy i neoddělitelnou součástí jejich životů. Jsou mladými Vietnamci mnohdy považovány za součást jejich rodiny a současně i zastupují roli skutečných prarodičů, protože ti žijí daleko ve Vietnamu.

Naopak vzpomínky na rodiče v tomto období jsou u většiny respondentů poměrně slabší, což se dá odůvodnit tím, že byli až do večerních hodin v práci, aby uživili rodinu. Tedy času a prostoru pro kontakt s dětmi bylo málo, většinou jen o víkendech, pokud vůbec. „*Myslím, že... nejvíc mi v paměti utkvěla moje česká teta a strejda. Pamatuju si, jak třeba po škole, když mě hlídali, a já s tetou udělal všechny úkoly, tak mě potom třeba strejda vzal ven na hřiště a hráli jsme fotbal. To jsem se svým tátou asi nikdy ani nehrál... protože byl v práci.*“ (Rozhovor č. 6, S2, student VŠ) „*Já si asi nejvíc vzpomínám na svoji českou babičku a dědu, jako že si ani nijak nevzpomínám, jak jsem s našima trávil čas, ale spíš prostě na ty prarodiče. S nima jsem byla nejvíc...*“ (Rozhovor č. 3, S2)

Ve vietnamské komunitě je dle slov několika respondentů typické mít pro děti českou babičku, protože je to nejjednodušší způsob, jak zajistit, aby se malé dítě naučilo už od raného věku co nejlépe a v nejkratším čase češtinu bez nějakých větších komplikací. „*Naši se hodně snažili, abych uměla česky už od malička, takže jsem chodila k české tetě a strejdovi... prostě klasický příběh u vietnamských rodin tady v Česku.*“ (Rozhovor č. 4, S2, studentka) Důvody pro najmutí babiček bývají různé, jednak kvůli

učení češtiny, ale také zde velikou roli hraje pracovní zaneprázdněnost obou rodičů, nízký věk dítěte, potřeba hlídání dětí v době, kdy jsou rodiče v práci a děti se vrátí ze školy nebo ze školky a také i pomoc s úkoly do školy, s nimiž si vietnamští rodiče nedovedou poradit kvůli časté jazykové neznalosti. (Mazáková, 2012, s. 39)

8.1.4 Vrstevníci

V období školního vzdělávání se mladí Vietnamci dostali mnohem více do kontaktu s českými vrstevníky. Samozřejmě to ovlivnilo jak jejich jazykovou integraci, ale také i sociální.

Mladí Vietnamci narození ve Vietnamu v tomto období nejvíce vzpomínali na to, že v té době ještě neuměli dobře česky, což velmi silně ovlivňovalo jejich začlenění a zapadnutí v kolektivu a navazování kontaktů se spolužáky. „*Styděl jsem se, a to hodně, před dětma i lidma, protože já jsem neuměl česky moc a bál jsem se vyslovit nějaké slovo, aby to nebylo špatně, aby se mi nesmáli.*“ (Rozhovor č. 1, S1) „*Ale jinak jsem se nějak moc nebavila, no... protože jsem byla taková odměřenější, i kvůli jazyku, no... to je samozřejmý... to jsem v té době ani nemohla dobře umět česky, vždyť jsem tu byla chvíli.*“ (Rozhovor č. 7, S1) Poměrně často respondenti popisovali pocit vlastní odlišnosti, od kterého se odvíjelo vnímání strachu, zvýšený stres, pocit studu a pocit méněcennosti.

Situace v případech Vietnamců narozených v Česku je odlišná. V tomto období se ještě více zintenzivnila jejich integrace do české společnosti, kdy se učili český jazyk ve škole, ačkoli již češtinou plynule mluvili díky vlivu českých babiček, ale zároveň se více dostali do kolektivu svých vrstevníků, kdy většinu kolektivu představovaly děti z majoritní společnosti. Respondenti však vůbec nijak neřešili nějaké potíže s českým jazykem, tudíž i jejich zapadnutí do kolektivu bylo mnohem snadnější a neobjevovaly se zde nějaké jazykové bariéry. Většina respondentů uvádí, že v kolektivu byli přijímání a dobře do něj zapadli bez nějakých větších obtíží. „*Nevím, případně mi, že jsem do toho kolektivu (pozn. ve školce) vždycky patřila, jako že nikdy mě ten kolektiv nějak nevyčleňoval nebo tak. Když byly nějaké akce nebo karnevaly, tak všude jsem byla s nima a všechno v pohodě, nasmáli jsme se a pohráli si spolu. Vybavuju si, že jsem byla šťastná, nemám nějaké špatné vzpomínky na tu dobu. A ve škole to bylo obdobné jako ve školce. Připadá mi, že jsem do kolektivu vždycky dobře a v pohodě zapadla. (...)*“

Nikdy jsem nepatřila do skupiny, která by se s tou třídou nějak nechtěla sblížit nebo něco... připadá mi, že jsem docela zapadla.“ (Rozhovor č. 2, S2)

Ve dvou případech respondentů byl zaznamenán v otázce zapadnutí a přijetí v kolektivu spíše uzavřenější a odměřenější přístup. Dle mého názoru to vycházelo z povahy respondentek, nikoli z toho, že se respondentky narodily v Česku. *„Jako nechci říct, že bych byla nějaká vyloženě neoblíbená ve třídě, ale já jsem byla prostě taková tišší, že jsem měla takový svůj vlastní svět, no a nevím, prostě jsem byla celkově trošku jiná, nebo byla jsem stydlivější. Nebyla jsem takovej ten oblíbenej člověk ve třídě.*“ (Rozhovor č. 3, S2, studentka) Tato respondentka dále ve svém vyprávění uvádí, že přestože byla taková uzavřenější, tak svým způsobem stále toužila po tom, aby měla alespoň nějaké kamarády. Pocit osamělosti a určitého vyloučení z kolektivu se projevoval i v jejím případě, tudíž tyto pocity neprovázejí pouze jen generaci Vietnamců narozených ve Vietnamu. *„Jako měla jsem kamarády, ale nebylo jich moc. A přijde mi, že občas jsem si je chtěla vynutit, že jsem tak moc stála o nějaké přátelství... víš, jak to myslím, ... že jsem se tak moc snažila o přátelství, že to bylo až moc, tlačila jsem na pilu, a přitom jsem s těma lidma nebyla sama sebou. Nebo tak mi to teď připadá, když se nad tím zpětně zamýšlím... že jsem se s některýma lidma kamarádila jenom proto, abych nebyla sama.*“ (Rozhovor č. 3, S2)

Celé období školy bylo zároveň i obdobím, kdy si všichni respondenti začínali více či méně uvědomovat svoji odlišnou etnicitu a původ. Obecně lze na základě rozhovorů konstatovat, že se pocit odlišnosti vůči svým spolužákům projevoval silněji u skupiny respondentů narozených ve Vietnamu. Naproti tomu většina respondentů narozených v Česku si svoji odlišnost tolik neuvědomovala, zejména v tom útlém dětském věku. U nich byl tento fakt podmíněn tím, že do kolektivu dobře zapadli, a nezakoušeli ze strany svých spolužáků z majoritní společnosti nějaké narážky či poznámky ke svému zjevu nebo původu. *„Zrovna já mám třeba štěstí, že už od školky jsem si nikdy moc neuvědomovala, že bych byla jiná. A taky že mi to nedávali nějak najevo. Asi jsem byla ve skvělém kolektivu. Takže nějaké takové problémy, že jsem jiná, že vypadám jinak, že jsem Vietnamka, to si nepamatuju, že bych nějak zažívala nebo to řešila.*“ (Rozhovor č. 4, S2) Přesto však nelze tvrdit, že by si svém odlišnosti nebyli respondenti této skupiny vědomi. Vědomí odlišnosti, jinakosti se prohlubovalo v souvislosti s přibývajícím věkem respondentů. *„Stále tam byl u mě pocit, že jsem prostě jiná. Hodně jsem to vnímala, až jsem byla větší. Jednak to šlo vidět, ale tou*

dobou už jsem nad tím dokázala přemýšlet. Jak jsem rostla, tak jsem prostě nad tím víc a víc přemýšlela, víc jsem to rozebírala.“ (Rozhovor č. 1, S2)

Právě v souvislosti se školní docházkou a začleněním do českého kolektivu ve třídě bylo několikrát zmíněno, že ve školních kolektivech zažívali respondenti občas nějaké narážky na svůj původ a zjev. Tento jev se objevoval u obou skupin ve většině případů. Všichni respondenti dle svých slov tyto záležitosti poměrně negativně prožívali, dokonce se to projevilo u jedné dívky až odmítáním svého *vietnamství*. „*No... a život tady, jako nebyla jsem úplně šikanována, ale jako těch narážek na to, že jsem jiná, těch jsem si hodně užila... vždycky jsem z toho byla hodně špatná. To bylo zrovna takové období, kdy bych nejradši nebyla Vietnamka. Já jsem se kvůli tomu úplně nesnášela.*“ (Rozhovor č. 5, S2) Další respondent tyto narážky také negativně prožíval, avšak na rozdíl od předchozího případu měl ve svém okolí vždy nějakého zastávce, přítele, který mu pomáhal tuto diskriminaci a šikanu překonávat a byl mu v tomto oporou. „*V té škole potom začaly nejprve nenápadné, ale potom čím dál víc agresivní narážky na to, že jsem prostě jiný. Že nejsem Čech, že jsem cizinec. Jenže naštěstí jsem měl kamaráda ve třídě, který se mě vždycky zastal, popral se s nima, když se něco ve škole stalo. Občas to bylo dost těžké to vydržet, když mi nadávali, ale musel jsem prostě zatnout zuby a neřešit to. A ten kámoš vždycky vstal a řekl jim, že jako o co jim jde, že jsem prostě taky člověk jako oni a jedinej rozdíl mezi náma je ten, že vypadám jinak a že za to prostě nemůžu.*“ (Rozhovor č. 6, S2)

Na základě rozhovorů jsem však zjistila, že si všichni respondenti vytvořili určitý obranný mechanismus, kdy vůči verbálním narážkám na svůj původ do určité míry otupěli a obrnili se, ale zároveň se zde objevují prvky určitého zesměšnění a ignorace agresora. „*Že na mě občas někdo pokřikuje na ulici, vůči tomu jsem už tak trochu otupěla. Ale jako, aby mě to tak nějak vadilo, to už by teda muselo být něco echt pořádnýho. Ale většinou ne, protože takový narážky dostávám od lidí, kteří nejsou jako by tolik vyspělí. Chovají se jako děti.*“ (Rozhovor č. 2, S1) Zkušenosti respondentů s verbálními narážkami na svůj původ, barvu pleti apod. měly u nich do určité míry dopad na formování a utváření jejich identity a umocňovaly v nich pocit cizince. Více se však tomuto tématu a souvislostem budu věnovat v následující kapitole popisující identitu mladých vietnamských adolescentů.

U mladých Vietnamců je poměrně častým jevem, že jsou ve škole premianty tříd a často se dostávají na prestižní školy. Po základní škole většinou následuje studium na gymnáziu a následně na vysoké škole, nejčastěji v oboru medicíny, architektury či ekonomie. Dle výpovědí respondentů je studium mladých Vietnamců do velké míry ovlivněno jejich rodiči, kteří často své děti nutí k dobrým výsledkům ve škole i k výběru těchto škol. *„U mě je ten rozdíl, že jsem se na ten gympl fakt chtěla dostat, v čemž jsem asi výjimka. Ale fakt většina nás je k tomu opravdu donucená. Nebo trochu i do hlavy jim je odmala vtoukáno něco v tom stylu jako: „když půjdeš na gympl, tak uděláš rodičům radost, budou na tebe pyšní, budeš mít i lepší práci“, a tak nějak podobně. Je to prostě už odmala vsugerované.“* (Rozhovor č. 3, S2) Druhá respondentka (narozená v Česku) ve své výpovědi ukazuje i na rozdíl ve vnímání potřeby dobrého vzdělání především u těch Vietnamců, kteří do Česka přišli až v průběhu svého dětství. *„Oni jsou v tomhle prostě jinačí. Oni se opravdu hrozně moc učí, protože i pro tu jejich rodinu je na prvním místě mít dobré vzdělání, nebo se prostě hodně snažit. Spíš je to taková prestiž. I na mě rodiče tlačí, abych šla na gympl, a i kdybych na to prostě neměla, tak mě tam dotlačí za každou cenu. Ale ke studiu určitě nepřistupuju tak svědomitě jako ti z Vietnamu, špatná známka mě nerozhodí a na vysokou se dostanu i bez samých jedniček.“* (Rozhovor č. 2, S2)

Na druhou stranu vidím v tomto popisovaném rozdílu mezi jednotlivými skupinami vietnamských adolescentů ještě jiný důvod. Respondentky narozené v Česku byly dle svých výpovědí ve škole již od počátku mnohem více začleněné do třídního kolektivu, než respondenti narození ve Vietnamu. Popis situace, kdy se dle jejich názoru tato skupina mnohem víc do všeho učí, je však obrazem toho, že tito respondenti si svoji nedostatečně rychlou integraci uvědomovali, proto ono neustálé učení a biflování bylo do určité míry způsobeno i tím, že chtěli dohnat v co nejkratším čase přetrvávající jazykovou bariéru. Když se na tuto situaci podívám ještě z dalšího hlediska, a sice doby příchodu jejich rodičů do Česka a délku jejich pobytu zde, je zřejmé na první pohled, že tyto rodiny jsou zde mnohem kratší dobu, než rodiny respondentů narozených na území ČR. Z toho plyne fakt, že jsou tyto rodiny mnohem více a silněji ovlivněny předchozím životem ve Vietnamu, mnohem více dodržují vietnamské zvyky a tradice a uchovávají tradiční vietnamské hodnoty. V této souvislosti se potom projevuje velký důraz rodičů na vzdělání svých dětí, které oni sami chápou jako klíč k dobrému budoucímu životu pro své děti v nové zemi. Dobré vzdělání je Vietnamci velmi vysoce ceněno a také se za

tímto důrazem na vzdělání skrývá důvod ten, že si přejí, aby se jejich děti měly v životě lépe než oni, aby v nové zemi získaly dobrou práci a nemuseli pracovat ve vietnamských obchodech na tržnicích apod. (Jirasová, 2006, s. 323)

8.1.5 Role přátel

V životě každého člověka mají přátelé nezastupitelnou roli. Stejně je tomu tak i v případě mladých vietnamských adolescentů. Téma přátel je velmi různorodé a rozsáhlé. Z toho důvodu se budu věnovat především hlavním vyzorovaným rysům dle rozhovorů.

Na úvod je třeba poznamenat, že se mladí Vietnamci v každodenním životě pohybují ve dvou odlišných prostředích, ve vietnamském, který představuje jejich rodina, komunita a do jisté míry i příbuzní ve Vietnamu, ale i v českém, což jsou přátelé, spolužáci a veškeré instituce a veřejnost. Dle mého názoru je třeba rozdělit otázku přátel do několika skupin. Zjistila jsem při rozhovorech, že díky odlišným prostředím jsou i vztahy k přátelům z obou v něčem jiné a odlišné. Nejprve bych se ráda věnovala českým přátelům a následně vietnamským přátelům.

Jak jsem již dříve uvedla, Vietnamci se nejvíce do kontaktu s Čechy dostávají až při zařazení do školky nebo později do školy. V třídním kolektivu si hledají své přátele a vesměs bývají v kolektivech oblíbení a přijímaní, samozřejmě se najdou i výjimky u dětí, které jsou uzavřenější a introvertní. V rozhovorech bylo zaznamenáno, že ve většině případů je kontakt s českými kamarády uskutečňován především ve škole a poté občas chvíli po škole, hry na hřišti atd., málokdy u nich doma. Se svými kamarády, pokud jsou mezi nimi vazby pevné a silné, se stýkají dodnes. V případě respondentů narozených ve Vietnamu byly kontakty s českými přáteli, vrstevníky nebo spolužáky v průběhu školy do určité míry paralyzovány díky různému stupni jazykové bariéry ze strany respondenta. Tato skutečnost se potom po pár letech naprosto změnila a respondenti poté kontakty s českými přáteli navázali mnohem více. Naproti tomu u skupiny respondentů narozených v Česku se jazyková bariéra do vztahu s českými přáteli už od počátku nepřenášela, tudíž tito respondenti si přátelství s Čechy vytvořili mnohem snadněji a rychleji. „*Na gymplu jsem měla tři skvělé kamarádky, se kterými se stále bavím, a potkáváme se. Stále jsou pro mě nejlepší kamarádky, s nimi ten vztah zatím ještě nejvíc vydržel. Ale s těma ze základky jsme už všichni tak nějak mimo.*“ (Rozhovor č. 1, S2) „*A to je můj dobrý kamarád až doted'. Protože jsme se teď po*

mnoha letech opět potkali, protože jsme se na univerzitě dostali do stejné třídy, vybrali jsme si stejný obor. Náhoda. O to větší ale radost.“ (Rozhovor č. 6, S2)

Přestože si mladí Vietnamci se svými českými přáteli rozumí, vnímají u nich i jisté kulturní rozdíly, kdy vnímají jejich odlišné postoje, chování i myšlení. Tento vnímaný pocit byl zaznamenán u obou skupin respondentů. *„Zjistila jsem, že ne úplně všechny věci moji čeští kamarádi pochopí. Myslím jako... že prostě jsem z jiné kultury, i když žiju v Česku. Já sama za sebe bych si nedovolila rodičům třeba nadávat nebo o nich sprostě mluvit, jak to třeba dělají oni.“ (Rozhovor č. 5, S2)* Další respondentka k tomuto tématu uvádí: *„Já mám i české kamarády a hodně se spolu bavíme, ale občas mi to připadá trochu povrchní, nebo že se bavíme o povrchních věcech. Prostě kluci, voda, oblečení a tak... Mám je hodně ráda, ale některé věci prostě nepochopí. Nikdy. To, co prožívám.“ (Rozhovor č. 3, S2)* Nepochopení vnitřních pocitů a prožívání určitých skutečností je charakteristický rys, který provází většinu přátelství s Čechy. Jedná se zejména o to, že osoba pocházející z majoritní společnosti nechápe pocity člověka – cizince, jehož rodinné kořeny pochází z diametrálně odlišné země a především kultury. Tato kultura spolu s tradicemi se přenáší v rodině i do jejich nového domova a i děti jsou v této kultuře vychovávány. Styk s českými vrstevníky je proto jakýmsi nárazníkovým pásmem, kde se střetávají jak odlišné hodnoty, chování, myšlení atd.

V souvislosti s nepochopením vnitřních pocitů ze strany českých přátel bych se ráda přesunula ke skupině vietnamských přátel. Ani tato skupina přátel není jednodílnou skupinou a je zde důležité poznamenat, že docela velkou roli zde hraje i místo narození. Tedy, je důležité, zda jsou vietnamští přátelé respondentů narozeni ve Vietnamu nebo v České republice. Respondenti narození v Česku sami ve svých vyprávěních uvádějí, že si mnohem více rozumí s přáteli – Vietnamci, kteří se v Česku také narodili. Není žádnou výjimkou, že tyto přátelé utvoří jakousi partu, většinou je to dáno místní příslušností – kdy bydlí nedaleko od sebe. Tyto party přátel hrají v životech respondentů velice důležitou roli, protože se jedná o skupinu, v níž se cítí dobře, všichni si navzájem rozumí, protože všichni prožívají tytéž věci, problémy a pocity, a k této skupině je váže velmi silný pocit sounáležitosti. *„Dříve jsme se mezi sebou moc neznali, přestože jsme v podstatě vedle sebe odmalička vyrůstali a naši rodiče se navzájem znají. Za poslední dva tři roky jsme se ale hodně dali dohromady, sblížili jsme se, hodně se spolu bavíme, párkrát jsme byli spolu na nějakých akcích... je to prostě taková stejná*

krevní skupina.“ (Rozhovor č. 2, S2) „*Je to super, protože jen s nimi se cítím opravdu dobře. Všichni zažíváme víceméně to stejné každý den a prostě cítíme se spolu, jako že k sobě patříme...*“ (Rozhovor č. 3, S2)

U druhé skupiny respondentů byla přítomnost vietnamské party také zaznamenána a i zde je z výpovědí respondentů jasné, že je k těmto partám pojí silný pocit sounáležitosti a vnitřního porozumění. Je to zejména dáno společnými sociálními a kulturními faktory, stejnému místu původu, prožívání a sdílení stejných problémů a pocitů apod. „*Jsem teď víc mezi Vietnamci... a řekla bych, že je to mnohem, mnohem lepší, protože ti lidé kolem mě opravdu ví, jak se cítím, protože to sami zažili nebo zažívají.*“ (Rozhovor č. 3, S1) Význam a důležitost vietnamských přátel spočívá nejen ve vytvoření určité party a sociálního prostoru, v němž se pohybují lidé mající stejné zkušenosti, ale zároveň slouží jakýmsi prostorem, v němž se udržuje etnická identita respondentů. (Mazáková, 2012, s. 44) Více se však souvislosti mezi vietnamskými přáteli a identitou respondentů budu věnovat až v následující kapitole.

Během rozhovorů jsem zjistila zajímavost, že se mladí Vietnamci narození v Česku většinou baví se svými vietnamskými přáteli česky a vietnamsky mluví pouze ve chvíli, kdy je pro ně třeba jednodušší danou věc říct ve vietnamštině, než ji překládat do češtiny. „*Tak podle mého názoru, třeba když se potkám s kamarády Vietnamci, co se tu narodili, nebo tu přišli třeba ve dvou letech, tak spolu vždycky mluvíme česky. Ale když vidím třeba nějakou skupinku Vietnamců nebo Vietnamek, kteří... u kterých prostě vím, že jsou z Vietnamu, třeba že čerstvě přijeli nebo sem přijeli třeba, když jim bylo devět nebo deset, tak oni spolu zásadně mluví vietnamsky, přirozeně mezi sebou.*“ (Rozhovor č. 4, S2)

8.1.6 Role vietnamské rodiny

Všichni respondenti během svého života prošli intenzivní integrací do české společnosti, kdy se postupně různými způsoby naučili český jazyk, jsou zapojeni do českých škol a mají mezi Čechy své přátele. Zároveň však neodmyslitelnou součástí jejich života je jejich vietnamská rodina, případně komunita, která představuje ono druhé prostředí, v němž se mladí Vietnamci pohybují. Vietnamská rodinu lze chápat zároveň i jako instituci, v níž se stále uchovávají a dále předávají vietnamská kultura, tradice, jazyk a hodnoty.

Ve vietnamské rodině probíhá automatické učení vietnamštiny, ze strany rodičů. Tento jazyk je respondenty vnímán jako *materšský*, který se ovšem používá pouze doma nebo v komunikaci v komunitě, přičemž na tento fakt je poukazováno i v odborné literatuře, především Jirasová (2006) nebo Kocourek (2006). Všichni respondenti v rozhovoru uvedli zajímavou věc, a sice že vietnamsky dobře neumí, přičemž vůbec nezáleží na tom, zda byli narozeni v Česku nebo ve Vietnamu. „*No, třeba já osobně vůbec nejsem dobrá ve vietnamštině. Fakt neumím dobře vietnamsky, a proto mě naši v patnácti poslali do Vietnamu na pár měsíců, abych se jako líp naučila, abych se zlepšila...*“ (Rozhovor č. 3, S2) „*No, myslím, že mluvím líp česky než vietnamsky...*“ (Rozhovor č. 2, S1) „*U nás doma se mluví jen vietnamsky a to hodně... Ale přestože si naši třeba hodně zakládají na tom, abych uměla dobře vietnamsky, tak prostě i tak vietnamsky dobře nemluví. Prohazuji slovosled a dělám gramatické chyby, ale zase... to se těžko říká. Kdybych žila ve Vietnamu, tak prostě vietnamsky budu umět skvěle a výborně. Ale tady prostě víc žiji v češtině, než ve vietnamštině...*“ (Rozhovor č. 1, S2) Na druhou stranu však respondenti nevnímali nějaké obtíže v souvislosti s tím, že se současně učili v dětství dva jazyky zároveň. Poměrně snadno se jim dařilo jazyky a jejich používání nebo přepínání mezi nimi zvládnout. V současnosti však není žádnou novou skutečností fakt, že mnohdy mladí Vietnamci – sourozenci doma mezi sebou mluví česky a vietnamsky hovoří pouze s rodiči. Na tuto skutečnost upozorňuje i Jirasová (2006, s. 328) s tím, že mnoho vietnamských dětí moc dobře vietnamsky neumí, což je do velké míry i ovlivněno tím, že s nimi jejich rodiče v průběhu dětství tráví málo času kvůli velkému pracovnímu vytížení. Děti logicky mnohem více začnou používat český jazyk, jednak skrze začlenění ve škole, ale svou měrou tomu přispívá i čas strávený s českou babičkou. Často se také stává, že mezi sebou mluví vietnamské děti v češtině, kdežto v interakci s rodiči používají vietnamštinu. Tento fakt je dle mého názoru názorným příkladem postupující a prohlubující se integrace této generace vietnamských dětí.

V rozhovorech u obou skupin jsem si v průběhu analýzy povšimla, že vzpomínky a zmínky o rodině, případně o rodičích, v průběhu dětství jsou poměrně menší a většinou se objevují informace o tom, že jim rodiče v dětství chyběli, jelikož byli neustále v práci až do večera, aby byli schopní finančně rodinu v nové zemi zabezpečit. Jejich roli proto mnohdy zastupovala česká babička. „*Jaksi jsem to... chodila k babičce, to je taková paní na hlídání... Naši vietnamští rodiče nemají čas, protože pracují, tak*

posílají své děti k babičkám...“ (Rozhovor č. 2, S1) „Vím, že jsem měla jednu paní, která mě hlídala po škole, říkala jsem jí „babičko“... Byla jsem s ní, protože rodiče neměli čas stejně jako všichni Vietnamci. Vraceli se z práce až kolem deváté nebo desáté a to už jsem jako malá často spala. Z dětství na ně mám málo vzpomínek.“ (Rozhovor č. 1, S2) Mladí Vietnamci pociťují smutek nad chybějícími vzpomínkami na dětství strávené s rodiči.

Vietnamská rodina je, jak už jsem dříve zmiňovala, místem, kde se udržují vietnamské zvyky, tradice, slaví tradiční svátky atd. Zajímavým zjištěním bylo, oproti skupině, která do ČR přicestovala v průběhu dětství, že se v rodinách, které v Česku žijí déle a děti se zde narodily, mnohem více slaví i české svátky – především se jedná o Vánoce nebo Velikonoce. Dle výpovědí respondentů jsou to „české svátky na vietnamský způsob“. *„Asi jako první se mi vybaví Vánoce. My je slavíme už hodně dlouho, pokud vím, tak odmalička. Vždycky jsme měli umělý stromeček a vždycky jsme si dávali dárky a tak. Ne že bychom chodili do kostela na půlnoční, ale slavili jsme to v úzkém rodinném kruhu. Tak prostě po svém způsobu. S vietnamským jídlem a tak. Dělali jsme si samozřejmě vietnamský jídla. A vždycky u jídla sedíme na zemi, na večeři... vždycky jsme rozložili takový kobereček, nanosili tam jídlo a potom měli štědrovečerní večeři...“ (Rozhovor č. 2, S2) Další respondent se zmiňuje o slavení Velikonoc. *„No, bydlíme ve městě a moc těch místních tradic kolem Velikonoc neznám, jak třeba říkají vždycky spolužáci z vesnice. Ale o Velikonočním pondělí jsme se vždycky domluvili se spolužákama, vzali proutky a na kole objeli pár spolužaček po městě je pěkně vymrskat. To byly vždycky dobré akce.“ (Rozhovor č. 6, S2) O proniknutí některých hlavních českých svátků do vietnamského způsobu života se zmiňuje Jirasová (2006, s. 329) s tím, že hlavním důvodem pro přijetí těchto svátků ze strany dospělých Vietnamců hraje praktičnost, protože je pro ně jednodušší a lepší slavit svátky v době, kdy mají volno všichni, než aby si na ně museli brát dovolenou. Také ono přijetí usnadňuje i určitá atraktivnost těchto svátků (výzdoba v ulicích, nákupy dárků...), ale také i povědomí a přehled o těchto svátcích ze strany dětí.**

Velmi často se může vietnamský svět dostat do kulturního konfliktu se světem českým. Jedna respondentka popsala ve svém rozhovoru situaci, v níž se projevil kulturní odlišnosti. *„Bylo to teď asi před měsíce, že jsem si pozvala mého kamaráda, kluka, k nám domů. No, a nastala taková situace, že jsme byli zavřeni u mě v pokoji a bavili se, a zrovna přišel domů tatka. My jsme byli zavřeni v tom pokoji a tatka*

najednou zjistil, že jsem tam měla toho kluka, a prostě začal trochu vyvádět, protože normálně vietnamský holky si prostě nemůžou brát kluky k sobě domů. A když potom tatka přišel potom večer domů, tak jako... neseřval mě, ale řekl, ať se to už neopakuje. Kdyby to byla kamarádka, holka, tak se neřeší vůbec nic. A když jsem tohle třeba potom říkala svým kámoškám – Češkám, tak ony to prostě nechápaly a nepochopily vůbec. Nechápaly, proč to tak moc rodiče řeší, když je to jen můj kamarád a jen jsme si povídali, to jsou třeba věci, které svým kamarádkám asi nikdy nevysvětlím.“ (Rozhovor č. 3, S2) V případě této respondentky byl střet společenských norem a zvyklostí poměrně jasný. V průběhu analýzy jsem zjistila, že mnohem více si střet společenských norem a zvyklostí uvědomují dívky a také si na tyto konflikty mnohem více stěžují. Příčina této skutečnosti pramení z vietnamských zvyklostí a tradiční výchovy, kdy je obecně vietnamským dívkám povoleno mnohem méně věcí, než v případě vietnamských chlapců.

Odcizení se projevuje i v každodenním životě, u obou skupin téměř stejně. Ve vyprávění respondentů jsem zaznamenala, že jsou v rodinách stále poměrně přísně vyžadována pravidla chování dle tradičních vietnamských vzorů, mluví se vietnamsky a dodržují se vietnamské svátky a zvyky. Respondenti sami mnohdy uvedli, že striktní dodržování vietnamských zvyků nemá dle jejich názoru v českém prostředí své kulturní opodstatnění. Navíc mnohdy k vietnamské kultuře, zvykům nebo tradicím mají poměrně laxní vztah, naopak jsou mnohem blíže kultuře české. „Uvnitř dítěte samotného se rozvíjí pocit ambivalence, a to jak k rodičům a jejich vietnamské kultuře (neprožívané ale příkazované), tak ke kultuře české (prožívané ale zakazované). (...) V praxi se tak u vietnamských dětí projevuje *kulturní dualismus*.“ (Kocourek, Pechová, 2006, s. 157)

8.1.7 Vztah k rodné zemi – Vietnamu

Ve vietnamské rodině se stále udržuje kontakt s příbuznými žijícími ve Vietnamu, kteří taktéž k životu vietnamských adolescentů neodmyslitelně patří. Svě děti tam vietnamští rodiče pravidelně posílají na návštěvu k rodině, mnohdy se skrytým cílem, aby se lépe naučili vietnamštině.

Vietnam představuje zemi, k níž mají všichni respondenti víceméně kladný vztah. Je to pro ně země, odkud přišli jejich rodiče nebo se zde oni sami narodili, a kde mají většinu svého příbuzenstva. Ve většině případů respondenti z obou skupin navštěvují

Vietnam relativně pravidelně, někteří jednou za tři roky, někteří i po více letech. Jejich návštěvy většinou probíhají u prarodičů a během té doby navštíví i své tety a strýce. Ve Vietnamu je rodina zpravidla velmi rozrostlá a široká. Jedna respondentka k tomuto uvádí: „*Vlastně loni jsem jela do Vietnamu. Ani jsem neznala jména všech svých bratranců. Mám jich asi 27. A s některými jsem se třeba ještě nikdy nepotkala.*“ (Rozhovor č. 1, S2)

Nejčastější vzpomínky respondentů se týkají jejich prarodičů. „*Předtím jsem tam byla asi před osmi nebo devíti lety, takže jsem si z té doby nic moc nepamatovala. Vím, že se tam toho hodně změnilo, babička už bydlela jinde, má už takový modernější dům. A pak jsem byla na další dva týdny u druhé babičky. U té druhé babičky bylo všechno v pohodě, protože to už bylo trochu větší město a byli jsme tam hodně s rodinou. Hodně jsme se spolu bavili, což bylo skvělé.*“ (Rozhovor č. 2, S2) „*Vždycky jsem u prarodičů. Jsem ráda, že je stále mám.*“ (Rozhovor č. 2, S1) Z jejich vzpomínek je znát fakt, že jim svým způsobem jejich pokrevní prarodiče chybí.

U skupiny narozené v Česku jsem zaznamenala skutečnost, že své příbuzné ve Vietnamu respondenti mnohdy považují za neznámé lidi, kteří jsou sice jejich příbuznými, nicméně vnímají je jako pokrevné příbuzné, ale citový vztah k nim příliš vybudovaný nemají. „*Je to zvláštní pocit, na jednu stranu cítím, že jsem u nich doma, v místě, odkud pochází mí rodiče, jsem u svých příbuzných a v tom pravém Vietnamu, ale taky... taky je to pro mě cizí a neznámé místo a neznámí lidé, ani jednoho z nich neznám tak, jak bych si představoval a chtěl. To mi na tom vadí... Nevím, jak přesněji to popsat. Cítím se tam doma, ale zároveň necítím.*“ (Rozhovor č. 6, S2) „*Bylo to tam zajímavé. Nebyla jsem tam poprvé, ale celkově... já nevím, prostě jak jsem byla zvyklá na svoje české prarodiče, tak ti moji normální pokrevní, ti opravdoví, mi nepřipadali, jako bych byla s nima v příbuzenském vztahu. Nebo jestli rozumíš, co tím myslím. Že mi připadalo, jako by to byli úplně nějakí cizí lidé, které vidím asi podruhé v životě, a přitom poprvé si na to ani nepamatuju... takže to bylo takové zvláštní, že se tak najednou ke mně hrnuli a tak, a já je přitom ani neznala. Bylo to takové zvláštní. My si jako ani nějak nevoláme, nepíšeme si, takže tak.*“ (Rozhovor č. 3, S2) Citová vazba k prarodičům bývá v některých případech mnohem více vytvořena k české babičce, českým prarodičům, kteří se o dítě starají už od útlého věku, vyzvedávají ze školky či školy a pomáhají mu s úkoly.

U respondentů narozených ve Vietnamu je jejich vztah vůči prarodičům o něco vřelejší, než u druhé skupiny. Tento rozdíl může být dán tím, že sami respondenti se cítí být s Vietnamem a svými příbuznými mnohem víc spjati právě díky svému narození a pár letech dětství strávených ve Vietnamu společně se svými příbuznými. Někteří z nich mají na své příbuzné mnohem větší vzpomínky, jedná se zejména o respondenty, kteří do Česka odjeli až v pozdějším věku.

Respondenti v souvislosti se vzpomínkami na Vietnam často zmiňovali svůj pocit odlišnosti. Přestože se tomuto tématu chci více věnovat v souvislosti s jejich identitou, je potřebné tento fakt zmínit i zde. Respondenti z obou skupin si připadali jiní oproti místním Vietnamcům, přestože všichni vypadají stejně a jsou stejné národnosti. Často uváděli, že je místní považují za turisty, ptají se jich, zda umí vietnamsky, a vždycky na první pohled poznají, že nejsou místní. *„Nás Vietnamce vyrostlé v Evropě vnímají tak, že jsme úplně mimo, protože neumíme tolik vietnamštinu a taky jsme taková upřímnější, otevřenější a pomalejší. Protože tady řekneme, co si myslíme, ale ve Vietnamu ti lidi prostě neřeknou, co si ve skutečnosti myslí.“* (Rozhovor č. 1, S2) *„A když jsme bydleli u té babičky na vesnici, tak nám tam říkali, že jsme něco jako taková prostě pro ně „podivní“. Že vypadáme jako oni, ale jsme z ČR a že oni to všichni hned poznají...“* (Rozhovor č. 2, S2)

Stejně jako mladí Vietnamci narození v Česku, tak i oni ostře vnímají všechny odlišnosti obou zemí a kultur, se svými příbuznými se znají do určité míry spíše povrchně, nemluví dobře vietnamsky a dostatečně se neorientují v sociálním fungování místní společnosti. *„Tady řekneme, co si myslíme, ale ve Vietnamu ti lidi prostě neřeknou, co si ve skutečnosti myslí. Tam to vždycky nějak obejdou a je tam hodně skrytý... prostě v tom sdělení mi chtějí říct ještě něco jiného, že je v té řeči skrytá ještě další řeč... jako by mezi řádky... jiné význam. Ale tím, jak tu žiji a jsem tady v Evropě, tak to vůbec nevím a to druhé sdělení vůbec nezaregistruju.“* (Rozhovor č. 7, S1)

„Intenzivní integrace do české společnosti se u respondentů promítá i v jejich hodnocení a popisování svých pocitů a rozdílů mezi oběma zeměmi, kdy jednoznačně hodnotí z „českého“ pohledu.“ (Mazáková, 2012, s. 43) Na tuto skutečnost jsem narazila už ve své bakalářské práci na základě rozhovorů s mladými Vietnamci narozenými ve Vietnamu. Při rozhovorech s respondenty z druhé skupiny jsem zjistila, že i oni zaujímají v hodnocení „český“ pohled. Jedná se o to, že jsou české podmínky a

sociální fungování ve společnosti vnímány respondenty jako běžné, přirozené a normální a představují určité měřítko, kterým posuzují podmínky a sociální fungování ve Vietnamu. (Tamtéž, 2012, s. 43) Tato skutečnost je dle mého názoru důsledkem intenzivní integrace, protože tito respondenti ve svých výpovědích považují Česko za svůj domov a všechno za hranicemi Česka, byť se jedná o zemi, z níž pochází jejich rodiče nebo kde se oni sami narodili, už považují za „cizí“. Proto byly ve výpovědích respondentů označovány české podmínky jako „naše“. *„A to já jsem se narodila ve městě a celý život jsem bydlela ve městě... ale v tom městě ve Vietnamu jsem to tam nějak nemohla snášet, tolik lidí, smrad, horko. Je to tam fakt drsné na naše podmínky.“* (Rozhovor č. 4, S1) *„Tady v Česku je to třeba takové, že třeba jasně vidíš rozdíl mezi městem a vesnicí, ale lidé žijí v podstatě na stejné úrovni, víceméně... kdežto ve Vietnamu je to vyloženě extrém. Tam je to úplně jiný než u nás. Rozdíl v životní úrovni ve městě a na vesnici je skoro jako srovnávat život v Praze a nějaké africké vesnici... často.“* (Rozhovor č. 4, S2)

Hodnocení vietnamských podmínek z českého pohledu je odrazem určitého stupně odmítání vietnamského světa a postupného odcizování se. Jirasová (2006, s. 332) k tomuto uvádí: „Míra přijímání a odmítání jednoho z těchto světů (pozn. českého nebo vietnamského světa) se samozřejmě liší. Je závislá na míře zapojení dítěte do české společnosti, potažmo do českého kolektivu a na míře živého spojení, nejen s vietnamskou rodinou, ale také s výchozí tradicí a mateřským jazykem.“

Ve většině případů je tím odmítaným světem ten vietnamský. Tento fakt jsem zaznamenala ve všech rozhovorech, ať už s respondenty narozenými ve Vietnamu, tak i u těch narozených v Česku, kdy míra odcizení a odmítání vietnamského světa byla v menší či větší míře zřetelná. Respondenti narození ve Vietnamu v některých případech byli ze svých pocitů zmatení a překvapení. *„No, a před pěti rokama jsem odjel do Vietnamu (pozn. na prázdniny) a prvních pár týdnů jsem tam strašně trpěl. Už to pro mě bylo úplně neznámý prostředí. Na všechno jsem koukal, jak... kdybych to viděl poprvé, jako by ve mně byl nějaký cizinec... asi tak.“* (Rozhovor č. 5, S1) *„Nesnášela jsem Vietnam, protože jsem viděla, co mně udělali, že já tady žiju v úplně cizím prostředí, že já jsem ani vůbec nevěděla, co jsem, kdo jsem... Nechtěla jsem mluvit vietnamsky, všechno vietnamské jsem... ignorovala.“* (Rozhovor č. 3, S1)

U respondentů narozených v Česku lze vnímat odcizenost vůči vietnamskému prostředí a vietnamství trochu více. Souvisí to především s tím, že vnímají své příbuzné žijící ve Vietnamu často dvojitým způsobem, a sice jako pokrevné příbuzné, ale zároveň i jako neznámé osoby, k nimž nemají vytvořený pevný citový vztah. V souvislosti s tím se mnohdy zmiňovali o tom, že si nedovedou reálně představit svůj život ve Vietnamu, že by zde někdy natrvalo žili. Tento fakt poukazuje na poměrně hlubokou integraci do struktur české společnosti, což je následně v jejich výpovědích potvrzeno tím, že si jako svůj domov mnohem více dovedou představit Českou republiku. „*Akorát... nevím, ale asi bych tam nechtěla žít nebo zůstat. Je to pro mě jiná země a úplně jiný svět. Diametrálně odlišné... všechno prostě. Připadá mi, že už jsem si na život v ČR zvykla a svým způsobem je to pro mě prostě domov, přestože moje rodinné kořeny jsou ve Vietnamu. Nedovedu si představit vrátit se do země, odkud přišli moji rodiče, ale pro mě už je to jiný svět, který neznám a nerozumím mu.*“ (Rozhovor č. 2, S2) „*A Vietnam jako celkově asi bych tam nedovedla žít. Ne že bych Vietnam nějak odsuzovala, ale nepřirostl mi k srdci, jsem zvyklá už na něco jiného.*“ (Rozhovor č. 3, S2)

Ve většině případů bylo u mladých Vietnamců narozených ve Vietnamu zaznamenáno, že ani oni si svůj život natrvalo ve Vietnamu nedovedou reálně představit. Na rozdíl od předcházející skupiny však Vietnam jako takový mnohem více považují za svůj „druhý“ domov, ale i tak je z jejich výpovědí zřejmé, že i pro ně představuje Vietnam do určité míry neznámou zemi. „*Nedovedu si to představit, přestože Česko považuju jako by za svůj druhý domov. Je pro mě víc představitelný život v Česku než tam. Ale chtěl bych se na stáří vrátit do Vietnamu na odpočinek...*“ (Rozhovor č. 5, S1) „*Ze začátku, když mi bylo tak... 15 nebo 16 let, tak jsem ještě chtěla žít ve Vietnamu. Chtěla jsem se tam vrátit a žít tam. Ale po svých osmnáctinách jsem si najednou začala říkat, že prostě... tam nikoho nemám a že ti lidi jsou úplně jiný, než tady, o hodně. (...) Jako myslím, že by mi asi nedělalo problém tam žít. Tam ten největší problém je to, že tam nikoho nemám. Tam bych měla jen rodinu, se kterou se moc neznám.*“ (Rozhovor č. 7, S1) Podobný jev zaznamenala ve své studii i Klvačová (2006, s. 52), kdy popisuje, že se někteří cizinci snaží distancovat od své původní země, z níž emigrovali, a vyjadřují se, že už by v této zemi nechtěli nebo nemohli žít. Dále uvádí, že si někteří cizinci vytvářejí obraz dvojího domova a odstupu od země původu. Vytváření odstupu od země původu se promítá především do hodnocení rozdílů mezi zemí původu a Českem, kdy popisují odlišnosti v kultuře, zvycích, mentalitě tamějších lidí apod. Dle

jejího názoru se jedná o možné způsoby, jak se vypořádat s otázkou, kde se cizinec cítí být doma. (Tamtéž, 2012, s. 54 – 55) „Naopak, vypořádávání se s opuštěním či ztrátou původního domova, přijetím nového či „druhého“ domova, jak někteří z nich říkají, je pro ně spojeno s velmi náročným přehodnocováním a přebudováváním vlastní identity.“ (Klvačová, 2012, s. 55)

8.1.8 Vnímání vlastní integrace

Na základě rozhovorů jsem zjistila, že se všichni respondenti cítí být integrovaní do české společnosti. U obou skupin znamenal „pocit integrovanosti“ zejména znalost češtiny, znalost prostředí a kultury, kontakty a přátelské vztahy s českými kamarády a zapojení do důležitých institucí jako jsou školy, státní instituce, zájmové kroužky apod. „*Co to pro tebe znamená být integrovaný? – Hm, pro mě to znamená, že vím dost o místní kultuře a jsem do ní nějak zapojený. Měl jsem šanci poznat český prostředí zblízka, rok jsem bydlel v té české rodině. Poznal jsem mentalitu Čechů, jejich způsob uvažování, zvyky. (...) Cítím se součástí téhle společnosti, ale zase i součástí té vietnamské komunity. Přece studuju na českých školách, chodím do knihoven, studuju, dělám kroužky a já nevím co všechno ještě... využívám MHD, mluvím se všema česky, mám český kamarády, znám to tady, vím, jak se tady chovat.*“ (Rozhovor č. 5, S1) Ve většině případů mladí Vietnamci uvedli, že si svoji integrovanost v každodenním životě nějak zřetelně neuvědomují a že tento pocit či vědomí tak nějak považují za automatické a normální. Na otázku, v čem konkrétně ten pocit integrovanosti nebo vědomí integrovanosti spočívá, respondenti nejčastěji odpověděli, že se jedná o celkové zapadnutí, začlenění do společnosti. U tří dívek narozených v Česku jsem zaznamenala, že pro ně pocit integrovanosti znamená do určité míry „zvyk na Česko“. „*Já nevím, já si tu integraci asi nijak zvlášť neuvědomuju. Připadá mi to takové automatické. Třeba češtinu jsem uměla odmalička, stejně jako vietnamštinu, a to považuju za základ. Neměla jsem nikdy problém s tím, že bych se třeba nedomluvila neo tak. Každopádně si myslím, že jsem součástí této společnosti, že do ní patřím.*“ (Rozhovor č. 4, S2) „*Popravdě, já osobně jsem ráda, že jsem nevyrostala ve Vietnamu. Že jsem dosáhla jako určitého dobrého vzdělání, u kterého nevím, jestli bych jej takto kvalitní dostala i tam. Za sebe si myslím, že se mi povedlo se dobře do společnosti začlenit, mám tu přátele, známé, školu a třeba X jako město mám hodně ráda. Zvykla jsem si tady, nechtěla bych se asi vrátit zpátky do Vietnamu.*“ (Rozhovor č. 3, S2)

Respondenti vnímají vliv života v českém prostředí na svoji integraci. Zejména se jedná o kontakt s vrstevníky ve škole, interakci a doučování u českých babiček a každodenní fungování v české majoritní společnosti. „*Myslím, že mě život v Česku hodně ovlivnil. Myslím, že to vnímám i třeba v myšlení, jsem otevřenější než třeba Vietnamci ve Vietnamu, mám i takové spíš evropské přemýšlení. Jsem zvyklá na koloběh života tady, ne ve Vietnamu.*“ (Rozhovor č. 5, S2) „*Myslím, že jsem integrovaný. A určitě na tom má velký podíl i to, že jsem prostě v tom českém prostředí každý den, tím stykem s veřejností, kamarády a nutným používáním češtiny jsem sem asi nejvíc zapadl. To si myslím, že mi nejvíc pomohlo. Třeba s vietnamštinou bych moc daleko u Čechů nepochodil...*“ (Rozhovor č. 6, S2) Skupina narozená ve Vietnamu si vliv života v ČR na sobě také uvědomuje. Důležitost samotné integrace si začali uvědomovat až v průběhu dospívání. Dle svých výpovědí považují za klíčové k úspěšné integraci do společnosti v cizí zemi především znalost jazyka a místního prostředí. „*Nevím, jako nedovedu si představit, jak bych tu žila, kdybych neuměla česky. Podle mě je jazyk základ všeho a jsem fakt ráda, že ho umím, bez něj bych tu neměla jako cizinka žádné možnosti. Takhle můžu studovat VŠ, chodit do kroužků, účastnit se diskuzí... kdybych češtinu neznala, byla bych jen mezi Vietnamci.*“ (Rozhovor č. 6, S1)

Proces vlastní integrace jako takový si dle svých slov respondenti téměř neuvědomovali. Považovali tento proces za samozřejmou součást jejich života, nad samotným významem se mnohdy začali zamýšlet až v průběhu dospívání. Proces integrace začínající učením českého jazyka prostřednictvím českých babiček, pokračující přes začlenění do třídního kolektivu na českých školách, získávání českých přátel atd. byl respondenty považován mnohdy jen za běžnou situaci, která je součástí života ve vietnamské komunitě. „*Začala jsem normálně chodit do školy a začala jsem se tady učit tu češtinu, bylo to pro mě přirozené, že jsem se učila oba jazyky, češtinu i vietnamštinu. Protože to bylo normální u všech vietnamských rodin, co jsem znala.*“ (Rozhovor č. 2, S1)

Pokud se podíváme na proces integrace mladých Vietnamců z perspektivy Koncepce integrace cizinců, je zřejmé, že je jejich integrace uskutečněna ve všech bodech. Všichni respondenti, bez ohledu na místo narození a délku svého pobytu v ČR, jsou plně integrováni po jazykové stránce, plynule hovoří česky, absolvovali české základní a střední školy, velmi dobře se orientují v českém prostředí, kultuře, zvyklostech apod. V oblasti ekonomické zajištěnosti a přístupu na pracovní trh ještě tito

mladí Vietnamci vzhledem ke svému věku, kdy studují střední nebo vysoké školy, ještě nejsou plně soběstační, nicméně se soustavně připravují na své budoucí povolání, tudíž je zde předpoklad, že bude tato oblast integrace v budoucnu taktéž splněna. A nakonec v oblasti udržování vztahů s příslušníky majoritní společnosti můžeme opět zaznamenat plnohodnotnou integraci, mladí Vietnamci udržují kontakty s příslušníky většinové společnosti v mnohem větší míře než jejich rodiče, kdy jsou součástí českých školních kolektivů, mají mezi Čechy přátele, atd.

V životních příbězích mladých vietnamských adolescentů představuje integrace do české společnosti proces, který zpravidla započal již v útlém dětství. U Vietnamců narozených v ČR začala jejich integrace již v prvních letech jejich života, všichni měli svoji českou babičku nebo tetu, což jejich integraci velmi urychlilo a zjednodušilo. Tyto děti si integrační proces téměř neuvědomovaly, protože neprožili takovou velkou životní změnu jako děti narozené ve Vietnamu. Naproti tomu právě Vietnamci narozené ve Vietnamu si proces vlastní integrace uvědomovaly zřetelněji a hlouběji a také jejich integrace započala v pozdějším věku, oproti dětem narozeným v ČR. Po svém příchodu do ČR mnohdy prožily kulturní šok, cítily se zmateně a osamoceně v novém prostředí, obtížně se zapojovaly v rámci třídních kolektivů a také měly potíže s učením se českého jazyka. Zvládnutí češtiny tato skupina Vietnamců považuje za základní kámen své úspěšné integrace, zatímco pro skupinu narozenou v ČR nikoli. Vietnamci narození v ČR považovali znalost češtiny za automatickou už od útlého mládí, potíže spojené s neznalostí jazyka ve svém dětství nezažívali jako právě jejich vrstevníci, kteří přišli z Vietnamu.

Všichni mladí Vietnamci se pohybují ve dvou sociokulturně odlišných prostředích a projevuje se u nich *kulturní dualismus* – kdy „přepínají“ své chování a v každém prostředí používají jiný jazyk. Ve své rodině žijí podle tradičních vietnamských způsobů, zatímco v českém prostředí se řídí společenskými normami většinové společnosti. Mnohdy mezi sebou navzájem hovoří vietnamské děti česky, což je jedním z důsledků postupující integrace do české společnosti. Již v průběhu ve školních letech si mladí Vietnamci začínali uvědomovat svoji odlišnou etnicitu a původ, kdy se pocit odlišnosti projevoval silněji u skupiny narozené ve Vietnamu. U skupiny narozené v ČR bylo zaznamenáno, že si svoji odlišnost tolik neuvědomovali, což bylo zejména kvůli

své dobré znalosti češtiny, čímž se mnohem rychleji a bez nějakých výrazných obtíží začlenili do kolektivu, a považovali se taktéž za Čechy jako jejich vrstevníci.

Mladí Vietnamci udržují přátelské vztahy se svými českými vrstevníky, ale vnímají zde i jisté kulturní rozdíly, odlišné postoje, chování i myšlení, což je dáno tím, že se pohybují současně ve dvou kulturně odlišných prostředích. Čeští přátelé dle slov respondentů nemohou pochopit jejich pocity a vnímání světa, které je nerozlučitelně spjato s jejich *vietnamstvím*. Velký význam v životních příbězích mladých Vietnamců mají jejich vietnamští přátelé a vrstevníci, pojí je určitá sounáležitost a mezi sebou si velmi dobře rozumí, protože zažívají podobné zkušenosti, problém i pocity.

Vietnamská rodina je podle slov respondentů místem, kde se zachovává vietnamská kultura, dodržují tradice, zvyky a především se zde mluví vietnamsky. Není však výjimkou, že se i do vietnamských rodin promítají české kulturní vlivy, část respondentů narozených v Česku uvedla, že slaví Vánoce nebo Velikonoce po vietnamském způsobu, s tradičním vietnamským jídlem atd. Mladí Vietnamci mnohdy dobře vietnamsky mluvit neumí a také pociťují díky vlivu českého prostředí určitou odcizenost vůči vietnamské kultuře. To se také projevuje i v určitém odstupu a odcizení se Vietnamu, svým pokrevným příbuzným, což se ve větší míře ukázalo u skupiny narozené v ČR. Přestože vnímají vůči Vietnamu a svým příbuzným zde relativně vřelý vztah, na druhou stranu pro ně Vietnam představuje neznámé prostředí a jejich příbuzní neznámé osoby. U obou skupin mladých Vietnamců se v rozhovorech projevilo, že při popisu a hodnocení Vietnamu se staví do pozice Čecha, kdy hodnotí a popisují jednoznačně z „českého“ pohledu, což lze považovat za důsledek integrace. Také si nedovedou představit, že by ve Vietnamu měli žít, což se projevuje naprosté většiny všech zúčastněných respondentů. Pouze někteří respondenti narození ve Vietnamu by si dokázali představit život ve Vietnamu až v době svého stáří.

Mladá vietnamská generace se dle vlastních slov cítí být integrovaná do české společnosti, zejména pro ně ono začlenění znamená ovládnutí češtiny, znalost prostředí a kultury, udržování přátelských vztahů s českými přáteli, zapojení do škol, zájmových kroužků atd. Skupina z Vietnamu si je integrace mnohem více vědomá a jako klíčový prvek k úspěšné integraci považuje především znalost místního jazyka a prostředí, bez tohoto si zde svůj život nedovedou představit.

8.2 Identita mladých Vietnamců

Druhá část výzkumu je věnována identitě mladých vietnamských adolescentů. V této části budu vycházet z pojetí narativní konstrukce identity, kterou Paul Ricoeur charakterizuje jako identitu, která je konstruována prostřednictvím životního příběhu. (Hamar, 2008, s. 66) Jak se projevuje identita mladých Vietnamců v jejich životních příbězích? Jaká je jejich narativní identita? Na tyto otázky se pokusím v následující části odpovědět. Svá tvrzení budu opírat o ilustrativní úryvky výpovědí respondentů a zároveň je reflektovat s odbornou literaturou.

U obou skupin respondentů, jak narozených ve Vietnamu, tak i v ČR, jsem zjistila, že je vnímání jejich vlastní identity ovlivněno mnoha faktory, jak se ukázalo v jejich příbězích. Jedná se zejména o způsob výchovy a udržování vietnamských tradic v rodině, míru „počeštělosti“ rodiny i samotného respondenta, míru jejich zapojení do českého a vietnamského kolektivu, jejich vlastní osobnost, míru používání vietnamštiny a mnoho dalších. Nejprve se budu věnovat pohledu na identitu u skupiny narozené ve Vietnamu a následně nato skupině z Česka, protože do určité míry lze vysledovat větší či menší odlišnosti.

Kromě jednoho případu všichni respondenti narození ve Vietnamu (S1) uvedli svoji identitu jako *Vietnamec/Vietnamka*, ve svých odpovědích nikdo nedeklaroval svoji identitu jako ryze českou. „*Jsem Vietnamka, přestože žiju tady, navždycky jí budu. Myslím, že u nás, narozených ve Vietnamu, je to možná ještě daný tím, že víme, odkud pocházíme. Ti, co se tu narodili, ti to neví, vůbec neví, kdo jsou.*“ (Rozhovor č. 6, S1) U této skupiny byl zaznamenána výpověď, že se cítí být Vietnamci kvůli tomu, že se narodili ve Vietnamu a strávili tam část svého dětství. Díky tomu znají své pravé kořeny a příbuzné, vědí, odkud pocházejí, a tyto skutečnosti jim dodávají pocit pevného zázemí nebo zakořenění a větší jistotu ve své identitě, na rozdíl od mladých Vietnamců narozených v Česku. Navíc v souvislosti s vnímáním vlastní identity respondenti často zmiňovali, že se cítí být Vietnamci, kteří jsou do určité míry ovlivněni životem v českém prostředí. „*Hm, teď se cítím být víc Vietnamcem. Hrozně moc to souvisí s rozvojem osobnosti, s tím, jak si začínám víc uvědomovat, kým jsem, čím chci být a tak. Jako je to takový, někdy se jím cítím víc, někdy míň. Možná, jako Vietnamec ovlivněný životem v Česku... nevím.*“ (Rozhovor č. 5, S1)

V příbězích mladých Vietnamců se objevovaly zmínky o tom, že život v Česku a proces integrace do české společnosti ovlivnili formování jejich identity. Nejlépe lze pozorovat vliv integrace na identitu v tom, že respondenti uváděli svoji identitu také jako částečně českou. Samotná existence identity Čecha je jasným důkazem, že proces integrace ovlivňuje utváření identity. Kdyby zde totiž nebylo působení kulturních a sociálních vlivů českého prostředí, popisovali by svoji identitu také jako českou? Pro zajímavost uvádím výňatek z rozhovoru, kdy respondentka uvedla procentuální vyjádření vnímání své identity Češky a Vietnamky. „*Vím, že nejsem Češka, že jsem Vietnamka a vždycky jí budu. Zase se cítím taková namixovaná, mám v sobě obě dvě ty kultury, že jo. Takže si říkám, že jsem na 60% Vietnamka a na 40% Češka. Prostě jsem víc Vietnamka, no.*“ (Rozhovor č. 2, S1) V další části rozhovoru respondentka vysvětluje důvody, proč svoji identitu vnímá právě tímto způsobem: „*Já nemůžu ze svého života vymazat svoji rodinu, rodnou zemi, na kterou si vzpomínám z dětství, ani to jak vypadám... díky tomu vím, že budu vždy víc Vietnamkou uvnitř, ale současně vím, že jí nikdy nebudu úplně. Život tady mě změnil, změnil část ve mně, mám v sobě obě kultury, ale i když je mi česká kultura docela blízká, tak i tak si stále připadám jako Vietnamka.*“ (Rozhovor č. 2, S1)

Mladé Vietnamce žijící v Česku provází celým životem dvojí identita, vietnamská a česká, které střídají v závislosti na tom, v jakém prostředí se aktuálně pohybují, a zároveň toto střídání identit ovlivňuje přepínání mezi chováním. O této skutečnosti pojednává několik publikací českých autorů, např. Kocourek (2006), Jirasová (2006) nebo Martínková (2011). Pro mladé Vietnamce je toto chování a střídání identit naprosto běžnou realitou, kterou si povětšinou ani neuvědomují. V českém prostředí označují svoji identitu nejčastěji za „jednoho z kolektivu“, „Čecha“ nebo „kamaráda“. Díky úspěšné integraci do českých kolektivů potom respondenti ani nevnímají, že by je jejich okolí považovalo za cizince, v tomto případě se dle jejich mínění etnické rozdíly smazávají a oni zde mají identitu kamaráda, spolužáka a tím pádem i Čecha. „*Ve škole žádný rozdíl nevnímám, cítím se v podstatě, dalo by se říct, jako Češka. Jsem členkou českého kolektivu.*“ (Rozhovor č. 2, S1) „*Ale vím, že třeba moji spolužáci ani nějak nevnímají, že jsem prostě jiná, že mě automaticky berou za Češku.*“ (Rozhovor č. 7, S1) Na druhou stranu si všichni respondenti uvědomují svůj etnický původ a vnímají jej jako fakt, který nikdy nezmění, a každý se s tím nějakým způsobem vyrovnal. „*Vnitřně se cítím spíš Vietnamkou, ve většině případů, protože i když jsem integrovaná, tak*

prostě jde vidět, že jsem jiná. To se nezmění. Jde to vidět, že... i kdybych byla sebevíc Češka, kdybych se tu narodila, měla české občanství a měla třeba i dítě s Čechem, tak jsem prostě furt Vietnamka...“ (Rozhovor č. 7, S1) Identita Vietnamce je u respondentů jednak spojená s hlubokým vnitřním cítěním vlastní identity a zároveň je neodmyslitelně spjata s vietnamským prostředím. Ve vietnamské rodině automaticky mění svoji identitu, hovoří vietnamsky, dodržují vietnamské zvyky a pravidla chování. *„Vžívám se do života jako Čech... Mám české kamarády, chodím s nimi ven, máme stejné zájmy, rozumíme si navzájem jako tak s českými kmoši... tak po téhle stránce se cítím jako Čech. Ale taky jako rodina, rodná země, tam budu navždycky Vietnamec, a v komunikativitě s ostatními, s komunitou, se sdílím taky jako Vietnamec.“* (Rozhovor č. 1, S1)

V případě jedné dívky, narozené ve Vietnamu, lze pozorovat určité rozdíly proti zbývajícím respondentům, které pramení z neujasněné identity. Svým vnímáním identity se právě ona velmi blíží popisu banánových dětí. Tato respondentka přijela do ČR jako roční dítě a celý svůj život prožila zde, tudíž se v otázce identity velmi podobá mladým Vietnamcům narozeným v ČR. *„Zatím nevím, kdo jsem... Já nepokládám sama sebe ani za Češku, ani za Vietnamku. (...) Teďka sama vím, že je hrozně těžké říct, co jsem víc, co jsem míň. Je to tak nějak v polovině...“* (Rozhovor č. 3, S1)

Mladí Vietnamci narození v Česku se vůči předchozí skupině v některých aspektech odlišují. Hlavním společným rysem je mnohem více znatelná neujasněnost identity, kdy jednoduše neví, kým jsou. Jejich identita v mnohem větší míře odpovídá tzv. identitě banánových dětí. Respondenti se necítí být ani pravým Vietnamcem, ani pravým Čechem. *„Nevnímám sama sebe ani jako Vietnamku, ani jako Češku. Já nevím, nevím, kdo jsem víc... Víím, že úplně Češkou nikdy nebudu, protože vypadám jinak a každý na mě okamžitě pozná, že jsem Vietnamka. Ale já jen vypadám jako Vietnamka, já se jí úplně necítím být. To bych musela sama přijít z Vietnamu, jenže já se narodila tady... nevím, kým jsem... někdy si asi připadám víc jako Češka, ale pak jsou zase momenty, kdy jsem prostě víc Vietnamka... Já nevím.“* (Rozhovor č. 5, S2) Jejich identita kolísá mezi těmito dvěma identitami a někdy se vychýlí na jednu či druhou stranu. Je možné, že se uvnitř cítí být Čechy, protože jsou jejich hodnoty a styl života velmi podobné těm českým? Navenek však jsou stále Vietnamci, ale jejich identita stále kolísá mezi prožívaným *češtvím* a možná už tolik neprožívaným *vietnamstvím*. V příbězích mladých Vietnamců lze vidět, jak se jejich identita, stejně jako u skupiny

narozené ve Vietnamu, mění a střídá podle prostředí, v němž se aktuálně pohybují. „*Někdy se cítím jako Vietnamec, někdy zase víc jako Čech... - Tazatel: Myslíš, že se to nějak střídá? Podle čeho? – Jo, střídá se to. Když jsem doma nebo se bavím s Vietnamci, tak se cítím a беру jako Vietnamec. Tak nějak automaticky. Asi se mi to v hlavě nějak automaticky přepne... (...) Ale třeba ve škole, ve třídě, tak tam se považuji za součást kolektivu v té třídě, nepřipadám si, že bych v něčem byl jiný než ti ostatní... tam jsem jako Čech, prostě.*“ (Rozhovor č. 6, S2) Jedna respondentka ke své vlastní identitě uvedla: „*No, já si myslím, že určitě nemůžu nijak odstrihnout tu vietnamskou stránku mojí osobnosti, už jen třeba kvůli svému vzhledu nebo kvůli rodičům. Taky přece dodržuji i já v rodině nějaké vietnamské zvyky a tradice, a vlastně tohle všechno mě taky ovlivnilo a stále to na mě má vliv. Myslím, že bych to nějak nedovedla od sebe odstrihnout.*“ (Rozhovor č. 4, S2) Tím, že jsou mladí Vietnamci nuceni fungovat/pohybovat se ve dvou odlišných prostředích, zákonitě musí v sobě svádět boj mezi identitami, kdy potom už mnohdy neví, jaká vlastně je jejich identita...

Identita mladých Vietnamců není nějakou konstantní hodnotou, mění se jednak v závislosti na prostředí, v němž se respondenti pohybují, ale mění se také v průběhu jejich vývoje. Někteří respondenti ve svém životním příběhu uvedli, že třeba v dětství se v třídním kolektivu cítili jako Češi, jako součást onoho kolektivu a nějaké rozdíly mezi sebou a ostatními nevnímali, tudíž jejich identita byla česká. Někteří respondenti zase na druhou stranu si své odlišnosti byli vědomi už od útlého věku, často ve škole tento pocit byl umocněn nějakými verbálními narážkami na jejich původ ze strany jejich spolužáků atd. U těchto respondentů se už odmala vytvářela jakási smíšená identita, v níž více převládala identita Vietnamce. Všichni respondenti narození v České republice vykazují mnohem více známky identity banánových dětí než skupina narozená ve Vietnamu. Jedna respondentka svoji identitu ve stručnosti se smíchem popsala jako „*To nejlepší z obou světů!*“ (Rozhovor č. 3, S2) K otázce identity je zajímavá ještě jedna skutečnost, kterou jsem v rozhovorech zaznamenala, a sice že dvojitá identita těchto mladých Vietnamců může být rozdělena pomyslně do dvou rovin. „*Myslím, že jako hodně hluboko v sobě se cítím jako Vietnamka. Takové to nejnítěrnější citění, víš? A potom mi připadá, že tak na povrchu se mi střídají dvě identity – Češka a Vietnamka, jako takové ty povrchní identity, kým vlastně jsem. Protože vlastně identitu střídám podle toho, kde jsem a s kým jsem, ale nevím... připadá mi to takové povrchní, ta identita, jestli víš, jak to myslím?*“ (Rozhovor č. 1, S2)

Dle mého názoru má poměrně silný vliv na utváření identity mladých Vietnamců i jejich vietnamská parta, k níž všichni cítí silnou sounáležitost. Svým způsobem jim tato skupina/parta pomáhá udržovat i vietnamskou identitu. Všichni respondenti se při vyprávění svého životního příběhu o partě vietnamských kamarádů zmínili. Dle jejich výpovědí lze vysledovat, že tato skupina mladých Vietnamců v jejich životech hraje velkou roli. Typickým charakterem těchto skupin (případně part mladých Vietnamců) je silný pocit sounáležitosti mezi všemi jejími členy, jednak kvůli společnému původu, ale také i díky sdílení stejných pocitů, problémů, ale zároveň jim ze strany dalších členů, kteří prožívají tytéž stejné události a pocity, poskytuje určité porozumění a souznění, které zase naopak u svých českých přátel postrádají. Skupina představuje pro respondenty místo, v němž dochází ke sdílení zkušeností a zážitků, zároveň však i místo, v němž se udržuje kolektivní vietnamská identita, což má následně vliv na vnímání a formování vlastní identity respondentů. *„Asi s nikým si nerozumím tak jako s níma, ani s rodinou ve Vietnamu, ani s českýma kámošema... Jako mám hodně českých kamarádů, ale teď se mnohem víc cítím s těma vietnamskýma. (...) No, ti ostatní neznají to, co my. Nemaj stejné zkušenosti, neznaj ten pocit, že žiješ někde jinde mimo svoji vlast a celou rodinu.“* (Rozhovor č. 5, S1) *„A řekla bych, že je to mnohem, mnohem lepší, protože ti lidé kolem mě opravdu ví, jak se cítím, protože to sami zažili nebo zažívají.“* (Rozhovor č. 3)

V otázce identity jsem zaznamenala ještě jednu zajímavost. V rozhovorech s mladými Vietnamci narozenými ve Vietnamu jsem zaznamenala názor, že oni – protože jsou narození ve Vietnamu – nejsou těmi pravými banánovými dětmi, přičemž za ně označovali generaci mladých Vietnamců narozených v Česku. Do určité míry se od této skupiny snažili distancovat a vymezovat a poukazovali na to, že se na rozdíl od nich narodili ve Vietnamu, mají na Vietnam živé vzpomínky (i když ne ve všech případech respondentů tomu tak opravdu je, zvláště když odjeli z Vietnamu ve velmi útlém věku) a cítí být Vietnamci, kdežto oni netuší, kdo jsou. Jeden z respondentů svůj názor popsal poměrně výstižně.

„Zas ale musím říct, že jsem za to rád, že jsem byl tak dlouho ve Vietnamu. Protože vím, odkud pocházím, poznal se dobře se svojí rodinou, viděl, jak to ve Vietnamu chodí, jak se místní lidé chovají, dobře se naučil vietnamsky, považuju ho za svůj další domov, místo, kam se případně můžu vrátit. Hodně mých kámošů a kamarádek tohle nikdy nepoznalo, to mě mrzí. Neměli šanci Vietnam poznat, protože se

jako narodili tady, vyrostli tady a tam byli možná jednou, dvakrát. A to jsou ti praví „banáni“, určitě už jsi ten název slyšela, ne? – Ano, slyšela jsem ten termín „banáni“ nebo „banánové děti“. Používáte ten termín i vy sami? – Někdy jo, každé ví, co to znamená. Ale u nich právě sám vidím, že prostě neví, odkud jsou, kam patří, kdo jsou... nejsou zakotvení, špatně mluví vietnamsky nebo vietnamsky neumí vůbec nebo nechcous mluvit. Jo, no... to je problém pak. Ti možná jen jako Vietnamci vypadají, ale nechovají se tak, ani se tak necítí.“ (Rozhovor č. 5, S1)

Ačkoli se respondenti snažili ve svých rozhovorech od „banánových dětí“, jak sami označovali mladé Vietnamce narozené v Česku, vymezovat, zastávám názor, že tyto dvě skupiny mají mnoho společných rysů. „Rysy banánových dětí jsem u ostatních respondentů spatřovala nejvíce v tom, že se v českých kolektivech chovají a cítí být Čechy, pocítují beznaděj nad tím, že je česká společnost často nepřijímá jako své členy, kterými se cítí být, protože tu od svého dětství vyrůstají, snažili se, nebo se stále snaží, distancovat se od vietnamského prostředí a vietnamské identity a vnímají své postupné odcizování se Vietnamu a vietnamské kultuře.“ (Mazáková, 2012, s. 49)

Na základě rozhovorů s respondenty narozenými v Česku jsem však zjistila, že na rozdíl od Vietnamců, kteří do Česka přišli v průběhu svého dětství, je jasněji vidět neujasněnost identity, v mnohem větší míře než v případě první dotazované skupiny. Na druhou stranu však při hlubším zamyšlení nad svojí identitou tito respondenti taktéž odpovídali, že se cítí být spíše Vietnamci, přestože je jejich ovlivnění životem v českém prostředí vyšší.

Je zajímavé, že jsem u Vietnamců narozených v Česku zjistila, že i oni se do určité míry snaží vyznačovat a oddělovat od skupiny Vietnamců narozených ve Vietnamu. Zdá se, že se jedná o oboustranný jev. Co je však k tomuto vymezování se vůči sobě navzájem vede? Proč jsou obě skupiny podle respondentů odlišné? Dle slov respondentů mezi sebou velmi rychle poznají, zda se jedná o Vietnamce narozeného v Česku nebo o Vietnamce narozeného ve Vietnamu. Tato odlišnost především spočívá ve větším používání vietnamštiny, uzavřenosti a odměřenosti a větším dodržování vietnamských tradic. „Nevím, jak to nějak dobře popsat. My už jsme takoví počestlí, poevropštělí a v tom vystupování na veřejnosti působíme a celkově tím chováním prostě jinak, jsme mnohem otevřenější, komunikativnější a tak. Víc se v prostředí orientujeme, jsme zvyklí fungovat v tomto prostředí a společnosti, kdežto oni v tom mají svým

způsobem stále mezeru a dlouho jim trvá, než to nějak překlenou. Nebo tak to vnímám já osobně. Že ti z Vietnamu jsou prostě jiní. I jinak se chovají, víc dodržují ty tradice a svátky a takové typické vietnamské chování.“ (Rozhovor č. 4, S2) Další respondentka uvádí k chování mladých Vietnamců narozených ve Vietnamu ještě jeden konkrétní příklad: „My, narození tady v Česku třeba některé věci nebo chování nemáme až tak vycvičené a nastavené. Oni mají v sobě víc zažitou disciplínu, než my tady odsud. Jsou takoví hodnější, poslušnější. Taky to jde poznat i v učení. Že jsou na to učení hodně soustředění, i když tomu moc nerozumí. Oni se to prostě dovedou nabiflovat, ale té podstatě věci nerozumí. Prostě tlačí hodně na ty dobré výsledky, možná je to pro ně důležité.“ (Rozhovor č. 2, S2)

Důležitým tématem v životě každého mladého Vietnamce, ať už narozeného v Česku nebo ve Vietnamu, je vnímání své vlastní odlišnosti vůči majoritní společnosti. Všimla jsem si v průběhu analýzy, že si většina respondentů – v tomto případě vůbec nezáleželo na tom, zda bylo jejich místem narození Vietnam nebo Česká republika – ve svých životních příbězích konstruuje specifický pocit, vnímání sebe samého. Jedná se o neustálý *pocit cizince*, který vychází z pocitu vykořeněnosti, odlišnosti vůči majoritnímu obyvatelstvu, oddalování se své původní kultuře a kořenům apod. V několika případech by se klidně dalo hovořit i *identitě cizince* nebo o *identitě věčného cizince*.

Tento pocit, případně identita cizince se u většiny respondentů, ať už narozených ve Vietnamu nebo v ČR, objevuje už v dětství, kdy byli zařazeni do kolektivu ve školce nebo ve škole. Někteří tuto svoji odlišnost vnímali silněji, někteří naopak mnohem méně. Jak jsem uvedla již v předchozí kapitole, často na tento pocit odlišnosti měly vliv narážky a šikana ze strany českých spolužáků, prožívání neúspěchů nebo nepřijetí ze strany českých vrstevníků, kdy tento pocit jednoznačně prohloubily.

Vliv na utváření pocitu cizince má nesporně i fakt, že respondenti vyrůstají zároveň ve dvou odlišných kulturách a způsobech života. V rámci vietnamské rodiny, potažmo komunity, se vytváří jedna část jejich osobnosti – ta vietnamská, kdežto interakcí s českou společností si vytvářejí onu českou stránku osobnosti. Odlišné hodnoty, styl chování, kultura, tradice a mnoho dalších mohou mít potom za následek určitý vzájemný konflikt, který se u každého mladého Vietnamce dříve či později objeví. Tito mladí Vietnamci považují Česko za svůj domov, přičemž nehraje roli, zda

se narodili v Česku nebo ve Vietnamu, často mají české občanství a mnoho českých přátel, ovšem kvůli svému vzhledu jsou majoritní společností považováni za cizince. Pocit cizince je provází nejen v České republice, nýbrž i ve Vietnamu, odkud jejich rodiny pochází. Ve většině rozhovorů jsem zaznamenala, že se respondenti cítí cizincem i u svých vlastních příbuzných ve Vietnamu a vnímají, že je místní lidé a někteří jejich příbuzní považují za „Čechy“. Ani v jedné zemi nejsou plně přijímáni, v Česku jsou majoritou považováni za Vietnamce, ve Vietnamu naopak za Čechy. *„Já jsem teďka v tom stádiu, že budu... at' půjdu kamkoliv, tak všude budu navždycky cizinka, protože tady, i když mám české občanství, tak pořád mám jinou barvu pleti a jsem prostě Vietnamka... pro všechny. A ve Vietnamu jsem taky cizinka, protože oni ví, že i když jsem se tam narodila, tak že nejsem odtam, že to tam prostě neznám, jaký je tam život, že jsem prostě Češka.“* (Rozhovor č. 3, S1) *„Je to zvláštní pocit, na jednu stranu cítím, že jsem fakt doslova a od písmene doma, v místě, odkud pochází a přišli moji rodiče, jsem u svých příbuzných a v tom pravém Vietnamu, ale taky... taky je to pro mě cizí místo a cizí lidé, ani jednoho z nich neznám tak, jak bych si představoval a chtěl. To mi na tom vadí... (...) Cítím se tam doma, ale zároveň i necítím. Úplně stejně jako tady v ČR. Taky se tu cítím doma a zároveň i necítím...“* (Rozhovor č. 6, S2)

Pocit cizince provázel téměř každý rozhovor, který byl veden jak nyní k diplomové práci, tak už i dříve k bakalářské práci. Mladí Vietnamci sami sebe vnímají jako odlišnou skupinu vůči Čechům, ale zároveň i vůči svým vlastním příbuzným ve Vietnamu. Velmi často respondenti uváděli, že se i ve Vietnamu cítí jako cizinci a také jsou mnohdy místními Vietnamci považováni za *cizince*. Pocit cizince se také projevuje i v tom, že si mladí Vietnamci z obou skupin nedovedou představit svůj život ve Vietnamu. Vietnamskému prostředí se natolik odcizili, že je to pro ně víceméně neznámá země, v níž sice mají své příbuzné a rodinné kořeny, nicméně k ní sami jako takhle nevnímají nějaký citový vztah. Důsledkem pocitu cizince potom přirozeně je zmatenost v otázce svojí vlastní identity.

Životní příběhy mladých Vietnamců žijících v ČR obsahují jejich vnímání vlastní identity. Pro mladé Vietnamce je charakteristické střídání identit v závislosti na prostředí, v nichž se denně pohybují. V českém prostředí automaticky přebírají identitu Čecha, identitu jednoho z kolektivu, kdežto ve vietnamském prostředí mají identitu

Vietnamce. Toto střídání identit se projevovalo v příbězích respondentů stejně u obou zkoumaných skupin, faktor místa narození zde nehraje žádnou roli. V životních příbězích respondentů narozených ve Vietnamu však bylo častěji zaznamenáno, že ona vietnamská identita v osobním vnímání respondentů výrazněji převažuje, že se jedná o jakési hluboké cítění vlastní identity, které respondenti vnímají jako úzce spjaté s jejich vietnamskými kořeny, vzhledem apod.

Vnímání identity respondentů narozených ve Vietnamu je ovlivněno procesem jejich vlastní integrace do české společnosti. Míra vlivu integrace je u každého respondenta trochu odlišná, což je dáno jejich osobností, délkou jejich pobytu, mírou zapojení do českých a vietnamských kolektivů, mírou používání češtiny a vietnamštiny apod. V případě Vietnamců narozených v ČR je vidět mnohem větší nejasnost identity, kdy velmi kolísala mezi českou a vietnamskou identitou s tím, že mnohdy respondenti uváděli, že vlastně vůbec neví, kdo jsou. Jejich identita se velmi podobala tzv. identitě banánových dětí (Martínková, 2011, s. 36) Naproti tomu Vietnamci narození ve Vietnamu se při hlubším zamyšlení nad vlastní identitou přikláněli k identitě vietnamské, u čehož argumentovali tím, že pochází z Vietnamu, několik let svého dětství tam strávili a znají své kořeny, které se pro ně nikdy nezmění.

V životě všech mladých Vietnamců hrají velmi důležitou roli jejich vietnamští vrstevníci. U obou skupin respondentů bylo zjištěno, že s vrstevníky tvoří určitou partu, v níž se sdílí zkušenosti a zážitky, ale zároveň se zde udržuje i vietnamská identita. Zároveň bylo u obou skupin mladých Vietnamců zjištěno, že se obě skupiny snaží navzájem od sebe do určité míry distancovat a vymezovat, jakési *my* (narození v Česku/narození ve Vietnamu) a *oni* (ti narození ve Vietnamu/ti narození v Česku). Vietnamci narození ve Vietnamu označují za pravé *banánové děti* skupinu narozenou v Česku, kdy poukazují především na to, že právě díky narození v ČR neměla tato skupina možnost poznat své pravé kořeny, což se podle nich projevuje právě v jejich *identitě banánových dětí*, chovají se velice počestěle a nemají ujasněnou identitu. Naproti tomu zase mladí Vietnamci narození v Česku poukazují na to, že jsou jejich vrstevníci narození ve Vietnamu v mnoha ohledech jiní, že se mnohem víc cítí být Vietnamci, více přemýšlí podle vietnamského způsobu, jsou poslušnější a mnohem více mají v sobě zakořeněnou vietnamskou kulturu, než oni sami. Mladí Vietnamci mezi sebou poměrně rychle poznají, kdo pochází z Vietnamu a kdo z ČR.

Vliv integrace na identitu se u mladých Vietnamců může projevat odcizováním se vietnamské kultuře, Vietnamu a také odmítáním vietnamství. Toto odcizování se může vést k vytvoření pocitu věčného cizince, případně identitě věčného cizince, kdy se mladí Vietnamci cítí být cizinci v zemi, v níž žijí – tedy v České republice, ale také v zemi jejich původu – ve Vietnamu. V obou zemích jsou považováni za cizince a nejsou ze strany ostatních plně přijímáni. Identita věčného cizince se v mnohem větší míře objevuje právě u Vietnamců narozených v ČR, což může být dáno tím, že skupina narozená ve Vietnamu si je mnohem více vědoma svých kořenů.

9 Diskuze

Výzkum k této závěrečné práci probíhal ve dvou fázích. V průběhu první fáze výzkumu, kdy byly získány rozhovory s první skupinou respondentů v roce 2011, jsem byla velmi překvapena otevřeností respondentů a množstvím informací, o které se se mnou podělili. Druhá fáze výzkumu byla realizována na jaře 2015, kdy proběhly rozhovory s druhou skupinou respondentů.

Při zpracovávání výsledků rozhovorů pro mne bylo nejprve klíčové identifikovat hlavní oblasti, které se v příbězích respondentů objevovaly. Poměrně obtížné se pro mne ve výzkumu objevilo to, že z analýzy rozhovorů z bakalářské práce s Vietnamci narozenými ve Vietnamu jsem měla jednu sadu dat, a u nové skupiny narozené v ČR se data zejména v oblasti integrace lišila. Zatímco u jedné skupiny byla skupina dat ohledně příjezdu do ČR a vzpomínek na první roky v ČR poměrně obsáhlá, u druhé skupiny tato data téměř chyběla. V pár případech jsem musela respondenty v rozhovoru vrátit k dějové linii, protože v některých chvílích měli tendence zobecňovat různé informace a odklonili se od svého životního příběhu. Obecné informace jsou v rámci životního příběhu také důležité, protože jimi respondenti mohou dokreslit celkový kontext a vysvětlit některé souvislosti, které mohou tazateli uniknout. V případě tohoto výzkumu se to týkalo především částí, kdy mi respondenti popisovali některé vietnamské tradice, tradiční zvyky a chování v rodině. Vzhledem k provázanosti různých témat mezi sebou navzájem jsem velmi ocenila zvolenou kvalitativní formu výzkumu, mnoho souvislostí a informací bych nebyla schopná identifikovat, pokud bych zvolila kvantitativní výzkum.

Tématu pohledu na vlastní integraci a vnímání identity u druhé generace migrantů se v posledních letech začíná věnovat více pozornosti, jak je zřejmé z mnoha realizovaných výzkumů z posledních deseti let – Brouček (2003), Jirasová (2006), Kocourek (2006), Martínková (2011), Klvačová (2012) a další. Klvačová (2012, s. 21) poznamenává, že v tomto směru však nejsou výzkumy sledující integraci a identitu migrantů tolik vypracované a obsáhlé, což mohu potvrdit a do velké míry to bylo i důvodem, proč jsem se o tuto oblast začala zajímat.

V životních příbězích mladých Vietnamců lze vypožorovat určité odlišnosti, které jsou dané především místem narození. Největší rozdíly se objevují v procesu integrace

především v oblasti znalosti českého jazyka. Zatímco Vietnamci narození v Česku jazykovou bariéru při svém nástupu do školky nebo školy vůbec nepociťovali, pro Vietnamce z Vietnamu znamenala neznalost češtiny poměrně velké komplikace. Zvládnutí jazyka považují za základní faktor své úspěšné integrace, což ve své práci potvrzuje i Klvačová (2012, s. 42 – 43), kdy uvádí, že cizinci „se ve svých příbězích vypořádávají s tím, že po svém příchodu do Čech zažívali alespoň v některých z těchto oblastí neúspěchy, což připisují hlavně svým špatným nebo žádným jazykovým dovednostem.“ Okamžik zvládnutí a porozumění jazyku je bodem, od kterého se začnou mladí Vietnamci úspěšněji a rychleji začleňovat do majoritní společnosti. Dalším významným zjištěním bylo to, že je u vietnamských adolescentů narozených v ČR mnohem více patrné odcizení se vůči Vietnamu, svým vietnamským příbuzným, ale také i kultuře. U Vietnamců narozených ve Vietnamu je toto odcizení také, ale ne v takové míře jako u druhé skupiny.

Při analýze výsledků k bakalářské práci v roce 2012 pro mne bylo zajímavým zjištěním, že skupina respondentů narozených ve Vietnamu uváděla svoji identitu výrazněji více vietnamskou než českou, ačkoli je v odborné literatuře identita vietnamských adolescentů popisována především jako identita banánových dětí, kdy dochází ke střídání identit, nejasnosti identity apod. Při porovnání výsledků skupiny narozené ve Vietnamu s výsledky skupiny z Česka bylo zjištěno, že literaturou popisovaný obraz identity mladých Vietnamců v mnohem větší míře odpovídá zjištěné identitě skupiny narozené v Česku. Tuto souvislost také dokresluje i fakt, že mladí Vietnamci z Vietnamu měli v rozhovorech tendence se vymezovat vůči vrstevníkům narozeným v Česku a označovat je za ony pravé *banánové děti*. Vymezování se vůči sobě navzájem se objevilo i ze strany skupiny z Česka. Velmi výrazné toto vzájemné vymezování se skupin vůči sobě není, ale existuje a mladí Vietnamci se mezi sebou rozlišují i podle místa narození.

Již v bakalářské práci jsem u mladých Vietnamců narozených ve Vietnamu identifikovala pocity *věčného cizince*. U nové skupiny z ČR se tyto pocity potvrdily u každého respondenta. Proč se identita věčného cizince v daleko větší míře projevuje u Vietnamců narozených v ČR? Je možné, že je to dáno místem narození? Je možné, že by to pramenilo z jejich nejasné identity nebo vlivu integrace na jejich identitu? V odborné literatuře jsem bohužel nenašla zmínku o identitě věčného cizince, tak jak to popisovali respondenti. Klvačová (2012, s. 55) však ve své práci zmiňuje, že utváření

identity migrantů je spojeno s vypořádáním se s opuštěním nebo ztrátou původního domova a přijetím nového. Snaha distancovat se od původní domoviny často migranty, nebo děti migrantů, vede k vytváření představy „dvojího domova“ (jeden domov v zemi původu, druhý domov v České republice), zdůrazňování odlišností mezi oběma zeměmi a především k pocitu, že jsou v zemi původu „cizí“. (Tamtéž, 2012, s. 54) Na druhou stranu dětem migrantů bývá v nové zemi někdy připomenut jejich odlišný původ, což druhou generaci může přivést k pocitu věčného cizince. Otázkou však je, proč tomu tak je, proč si mladí Vietnamci konstruují tuto identitu, odkud se berou příčiny a důvody pro vytváření této identity, v jaké míře se skutečně projevuje v generaci mladých Vietnamců. Zkoumání identity mladých Vietnamců by mohlo přinést zajímavé výsledky a rozšířit tak poznatky o této oblasti.

Jak jsem se již zmínila, zájem o pohled Vietnamců na proces jejich vlastní integrace se začíná rozvíjet, což lze zaznamenat z přibývajících bakalářských a diplomových prací a různých realizovaných výzkumů za poslední desetiletí – např. Rákoczyová, Trbola (Eds.) (2012), Brouček (2003), Jirasová (2006), Kocourek (2006), Martínková (2011), Klvačová (2012) a další. Výsledky této práce by mohly posloužit jako podklad pro další výzkumy v oblasti integrace vietnamských adolescentů nebo jako informační zdroj pro sociální pracovníky ze služeb, které poskytují služeb migrantům, tedy i Vietnamcům. Závěry a zjištěné výsledky platí pro úzkou skupinu respondentů, jelikož byla zvolena kvalitativní metoda výzkumu tohoto tématu. Výhodou je v tomto případě zejména to, že se ve výzkumu podařilo zachytit nové skutečnosti, nalézt menší či větší odlišnosti ve zkoumaných oblastech a odhalit různé souvislosti mezi jednotlivými tématy. Kvantitativní metoda výzkumu by drobné odlišnosti v pohledu na integraci a identitu nebyla schopná postihnout. V případě provedení kvantitativního výzkumu, který by navazoval na tento realizovaný kvalitativní výzkum, by se mohlo provést ověření těchto výsledků na mnohem širší populaci a je možné, že by některé výsledky a závěry této práce mohly být obecně platné pro generaci vietnamských adolescentů. V oblasti integrace mladých Vietnamců je však stále mnoho oblastí pro zkoumání, např. zajímavé by mohlo být zjištění vnímání identity u adolescentů pocházejících ze smíšených česko – vietnamských rodin. Otázka identity věčného cizince je také zajímavou oblastí pro další výzkumy, jak jsem již uvedla výše.

Získaná data z rozhovorů vypovídají o tom, že mladá generace Vietnamců není jednolitou skupinou, ale jsou zde podskupiny, které se nejvíce odlišují místem narození.

Faktor místa narození hraje v životě mladých vietnamských adolescentů velkou roli, ovlivňuje samotný integrační proces, ale také i pohled mladého Vietnamce na tento proces a také i jeho vnímání vlastní identity. Nejvíce byl tento rozdíl patrný při uvědomování si vlastní integrace – zatímco mladí Vietnamci z ČR si integraci nijak výrazně neuvědomují díky znalostem jazyka a místního prostředí, Vietnamci z Vietnamu si jej mnohem hlouběji uvědomují a identifikují i hlavní klíčové oblasti, které jejich úspěšnou integraci podpořily – zvládnutí jazyka, vytváření vztahů s vrstevníky atd. Vliv integrace byl v mnoha ohledech silnější v případě skupiny narozené v ČR, kdy se respondenti již od útlého dětství setkávali s českými vrstevníky, prostředím a institucemi, a je u nich patrnější mnohem větší odcizenost vietnamskému prostředí, kultuře, Vietnamu a často i vůči vlastním příbuzným. A také je jejich vnímání identity mnohem více procesem integrace poznamenáno v tom směru, že se u nich mnohem více projevují rysy identity banánových dětí, než u jejich vrstevníků narozených ve Vietnamu, kteří se více přiklánějí k vietnamské identitě.

ZÁVĚR

V současnosti představuje generace mladých Vietnamců pomyslný most mezi českou společností a vietnamskou komunitou. Tato generace může velkou měrou přispět k oslabení a odstranění předsudků a stereotypů, které se objevují na obou stranách, protože mladí Vietnamci představují nejlépe integrovanou skupinu Vietnamců do české společnosti.

Tato diplomová práce předkládá pohled mladých Vietnamců na proces vlastní integrace a vlastní vnímání identity. Vietnamští adolescenti narození v České republice považují vlastní integraci za naprosto samozřejmý a přirozený proces začlenění do struktur majoritní společnosti. Tím, že vyrůstali v Česku od útlého dětství, integraci si vůbec neuvědomovali, díky vlivu českých babiček se rychle a přirozeně naučili český jazyk a následně při začlenění do českých kolektivů již nepocíťovali žádnou jazykovou bariéru. Naopak mladí Vietnamci narození ve Vietnamu měli svoji integraci ztíženou díky jazykové bariéře a nemohli se zpočátku úspěšně začlenit do kolektivů. Teprve až se naučili českému jazyku, začala být jejich integrace úspěšnější, a proto znalost jazyka považují za základ svojí úspěšné integrace. Všichni mladí Vietnamci si nedovedou představit život v ČR bez úspěšné integrace do české společnosti.

U mladé generace Vietnamců se díky životu ve dvou sociokulturně odlišných prostředích projevuje kulturní dualismus – kdy v každém prostředí používají jiný jazyk a „přepínají“ ve svém chování. Velký význam v životních příbězích mladých Vietnamců hrají jejich přátelé – čeští, ale především jejich vietnamští vrstevníci, s nimiž je pojí silná sounáležitost, protože zažívají podobné zkušenosti, problémy i pocity, a zároveň se v jejich společenství udržuje vietnamská identita. U respondentů z ČR bylo mnohem více zaznamenáno prolínání české a vietnamské kultury v jejich rodině než v případě druhé skupiny, nejvíce šlo o slavení českých svátků ve vietnamské rodině. U mladých Vietnamců dochází k zhoršování vietnamštiny a postupnému odcizování se vietnamské kultuře, Vietnamu i svým vlastním příbuzným, toto odcizení je patrnější v případě skupiny narozené v ČR. Je zajímavé, že všichni mladí Vietnamci se při popisu a hodnocení Vietnamu staví do pozice Čecha, kdy jednoznačně hodnotí a popisují z „českého“ pohledu. Pro mladou generaci Vietnamců znamená integrace především

ovládnutí češtiny, znalost místního prostředí, udržování vztahů s příslušníky majoritní společnosti a zapojení do struktur společnosti.

V životních příbězích vietnamských adolescentů narozených ve Vietnamu bylo zaznamenáno, že se cítí být mnohem více Vietnamci než Čechy, což je ovlivněno tím, že se narodili ve Vietnamu a strávili zde část svého dětství a následně v ČR prošli integračním procesem. Hovoří také o částečné české identitě, kterou přebírají především v českých kolektivech, proces integrace jejich formování identity ovlivnil v různé míře v závislosti na množství a intenzitě různých faktorů – např. osobnost respondenta, délka jeho pobytu v ČR, míra zapojení do českých a vietnamských kolektivů, čeští a vietnamští přátelé, způsob výchovy v rodině atd. V případě respondentů narozených v České republice byly mnohem zřetelnější rysy identity banánových dětí, kterou popisuje např. Martínková (2011). U této skupiny se více objevovala nejasnost identity, kdy mnohdy mladí Vietnamci nevědí, kdo jsou. Odcizení se vietnamskému prostředí a kultuře potom může mít za následek i odmítání své vietnamské identity, což se projevuje snahou distancovat se od vietnamské komunity a míst, kde se Vietnamci nejvíce pohybují. Velmi významnou roli u obou skupin Vietnamců hrají skupiny jejich vietnamských přátel, kdy se v těchto partách udržuje vietnamská identita, a ke zde patrné velké souznění a porozumění mezi sebou navzájem, sdílení stejných pocitů, problémů a zkušeností. Mladí Vietnamci narození ve Vietnamu označují vrstevníky narozené v ČR za ty pravé banánové děti, a naopak zase Vietnamci z ČR mají tendence se vymezovat vůči skupině z Vietnamu. Odcizování se vietnamství může vést k vytvoření pocitu věčného cizince, případně identity věčného cizince. V tomto případě se mladí Vietnamci cítí být cizinci jak v ČR, kdy vnímají, že je česká společnost nikdy plně nepřijme, tak i ve Vietnamu, který za svůj domov nepovažují a také místní Vietnamci je považují za „cizí“. Identita věčného cizince se v mnohem větší míře projevovala v rozhovorech vedených s respondenty narozenými v ČR.

Pohled na proces vlastní integrace je pro sociální práci důležitým zdrojem informací. V sociální práci by měla probíhat reflexe postojů jak samotného cizince, tak i postojů majoritního obyvatelstva vůči cizincům, a zároveň by měla být podnikána určitá opatření, aby byly odstraňovány předsudky na obou stranách. (Trousil, 2007, s. 108) Pohled cizinců na proces vlastní integrace také může poskytnout velmi cenné informace pro inovaci v oblasti sociální práce s cizinci, rozvoj služeb pro tuto skupinu a pomoci identifikovat oblasti, které jsou pro cizince obtížné pro zvládnutí a které by bylo dobré

v rámci rozvoje služeb podpořit. Pohled migrantů na proces vlastní integrace do majoritní společnosti může přinést velmi významné poznatky a postřehy, kterých si sociální pracovník, ale také i majoritní společnost, nemusí být vědom. A kontext životního příběhu poskytuje pracovníkovi mnohem širší vhled do jeho osobního příběhu a pomáhá identifikovat klíčové momenty v jeho životě a pochopit významy a důležitost těchto momentů, které jim klient přikládá. Pracovník poté může lépe reflektovat postoje klienta, pochopit příčiny a důvody jeho vnímání a chování a následně může tyto poznatky využít při další spolupráci s klientem.

Pro sociálního pracovníka, který pracuje s vietnamskou mládeží, může být tato diplomová práce přínosná z hlediska informací o pohledu mladých Vietnamců na integrační proces, kterým v průběhu svého života prošli, a vnímání jejich vlastní identity. Výsledky této práce mohou pracovníkům posloužit jako informační zdroj, protože přináší nové a zajímavé poznatky především v oblasti uceleného pohledu na integraci, které mohou pracovníkovi zprostředkovat širší vhled do otázky integrace mladé vietnamské generace. Zároveň může tato diplomová práce posloužit i jako podklad pro další zkoumání této generace Vietnamců, především pro kvantitativní ověření výsledků této práce na širší populaci a možném zobecnění některých poznatků, ale zároveň se u této generace objevují další zajímavá témata, která dosud nejsou blíže prozkoumána, jako například otázka integrace dětí pocházejících ze smíšených česko – vietnamských vztahů, otázka pohledu českých babiček na integrační proces mladých Vietnamců, oblast identity a další.

SEZNAM ZDROJŮ

Atkinson, R. (1998). *The Life Story Interview*. Sage University Papers Series on Qualitative Research Methods, Vol. 44. Thousand Oaks, CA: Sage.

Báčová, V. (2003b). Etnická identita. In Čermák I., Hřebíčková M., Macek P. (Eds.), *Agrese, identita, osobnost* (231 – 248). Brno: Tišnov: Psychologický ústav AV ČR.

Boušková, P. (1998). Pracovní migrace v ČR. In Odbor pro uprchlíky a integraci cizinců MV ČR. (1998) *Národní diskuze u kulatého stolu na téma vztahů mezi komunitami*. (34 – 35). Praha.

Brouček, S. (2003). *Aktuální problémy adaptace vietnamského etnika v ČR*. [online]. Praha: Etnologický ústav AV ČR. Dostupné 23.3.2012 z <http://www.cizinci.cz/clanek.php?lg=1&id=107>.

Čermák I. a kol. (2013). Narativní analýza. In Čermák, I., Řiháček, T., Hytych, R. (Eds.). (2013). *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. (75 – 104). Brno: Masarykova Univerzita.

ČSÚ, (2014a). Děti, žáci a studenti podle státního občanství na mateřských školách, základních, středních a vyšších odborných školách a konzervatořích ve školním roce 2012/2013. [online] Dostupné 11.6.2015 z: <https://www.czso.cz/documents/11292/23225698/c06t01.pdf/546625bf-132f-4956-bc62-a5e72b32b17d?version=1.0>

ČSÚ, (2014b). Studenti VŠ – cizinci podle státního občanství, 2003 – 2012 (31.12.2012) [online] Dostupné 11.6.2015 z: <https://www.czso.cz/documents/11292/23225698/c06r07.pdf/222b6d8b-d959-4360-b8c9-16ce6da51e67?version=1.0>

ČSÚ, (2014c). Cizinci podle kategorií pobytu, pohlaví a občanství k 31.12.2013. [online] Dostupné 13.6.2015 z: https://www.czso.cz/documents/11292/27914491/1312_c01t14.pdf/17c97f0e-03e1-4a81-84e0-02695b9a637b?version=1.0

Freedman, J., Combs, G. (2009). *Narativní psychoterapie*. Praha: Portál.

Hamar, E. (2008). *Vyprávěná židovství – O narativní konstrukci druhogeneračních židovských identit*. Praha: Sociologické nakladatelství SLON.

Hendl, J. (2005). *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál.

Heřmanová, V. (2006). Předpoklady rozvoje identity u příslušníků národnostních menšin. In Balvín, J. (ed.) *Identita ve vztahu k národnostním menšinám: Mezinárodní konference 5. setkání národnostních menšin*. Praha: Komise Rady hl. m. Prahy pro oblast národnostních menšin na území hl. m. Prahy.

Ičo, J. (2010). Východiska, podmínky a historie příchodu Vietnamců do ČR (ČSR). In Barešová, I. (Ed.), *Současná problematika východoasijských menšin v ČR*. (9 – 19). Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Jandourek, J. (2001). *Sociologický slovník*. Praha: Portál.

Janebová, R. (2013). Kulturní senzitivita. In Matoušek, O. a kol. *Encyklopedie sociální práce*. (120 – 123). Praha: Portál.

Jirasová, M. (2006). Perspektivy vietnamských dětí. In Bittnerová, D. (Ed.) *Etnické komunity v české společnosti* (318 – 339). Praha: Ermat.

Jiskrová, G. (2013) *Vztah mezi vývojem identity, self-esteem a hodnotovou orientací u českých a vietnamských adolescentů* [online]. 2013 [cit. 2015-06-16]. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Filozofická fakulta. Vedoucí práce Helena Klimusová. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/2v3kbt/>>.

Klvačová, P. (2012). *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti: od "samozřejmé nerovnosti" k "nesamozřejmé rovnosti"*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky, 2012. 85 s. Studie Národohospodářského ústavu Josefa Hlávky ; 9/2012 Studie Národohospodářského ústavu Josef Hlávky. ISBN 978-80-86729-79-4.

Kocourek, J., Pechová, E. (2006a). S vietnamskými dětmi na českých školách: Děti a rodina. In Kocourek, J., Pechová, E. (Eds.), (2006). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. s. 156 – 157. Jinočany: H&H.

Kocourek, J. (2006). S vietnamskými dětmi na českých školách: Tradiční vietnamský komunikační styl. In Kocourek, J., Pechová, E. (Eds.), (2006). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. s. 147 - 155. Jinočany: H&H.

Kolektiv autorů. (2002). *Interkulturní vzdělávání I: projekt Varianty*. Praha: Člověk v tísní. (355-479) [online]. 2002 [cit. 2015-06-16]. Dostupné z: <http://www.varianty.cz/cdrom/podkapitoly/b05cizinci.pdf>.

Macek, P. (2003). Identita jako proces: vývojový přístup a styly sebedefinování. In Čermák I., Hřebíčková M., Macek P. (Eds.), *Agrese, identita, osobnost* (180 – 196). Brno: Tišnov: Psychologický ústav AV ČR.

Martínková, Š. (2011). *Vietnamská komunita v Praze*. Praga: Muzeum hlavního města Prahy.

Mazáková, M. (2012) *Identita vietnamských adolescentů v procesu jejich integrace do české společnosti*. Olomouc, 2012. Bakalářská práce (Bc.). UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI. Cyrilometodějská teologická fakulta.

McAdams, D. P. (1997). The Case for Unity in the (Post) Modern Self: a Modest Proposal. In Ashmore, R. D., Jussim, L. (Eds.). *Self and Identity: Fundamental Issues*. (46 – 79). New York: Oxford University Press.

Miovský, M. (2006). Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu. Praha: Grada Publishing.

Miovský, M. (Ed.), (2003). *Průručka k provádění výběru metodou sněhové koule: snowball sampling*. Praha: Úřad vlády ČR.

Müllerová, P. (2004). *Stručná historie států: Vietnam*. Praha: Libri.

Müllerová, P. (2008). Vietnamské etnikum v ČR. In Šišková T. (Ed.), *Výchova k toleranci a proti rasismu* (134 – 145). Praha: Portál.

Rákoczyová, M., Trbola, R. (Eds.) (2010). *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: Slon.

Ricoeur, P. (1990). *Time and Narrative III*. Chicago: The Chicago University Press.

Riesmann, C. K. (1993) *Narrative analysis*. United States of America: SAGE Publications, Inc.

Valtonen, K. (2008). *Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration*. Farnham: Ashgate Publishing Limited.

Trousil, M. (2007). Úloha a úskalí sociální práce s imigranty. In *Sociální práce/Sociálna práca*, č. 2/2007, s. 103 – 114.

Vasiljev, I. (2006). Dynamika národních tradic a vlivů nového prostředí v životě vietnamské komunity v České republice. In Kocourek, J., Pechová, E. (Eds.), (2006). *S vietnamskými dětmi na českých školách*. s. 118 – 124. Jinočany: H&H.

PŘÍLOHY

Příloha č. 1 – doplňovací otázky k rozhovoru

Výzva k vyprávění

Jak si pamatuješ na své dětství ve Vietnamu? Jak si pamatuješ na dobu, kdy jsi s rodinou přišel/přišla do Česka? Jaké jsou Tvoje první vzpomínky, pocity z této doby? Jaké to pro Tebe bylo vyrůstat od malička v cizí zemi? Jaké to pro Tebe bylo, když jsi najednou začal/začala chodit do české školy? Kde se cítíš doma? Je Ti české prostředí blízké? Vnímáš nějaké rozdíly mezi sebou a ostatními kamarády, spolužáky? Co to pro Tebe znamená být integrovaný/integrovaná? Jak se sám díváš na svoji integraci do české společnosti? Vnímáš to nějak? Jak se cítíš při návštěvách Vietnamu? Chtěl/chtěla bys žít ve Vietnamu?

Kým se cítíš být? V čem se cítíš být Čechem a v čem zase Vietnamcem? Kým jsi víc? Mění se ten pocit nějak? V čem je pro Tebe to, že jsi Vietnamcem/Vietnamkou nějakým zdrojem a v čem omezení?

Příloha č. 2 – analýza rozhovorů (otevřené kódování a kategorie)

Při analýze rozhovorů bylo v textu provedeno otevřené kódování. Následně na základě podobných významů byly kódy pospojovány do první sady kategorií. Následně byly kategorie první série pospojovány podle významu do dalších „nad-kategorií“, díky čemuž vznikla druhá a třetí série kategorií. Na konci vznikly z kategorií dvě velké skupiny dat, kdy první zahrnovala kategorie týkající se oblasti integrace a druhá zase oblast identity. Otevřené kódování a vytváření kategorií bylo provedeno u každé skupiny rozhovorů zvlášť. Až v samotném závěru, po rozdělení dat na oblast integrace a identity, byla data jednotlivých skupin porovnávána mezi sebou, identifikovány rozdíly, souvislosti apod. Dále byla provedena i narativní analýza, text znovu rozdělen na fabuli a syžet, následně stanoveny klíčové mezníky a body zvratu v příběhu.

Skupina narozená ve Vietnamu:

Kategorie 1.: odchod rodičů do ČR, vnímání nepřítomnosti rodiče/ů, dětství ve Vietnamu, příchod do ČR, pocity během příchodu, zařazení do české školy, učení

českého jazyka, institut babiček, šikana, vliv českého prostředí, návštěvy Vietnamu, pocity/dojmy z Vietnamu, vnímání potřeby otevření vietnamské komunity, čeští kamarádi, vietnamští kamarádi, vliv rodičů na studium, vnímání udržování vietnamské kultury v rodině, neznalost vietnamštiny a Vietnamu, odcizování se vietnamství a vietnamské kultuře, identita Čecha, identita Vietnamce, střídání identit podle prostředí, ...

Kategorie 2.: příchod do ČR, identita, integrace, srovnávání Vietnamu a ČR, vietnamská kultura v rodině

Kategorie 3.: integrace (příchod do ČR, integrace, srovnávání Vietnamu a ČR), identita (identita, integrace – z perspektivy vlivu na identitu, vietnamská kultura v rodině).

Skupina narozená v České republice

Kategorie 1.: příchod rodičů do ČR, starousedlíci, vietnamská komunita, vztahy ve vietnamské komunitě, první vzpomínky v dětství, oslava Vánoc a svátků, zařazení do školy/školky, přijetí v kolektivu, pocit integrovanosti, žádné kontakty, samota/izolovanost, narození v ČR, učení se češtiny, česká babička/teta, vietnamští přátelé, parta, vnímání rozdílů vůči narozeným ve Vietnamu, smíšená identita, vietnamská identita, vietnamská kultura, vliv vietnamského prostředí, volný čas s českými přáteli, nejasná identita, střídání identit, česká identita, přepínání dle prostředí, počestlost, opora pro překonání diskriminace, narážky na odlišný původ, nátlak rodičů na vzdělání, vztahy s vrstevníky, čeští přátelé, neschopnost žít ve Vietnamu, rozdíly ČR a Vietnamu, návštěvy Vietnamu, vzpomínky na Vietnam, kulturní šok, rodina ve Vietnamu, odcizenost Vietnamu, odcizenost vůči příbuzným, ČR=domov, pocit sounáležitosti s rodinou, zvyk na život v ČR, české občanství, kulturní konflikty v rodině, rozdíly mezi Čechy a Vietnamci, vietnamská rodina, čeští kamarádi, pocit cizince, nepochopení prožívání, identita věčného cizince, špatná vietnamština, nemožnost oddělení identit, vliv života v ČR na identitu, vliv přátel na integraci.

Kategorie 2.: příchod do ČR, první roky v ČR, učení češtiny, škola, vietnamská rodina, přátelé, odcizenost vietnamské kultuře a Vietnamu, pocit integrovanosti, Vietnam, identita.

Kategorie 3.: život v ČR, integrace, vietnamská kultura/prostředí, identita

Kategorie 4: Integrace (život v ČR, integrace, vietnamská kultura/prostředí), identita (identita, integrace – její vliv na identitu, vietnamská kultura/prostředí – vliv na identitu)